

54351

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

**XVI. ASRIN BAŞLARINDA
AKSARAY KAZÂ'SI VE KAZÂNIN İSKÂNİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Alâaddin AKÖZ

Hazırlayan
Doğan YÖRÜK

KONYA-1996 T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANLARI VE KÜTÜPHANELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	V
KISALTMALAR.....	VI
TABLO LİSTESİ.....	VIII
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM**AKSARAY KAZÂSİ İSKÂN MERKEZLERİ**

I- NEFS-İ AKSARAY.....	8
A- MAHALLELER.....	8
II- İSKÂN MERKEZLERİNİN ÖZELLİKLERİ.....	13
A- NÂHİYELER.....	13
B- KÖYLER.....	16
III- AKSARAY NÂHİYESİ İSKÂN MERKEZLERİ.....	17
IV- BEKİR NÂHİYESİ İSKÂN MERKEZLERİ.....	24
V- EYYÜB NÂHİYESİ İSKÂN MERKEZLERİ.....	29
VI- HASANDAĞI NÂHİYESİ İSKÂN MERKEZLERİ.....	36
VII- SAHRÂ NÂHİYESİ İSKÂN MERKEZLERİ.....	42
VIII- SULTANCIK NÂHİYESİ İSKÂN MERKEZLERİ.....	46
IX- CEMAATLER.....	47
A- AKSARAY NÂHİYESİ CEMAATLERİ.....	47
B- BEKİR NÂHİYESİ CEMAATLERİ.....	53
C- EYYÜB NÂHİYESİ CEMAATLERİ.....	54
D- SAHRÂ NÂHİYESİ CEMAATLERİ.....	56

II

X- MEZRAALAR.....	57
-------------------	----

II. BÖLÜM

AKSARAY KAZÂSÎ'NİN XVI. ASIR BAŞLARINDAKİ NÜFUSU

I- XVI. ASIRDA NÜFUSUN HESAPLANMASI.....	69
II- ŞEHİR NÜFUSU	70
III- CEMAATLERDEKİ VE KÖYLERDEKİ NÜFUS.....	72
IV- AKSARAY KAZÂSİNİN TAHMİNİ NÜFUSU	76

III. BÖLÜM

İKTİSÂDİ HAYATI

I- TARIMSAL FAALİYETLER	85
a) Galle Üretimi	85
b) Bağcılık.....	86
c) Meyvecilik	86
d) Diğer Zirâî Faaliyetler	86
II- HAYVANCILIK.....	86
III- ARICILIK.....	87
IV- SANÂYİ.....	87
V- VERGİLER	90
A- ÖŞÜR.....	90
a- Galle Öşrü.....	90
b- Bağ Öşrü	91
c- Kovan Öşrü	91
d- Bostan Öşrü.....	91

e- Meyve Öşrü	92
f- Ceviz Öşrü.....	92
g- Pıyaz Öşrü	92
h- Kettân Öşrü	92
ı- Resm-i Tütün.....	92
i- Resm-i Mîrâbi.....	93
j- Resm-i Keyl.....	93
k- Diğer Resimler.....	93
B- HAYVANCILIKLA İLGİLİ VERGİLER.....	94
a- Resm-i Ganem.....	94
b- Müteferrik Vergiler.....	94
C- ARİZİ VERGİLER	94
a- Bâd-ı Hevâ.....	94
D- ŞAHSA BAĞLI VERGİLER	95
a- Resm-i Çift.....	95
b- Resm-i Nim-Çift	95
c- Resm-i Bennâk	95
d- Resm-i Caba	96
e- Cizye.....	96
E- MAKTU VERGİLER	97
a- Resm-i Âsiyâb.....	97
b- Resm-i Bezirhâne	97
F- MUKATÂALAR.....	97

IV

a- Boyahâne Mukâtaası.....	98
b- Bozahâne Mukâtaası.....	98
c- İhtisab Mukâtaası.....	98
d- Kassabân Mukâtaası (resm-i Kanâra)	99
e- Kabbân, Başhâne ve Çayır Mukâtaası.....	99
f- Diğer Mukâtaa Gelirleri.....	99
G- TAHRİR DEFTERİNE GÖRE NARH	100

V. BÖLÜM

TOPRAK İDARESİ VE TASARRUF

I- VAKIF VE MÜLK ARAZİ.....	101
II- ŞEHZÂDE HASLARI.....	107
III- ZEÂMETLER	110
IV- TIMARLAR	111
SONUÇ.....	118
BİBLİYOGRAFYA.....	120
EKLER.....	124
EK-I. Tahrir Yapılması Hakkında Bir Ferman Sûreti ile Mevîâna Vildan'ın Refettiği Bidatler ve Tertip Ettiği Kanunlar (BOA, TD. 63. s.1-2).....	125
EK-II. 1529 Tarihli Karaman Eyâleti Kanun-nâmesi (BOA, TD. 387, s.4-5).....	128
EK-III. Haritada Numarası ile Gösterilen Köylerin Listesi.....	132
HARİTA	

ÖNSÖZ

Uzun senelerden beri çeşitli toplulukların iskânına sahne olan ve "sâlihler diyarı" olarak bilinen; Aksaray ve çevresinin XV. asır sonraları ve XVI. asır başlarındaki iktisâdi, idâri, mâli ve ictimâî yapısı bu çalışmanın mevzuunu oluşturmaktadır. Bölgenin XV. yüzyıl sonları ve XVI. yüzyıl başlarındaki vaziyetini rakamlarla ifade edebilen Tapu Tahrir Defterleri bu araştırmanın esas kaynağını teşkil etmektedir.

Osmanlı taşra teşkilatı ile ilgili çalışmaların ana kaynağını Tahrir Defterleri ve Şeriye Sicilleri oluşturmaktadır. Bu defterlerde tedkike esas olan bölgelerin içtimâî ve iktisâdi tarihi, idâri yapısı, şehirleşme süreci, demografik yapısı, ticari faaliyetleri vb. gibi konular yer almaktadır. Şehir tarihi ile ilgili etüdlerin artmasıyla Osmanlı tarihinin daha sağlam temellere oturacağı şüphesizdir.

Bu araştırmada, Aksaray ve çevresinin XVI. asır başlarındaki durumu esas alınmasına rağmen; incelediğimiz döneme ait kanunnâme bulunmamasından dolayı 1476 ve 1529 tarihli Karaman Eyâleti kanunnâmelerini müracaat edilmiştir. Aksarayın fiziki ve coğrafi yapısı ve kısa tarihçesinin tedkikinden sonra iskân merkezlerine geçilmiştir. Şehir merkezi ile ilgili olarak mahalleler incelendikten sonra, nâhiyelerin tek tek tanıtımı yapılmıştır. Kazânın demografik yapısı üzerinde durularak, XVI. asır başlarındaki nüfusunun tesbitine çalışılmış; bunu müteâkiben iktisâdi hayat ve zirâî faaliyetlerin yanında, üretilen mahsüllerden ve reâyâdan alınan vergiler değerlendirilmeye gayret edilmiştir. Son olarak da toprak tasarrufu ile ilgili uygulamalar üzerinde durulmuştur. Bunun yanında kazâ dahilinde mevcut köylerden tesbit edilebilenler kesin olarak diğerleri tahmini olarak harita üzerinde gösterilmiştir.

Çalışmalarım sırasında karşılaştığım müşküllerin hallinde maddi ve mânevi desteklerinin yanında, yönlendirme ve yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Alaaddin AKÖZ'e ; çeşitli şekillerde yardımlarını gördüğüm hocalarım Yrd. Doç. Dr. Bayram ÜREKLİ'ye, Yrd.Doç. Dr. İzzet SAK'a; arkadaşlarım Arş. Görevlisi İbrahim SOLAK'a ve M.Salih ERPOLAT'a; alan araştırmamız sırasında bizlere yardımcı olan Aksaray Valiliğine ve İl Halk Kütüphanesi çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim.

Doğan YÖRÜK

1996 - KONYA

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
Bkz. bkz	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
b.	: Bennâk
C.	: Cilt
c.	: Caba
Çev.	: Çeviren
DGBİT	: Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi
DTCFD	: Dil ve Tarih Coğrafya Fakülte Dergisi
h.	: Hâne
Haz.	: Hazırlayan
İA.	: İslam Ansiklopedisi
K.	: Karye
m.	: Mücerred
Mad.	: Madde
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Mz.	: Mezraa
n.	: Nefer
nç.	: Nim-çift
s.	: Sahife
S.	: Sayı
TC.	: Türkiye Cumhuriyeti

- TD : Tapu Tahrir Defteri
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
TTK : Türk Tarih Kurumu
TÜRDAV : Türkiye Dayanışma Vakfı

TABLO LİSTESİ

TABLO I : II. Bayezid Döneminde Aksaray Nâhiyelerinin Cemaat, Köy ve Mezraa Dağılımı.....	15
TABLO II : Aksaray Nâhiyesi Mezraaları (1501).....	58
TABLO III : Aksaray Nâhiyesi Mezraaları(TD.32).....	61
TABLO IV : Bekir Nâhiyesi Mezraaları (1501)	64
TABLO V : Eyyüb Nâhiyesi Mezraaları (1501)	64
TABLO VI : Eyyüb Nâhiyesi Mezraaları (TD.32)	65
TABLO VII : Hasandağı Nâhiyesi Mezraaları (1501)	66
TABLO VIII : İzdecik Nâhiyesi Mezraaları (1501).....	66
TABLO IX : Sahrâ Nâhiyesi Mezraaları (1501).....	67
TABLO X : Sahrâ Nâhiyesi Mezraaları (TD.32).....	67
TABLO XI : Sultancık Nâhiyesi Mezraaları (1501)	68
TABLO XII : Mahalleler (1501)	70
TABLO XIII : Aksaray Kazâsı Cemaatlerinin Toplam Nüfusu (TD. 32)	73
TABLO XIV : Aksaray Nâhiyesine Bağlı Cemaatler ve Nüfusları (TD. 32)	73
TABLO XV : Bekir Nâhiyesine Bağlı Cemaatler ve Nüfusları (TD.32).....	74
TABLO XVI : Eyyüb Nâhiyesine Bağlı Cemaatler ve Nüfusları (TD.32)	75
TABLO XVII : Sahrâ Nâhiyesine Bağlı Cemaatler ve Nüfusları (TD.32).....	75
TABLO XVIII : Aksaray Kazâsının Toplam Nüfusu	78
TABLO XIX : Aksaray Nâhiyesine Bağlı Köyler ve Nüfusları (1501)	78
TABLO XX : Bekir Nâhiyesine Bağlı Köyler ve Nüfusları (1501).....	80
TABLO XXI : Eyyüb Nâhiyesine Bağlı Köyler ve Nüfusları (1501).....	81

TABLO XXI :Hasandağı Nâhiyesine Bağlı Köyler ve Nüfusları (1501).....	83
TABLO XXIII : Sahrâ Nâhiyesine Bağlı Köyler ve Nüfusları (1501)	84
TABLO XXIV : Sultancık Nâhiyesine Bağlı Köyler ve Nüfusları (1501)	84
TABLO XXV : Küçük Sanâyi Tesisleri (TD.32)	88
TABLO XXVI : Küçük Sanâyi Tesisleri (1501)	88
TABLO XXVII : Nâhiyelere Göre Öşür Tutarı.....	91
TABLO XXVIII : Vakıf Gelirleri (Köylerden) (1501)	103
TABLO XXIX : Vakıf Gelirleri (Mezraalardan) (1501).....	104
TABLO XXX : Vakıf Sahipleri ve Gelirleri (1501).....	104
TABLO XXXI : Mülk Gelirleri (Köy ve Mezraalardan) (1501)	105
TABLO XXXII : Mülk Sahipleri ve Gelirleri (1501)	106
TABLO XXXIII : Şehzâde Hasları (Cemaatlerden) (TD.32).....	107
TABLO XXXIV : Şehzâde Hasları (köy ve Mezraalardan) (1501)	108
TABLO XXXV : Zeâmetler (TD.32).....	110
TABLO XXXVI : Zeâmetler (1501).....	110
TABLO XXXVII : Tımar Sahipleri (TD.32)	112
TABLO XXXVIII : Tımar Sahipleri (1501)	112
TABLO XXXIX : Tımar Gelirleri (Cemaatlerden) (TD.32)	113
TABLO XXXX : Tımar Gelirleri (1501).....	114
TABLO XXXXI : Tımar Gelirleri (Mezraalardan) (1501).....	116

GİRİŞ

1- Coğrafi Yeri: Aksaray, Orta Anadolu'nun ortasında kuzey- güney, doğu-batı doğrultusunda bulunan karayollarının en can alıcı noktasındadır. İlin kuzeyinde Kırşehir, Ankara; doğusunda Nevşehir, güney doğusunda Niğde, güneyinde ve batısında Konya; kuzeybatısında Tuz Gölü bulunur.

Aksaray, yüzey şekilleri itibariyle düzlüktür. Denizden yüksekliği 965 m.dir. İlin güneydoğusunda Hasandağı (3.628 m.); kuzeyi, orta bölümden ayıran noktada uzanan ve Hasandağı ile birleşen Ekecik Dağı (2.137 m) burada yer alan yüksekliklerdir. Aksaray'ın orta kesimleri, kuzeyi, güneyi tamamen ovalıklarla kaplıdır. Güneyde Obruk Platosu'nun uzantısı ve Aksaray Ovası bulunur. Yüzölçümü 7.626 km² dir (1) 1990 nüfus sayımına göre il merkezinde 90.698 kişi yaşamaktadır.(2)

Aksaray'ın Obruk, Haydar, Çağşak, Ali Ağa Obası, Yeniyayla ve Kemerseki Yaylası gibi yaylaları bulunmaktadır. En önemli akarsuyu Melendiz ağlarından doğan Melendiz Çayı (Ulurmaktadır) dır. En önemli gölü ise Konya ve Ankara illeriyle de sınırı bulanan Tuz Gölü'dür. Tuz Gölü, ülkemizin Van Glöü'nden sonra en büyük ikinci gölü olup, yurdumuzun en önemli tuz yataklarından biridir.

Kara ikliminin hüküm sürdüğü ve Türkiye ortalamasının altında yağış alan Aksaray'da Melendiz suyu ile Karasu dışında önemli akarsu veya nehir yoktur. Doğal bitki örtüsünün de azlığı nedeniyle insan eli ile yetiştirilen bahçeler önem kazanmıştır (3).

II. Aksaray'ın Osmanlı Hâkimiyetine kadar olan kısa tarihçesi: Aksaray'ın tarih öncesi çağlarda (M.Ö. 8.500-5.400) özellikle son yıllarda Kızılkaya Köyü yakınındaki Aşıklı Höyük kazılarında elde edilen bilgilerden M.ö. 7000 yıllarında meskun olduğu anlaşılmaktadır. Burada bulunan evler, av aletleri, kemik ve tahıl kalıntıları, bu dönemin aydınlatılmasında önemli bilgiler vermektedir (4).

---

(1) Aksaray İl Yıllığı 1994, s.34

(2) T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. 1990 Genel Nüfus Sayımı İdari Bölünüş, s.6

(3) Aksaray İl Yıllığı 1994, s.36

(4) Aksaray İl Yıllığı 1994, s.14

M.Ö. 1800'lerden sonra Anadolu'da kurulan Hititler, Orta Anadolu'ya hakim olduklarından Aksaray ve çevresinde de hüküm sürmüşlerdir. Aksaray'ın önemli Hitit merkezlerinden Kursaura ile aynı yer olduğu kabul edilmektedir. (5)

Hititlerin Asur hakimiyetini kabul etmeleriyle birlikte Aksaray da belli bir süre Asur hakimiyetine girmiştir.

Frigler, dini inanışlarını gereği olarak genellikle yumuşak topraklarda delikler ve inler açmışlar, sonra bunların üzerlerini mahrûti (konik) damlarla örtmüşlerdi. Aksaray ve çevresinin arazi yapısı, bunlar için müsait bir yapıya sahipti. Ihlara, Belısırma, Yaprakhisar, Selime ve Ihlara vadisindeki mağara ve mabetlerin bir çoğu Friglerin ana tanrıçaları olan Sibel için oyulmuş ve yapılmıştır. (6)

Aksaray, İslamiyetten önce Frigler'den sonra sırasıyla Lidyalılar, Medler, Persler, Makedonlar (Büyük İskender), Kapadokyalılar, Romalılar ve Bizans hakimiyetine girmiştir.

İslamdan evvelki devirde adı Archelais (Archelais Garsauara) olan Aksaray, Kapadokya'nın son krallarından Archelais (Ö.17) tarafından inşa edilmiş, Roma Kayseri Claudius tarafından müstamere haline getirilmiştir. (7)

İslami dönemde ise Arapların (8), Büyük Selçukluların (9), Anadolu Selçuklular'ın (10), Moğollar'ın (11), Karamanoğulları'nın (12), Kadı Burhaneddin'in (13), Eratnaoğulları'nın (14), ve Osmanlı Devleti'nin (15) hükümranlığına girmiştir.

(5) İlhan Şahin, "Aksaray" Mad. İ.A. T.D.V. İstanbul -1989. C.2, s.291.

(6) İ.H. Konyalı, Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde Aksaray Tarihi, İstanbul-1974 c.1.s.160-161.

(7) CL. Huart "Aksaray" Mad. İ.A. MEB İstanbul-1988 C.1, s.274.

(8) İ.H. Konyalı, a.g.e., s.243.

(9) Osman Turan, Selçuklular Zamamında Türkiye. İstanbul-1993. s.57.

(10) O. Turan, a.g.e., s.59.

(11) Z.Velidi Togan. Umûmi Türk Tarihine Giriş., Enderun Kitabevi, İstanbul, 1981, s.237.

(12) İ.H. Konyalı, a.g.e, s.415.

(13) Aksaray İl Yıllığı 1994, s.27.

(14) İ.H. Konyalı, a.g.e, s.431.

(15) Oruç Beğ, Oruç Beğ Tarihi, Haz H.N. Atsız. Tercüman 1001 Temel Eser, s.120.

Türklerin Anadolu'yu fethetme başlangıçları ile birlikte Melik Danişmend Ahmet Gazi'nin bütün Kapadokya'yı fethiyle, Aksaray da Türklerin eline geçti. Anadolu Selçuklu Devleti kurulduğu sıralarda, Aksaray bu beyliğin sınırları içindeydi.(16)

Anadolu Selçuklu hükümdarı 1. Kılıçarslan, Anadolu'ya saldıran haçlı ordularının kuvveti karşısında tutunamayacağını anlayarak Anadolu içlerine çekildi. Danişmendlilerden Melik Gümüştekin ile ittifak yaptı. Haçlıların Hasandağı ve çevresinde yokedilmelerinden sonra Gümüştekin, Kılıçarslan'a verdiği sözü tutmadı. Bunun üzerine Kılıçarslan Danişmendli şehirlerini ve Aksaray'ı Anadolu Selçuklu Devleti sınırları içine dahil etti.(17)

Aksaray bilhassa Selçuklular devrinde ehemmiyet kazandı ve şimdiki şehrin ortasında harâbesi bulunan kale, Sultan İzzeddin Kılıçarslan tarafından inşa olundu (18) . Fetihten sonra bu şehirde nice büyük evliyalardan bu şehre birçok tarihçiler "Sâlihler yeri" demişlerdir. Aksaray denmesinin sebebi ise şudur: Burasının Kılıç Arslan'ın (1155-1192) taht merkezi olması dolayısı ile ona büyük bir saray yaparlar. Bu saray uzaktan bembeyaz görüldüğünden bulunduğu şehre de (Ak saray) demişlerdir. (19)

Aksaray 1. Melikşah döneminde Danişmendlilere, I. Rükneddin Mesut zamanında ise tekrardan Anadolu Selçuklu Devletine bağlanmıştır.

I. İzzeddin Keykâvus'un sultanlığı sırasında İslam âleminin büyük şeyhi, Şeyh-ül-Ekber Muhy-id-din Ârâbi Aksaray'a geldi. Buradaki medreselerde ders verdi (20)

I. Alâaddin Keykûbat zamanında Anadolu'da Moğol tehlikesi baş gösterdi. Keykubat, Aksaray kalesini tahkim ettirdi. O dönemde Aksaray, adeta bir ilim, kültür ve ticaret merkezi yanında, askerî bir karargah haline gelmişti. (21)

(16) Aksaray İl Yıllığı 1994, s.18.

(17) Aksaray İl Yıllığı 1994, s.18.

(18) CL. Huart, "Aksaray" Mad. İA. C.1, MEB. s.274.

(19) Evliyâ Çelebi, Evliya Çelebi Seyahâtnamesi, Mehmed Zillioğlu, Üçdal Neşriyat, İstanbul, C.III., s.843-844.

(20) İ.H. Konyalı, a.g.e. s.331.

(21) Aksaray Yıllığı 1994, s.20.

Halife Hârun Reşid zamanında Bizans Kralı Heraklius ile akrabalık tesis edilmiş. İki devlet arasındaki ilişkilerde düzelme olmuştu. Halife Me'mun zamanında ilişkiler soğumuş ve Bizans, ödemesi gereken vergiyi vermemişti. Bunun üzerine sefere çıkan Abbasi ordusu, Niğde ve Aksaray bölgesini fehtetmişti (22)

Danışmend Ahmet Gazi Orta-Anadolu'da yapmış olduğu fetih hareketlerinde Aksaray'da topraklarına katar. Aksaray, Selçuklu Sultanı I. Rükneddin Mesut zamanında Selçukluların eline geçer ve daha sonra tekrar Danışmendlilerin hakimiyetine girer. Danışmendliler arasındaki taht kavgaları sonucu Bizans'ın eline geçen Aksaray, 1099'da tekrar Danışmend hakimiyetine geçer (23).

Anadolu Selçuklu Devletinin Köseadağ Savaşında (1243) Moğollara yenilmesiyle birlikte Anadolu'da merkezi hakimiyet kayboldu, "Moğol komutanı Baycu Noyan, askerler'den ahâliye zarar dokunmamasını temin maksadiyle Aksaray'a şahna (başkak ve daruga)lar tayin etti (24) . Moğollar Anadolu'da zamanla kendi sistemlerini uygulamaya koydular. Diğer memleketlerde olduğu gibi Anadolu'da da askerî ve sivil bir idare kurdular. Sivil idare, askerî idareye bağlı idi. Sivil idarenin merkezi Aksaray'dı. Bunun yanında bir genel vali bulunuyordu. Genel valiye "sahib-i vilâyet" deniliyordu (25)

Anadolu'ya gelen Şehzâde Hülâgu ve Keyhatu (1285-1286) yıllarını Erzincan'da geçirdiler. Kendilerinin masraflarını karşılamayan Anadolu Selçuklularının üzerine yürüyerek Aksaray'a geldiler. Hülâgu ve Keyhatu Aksaray'ı uzun süre ellerinde tuttular (26)

---

(22) İ.H. Konyalı, a.g.e., s.243.

(23) Aksaray İl Yıllığı 1994, s.26.

(24) Z.V. Togan, a.g.e., s.245.

(25) M.Çağatay Uluçay, İlk Müslüman Türk Devletleri, MEB. Ankara - 1975. s.231-232.

(26) Aksaray İl Yıllığı 1994, s.27.

Eratna Bey (27) Anadolu'da İlhanlı hakimiyetine son vermiş ve ona halef olmuştu. Evvelce İlhanlıların idaresinde bulunan Aksaray, 46 yıl kadar Eratnaoğulları Beyliği'nin hakimiyeti altında kaldı. (28)

Eratna Beyliği'nin zayıflaması sonucu yönetimi ele alan ve kendi adıyla anılan beyliği kuran Kadı Burhaneddin Orta-Anadolu'da tutunabilmek için Sivas'ın güneyinden Akdeniz'e kadar uzanan dağlık bölgeyi hakimiyeti altına aldı. (29)

Kadı Burhaneddin, Timur'un Gürcistan üzerine yürüdüğünü görünce, kendisiyle anlaşmayı bozan Karamanoğlu üzerine, bir sefer yaptı. Yaprahisar, Zincirli, Selime ve Aksaray kalelerini aldı. (30)

Anadolu Selçuklu Devleti Moğolların işgaline uğrayıp Sultanların devlet üzerinde hiçbir etkisi kalmayınca, Anadolu Türk birliği bozulmuş her beylik kendi başına hareket ederken, istiklallerini de ilan etmişlerdi. Selçukluların yıkılmasıyla da Aksaray Karamanoğulları'nın eline geçti (1312) (31).

Aksaray bu dönemde Eratna (Ertana)lılar, Kadı Burhaneddin, Karamanoğulları ve Osmanlılar arasındaki siyasi mücadelelerden oldukça etkilendi. (32). XV. yüzyıl başlarında Karamanoğulları hâkimiyeti sırasında kısa bir süre de olsa Dulkadiroğulları'nın idaresi altına girdi. (33)

İbn-i Batuta 1331 yılında Aksaray'ı; Bu şehir Anadolu'nun en sağlam ve güzel beldelerinden biridir. Çepçevre akarsular ve bağlarla çevrilidir. Şehri üç kanal böler. Bunlar evlerin içinden geçer. Meyve bahçeleri, bağlar, bostanlar şehrin içine kadar yayılmıştır. Burada koyun yünüyle dokunan halı ve kilimler şehrin adıyla

---

(27) Eratna isminin kullanılmasının daha doğru olacağı hakkında bkz. Kemal Göde, Eratnalılar (1327-1381) s. 18. TTK. Ankara. 1994.

(28) İ.H. Konyalı. a.g.e.. s.431.*

(29) Ali Sevim-Yaşar Yücel, Türkiye Tarihi (Fatih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi) T.T.K., Ankara 1989, s.422, 427.

(30) Aksaray İl Yıllığı 1994, s.27.

(31) Aksaray İl Yıllığı, 1994, s.27.

(32) İlhan Şahin "Aksaray" Mad., İA. C.2. TDV. s.291

(33) Bkz. İ.H. Konyalı a.g.e., s.454.

tanınmış olup, örneklerine başka hiçbir yerde rastlanmaz. Bu mallar Suriye, Irak, Mısır, Hindistan, Çin ve Türk ülkelerine sevkolunur" (34) şeklinde tasvir etmiştir.

III. Aksaray'ın Osmanlı Hâkimiyetine Geçişi: Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra Anadolu'da Beylikler dönemi başladı. Bunların en güçlülerinden birisi hiç şüphesiz Karamanoğullarıydı. Osmanlı Beyliği'nin zaman içinde güçlenmesiyle, Karamanoğulları, kendilerine rakip olacak düşüncesiyle Osmanlı Beyliği aleyhine Bizansla işbirliği yapmaktan çekinmedi. (35)

Osmanlı Devleti'nin Anadolu'daki nüfûzunun güçlendiğini gören Karamanoğlu Ali Bey, Osmanlı topraklarının bir kısmını ele geçirdi. Bunun üzerine Yıldırım Anadolu seferine çıktı. Akşehir, Niğde ve Aksaray ili Karamanili'nin öteki büyük şehirleri Osmanlı idaresine girdi. Timurtaş Paşa, buranın yönetimiyle görevlendirildi. Karamanoğlu'nun af dilimesi üzerine Lârende ve Taşili kendisine bırakıldı. Pâdişah Bursa'ya döndü. (36)

Osmanlılar Rumelide yeni seferler ve fetihlerle uğraşırken, Karamanoğlu Alâaddin Ali Bey Ankara'yı basarak ele geçirdi. Niğbolu Savaşından sonra Karamanoğlu üzerine yürüyen Yıldırım 1397 yılında Karamanoğlu Alâaddin Ali Bey'i yendi. Savaş meydanından Konya'ya kaçan Alâaddin Ali Bey yakalanarak idam edildi. Akçay muharebesi sonucunda Karaman ülkesi olduğu gibi Osmanlı Devleti'ne bağlandı (37)

Aksaray, Yıldırım ile Timur arasında 1402 yılında yapılan Ankara Savaşına kadar Osmanlı idaresinde kaldı. Yıldırım'ın savaş kaybetmesi sonunda, Timur, "Karamanoğlu Alâaddin Bey'in ortadan kaldırılmasından beri Bursa'da hâpiste bulunan oğlu Mehmet Bey'i kurtarıp Karaman Beyliği tahtına geçirdi." (38)

(34) İbn-i Batuta, İbn-i Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, s.23, MEB, İstanbul 1971.

(35) Aksaray İl Yıllığı, 1994, s.29.

(36) Hoca Sâdettin Efendi Tâc'üt- Tevârih sadeleştiren İsmet Parmaksızoğlu, s.199, C.I. Oruç Beğ Tarihi s. 56, Neşri Tarihi, Haz., M. Altay Köymen, s.152-153, C.I, Solakzâde Tarihi, Haz. Vahid Çabuk, s.74, C.I.

(37) İlhan Şahin, "Kuruluştan Fetret Devrine Kadar Osmanlı Siyasi Tarihi" D.G.B.İ.T., s.161, C.10, Çağ Yayınları, İstanbul-1993.

(38) M.Nuri Paşa Netâ'iyic'ül-Vukûat, Sad. Neşet Çağatay, TTK, Ankara 1987, C.I-II. s.24.

Bunun üzerine Aksaray, Fatih zamanına kadar, tekrar bağımsızlığını kazanan Karamanoğullarının hâkimiyeti altında kaldı.

1451 yılında Osmanlı tahtına ikinci defa geçen Fatih ilk seferini Karaman üzerine yaptı. Karşı koyamayacağını anlayan Karamanoğlu İbrahim Bey Taşeli'ne firar etti. Bazı alimlerin aracılığı ile sulh yapıldı. (39)

1466 yılında Karaman üzerine yürüyen Fatih, Karaman'ın merkezi olan Konya'yı aldı. Pir Ahmed Bey ve kardeşi Kasım Bey İçel ve sarp yerlere çekildiler (40) . Bu dönemde Aksaray Osmanlı idaresine geçmemiştir.

1470 senesinde kalabalık bir askerle Karaman ülkesine varan İshak Paşa, Lârende üzerine geldi. Pir Ahmed Bey, Sadrazamın gelişinden haberdar olunca İçel İline oradan da Uzun Hasan'a iltica eyledi. (41)

İshak Paşa Mut kalesini yaptırıp, Niğde'yi de tamir etti. Erreköyü, Uçhisarı ve Ortahisarı alıp Aksaray'a geldi (42) . Pâdişahdan emrolundu ki: "Aksaray'dan ev süresin, İstanbul'a getiresin "İshak Paşa, pâdişahın emrini yerine getirdi. Şimdiki zamanda İstanbul'da Aksaraylı Mahallesi ki vardır, İshak Paşa'nın sürüp getirdiği o halktır (43) .

Aşıkpaşazâde'nin de söylediği üzere Fatih'in emriyle binlerce Müslüman Türk ailesi Aksaray'dan İstanbul'a getirilmiş, bugün "Aksaray" denen semte iskân edilmişlerdir. Semt bu ismini buraya yerleştirilen Aksaraylılardan almıştır.

Bu dönemde Aksaray, henüz Anadolu Selçuklu dönemindeki parlaklığını kaybetmemiş, kazâ merkezi olarak mühim bir şehir özelliğini korumuştur. (44)

Aksaray'daki tarihi eserlerin hemen hemen tamamı Anadolu Selçuklu dönemine aittir. Osmanlı dönemine ait herhangi bir esere rastlanmamaktadır. Yapıldı ise de, zamanımıza kadar gelmemiştir (45)

(39) Solak -zâde, Solak-zâde Tarihi, Haz. Vahid Çabuk Kültür Bakanlığı Yayınları, C.I. s.260.

(40) İ.Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, T.T.K. Ankara 1983, C. II. s.89-91.

(41) Solak -zâde, a.g.e., s.321.

(42) Hoca Sâdettin, a.g.e., C.III. s.103.

(43) Âşıkpaşazâde, Âşık Paşaoğlu Tarihi, Haz. H.N. Atsız, MEB, İstanbul-1992, s.147.

(44) Aksaray İl Yıllığı 1994, 29.

(45) Aksaray İl Yıllığı, 1994. s.30.

I. BÖLÜM

AKSARAY KAZÂSÎ İSKÂN MERKEZLERİ

I. NEFS-İ AKSARAY

A- MAHALLELER

Türk-İslam şehirlerinin başlıca unsuru olan mahalleler, umumiyetle bir mescidin veya tekke, zâviye gibi benzeri bir yapının etrafındaki değişik sayıda evlerden meydana gelir (1) . Bu bakımdan mescidin merkez olarak kabülü, mahalledeki imamın fonksiyonunu ortaya çıkarmaktadır. Mahalleler, aynı zamanda vergi kontrolü açısından da mühimdirler. Şehir halkının vermekle mükellef olduğu avâriz vergileri, dâima mahalle itibarınca toplanmaktadır (2) . Aksaray'da 1501 yılında 36 mahalle vardır (3) . Bu mahalleler şunlardır.

1- Hacı Hasan Mahallesi (4) : Mahallede: 33 nefer, 24 hâne, 2 mücerred, 2 imam vardır. İmamlardan biri adı geçen mahallenin, diğeri ise bu mahallede oturmasına rağmen İplik Pazarı adlı mahallenin imamıdır. Ancak BOA. TD. 40'da bu ismi taşıyan bir mahalle yoktur. Mahalle, günümüzde de Hacı Hasanlı ismiyle varlığını devam ettirmektedir.

2- Teşviş Mahallesi (5) : Mahallede, 23 nefer, 23 hâne (1 imam) vardır.

3- Paşacık Mahallesi (6) : Günümüzde de aynı isimle devam etmekte olan mahallede, 32 nefer, 28 hâne ve 3 mürecced vardır.

4- Minarecik Mahallesi (7) : Günümüzde de aynı isimle devam etmekte olan mahallede, 24 nefer, 22 hâne 1 mücerred ve 1 imam vardır.

---

(1) Ö. Ergenç; "Osmanlı Şehirlerindeki Yönetim Kurumlarının Niteliği Üzerinde Bazı Düşünceler" VIII. Türk Tarih Kongresi (Ankara 11-15 Ekim-1976) Kongreye Sunulan Bildiriler Ankara,1981. II.

(2) F.M. Emecen: XVI. Asırda Manisa Kazâsı. s.47. TTK. Ankara 1989.

(3) BOA TD 40 s.787-806

(4) BOA TD 40 s.787

(5) BBOA TD 40 s.78

(6) BOA TD 40 s.788

(7) BOA TD 40 s.788

5- *Şeyh Ali-yi Gaznevî Mahallesi (8)* : Mahallede, 31 nefer, 30 hâne ve 1 imam vardır.

6- *Mevlâna Ya'kub Mahallesi (9)* : Mahallede, 11 nefer, 10 hâne ve 1 imam yaşamaktadır.

7- *Kızılca Mahallesi (10)* : Mahallede, 18 nefer, 16 hâne, 1 imam ve 1 mücerred vardır.

8- *Emirgâzi Beğ Mahallesi (11)* : Mahallede, 34 nefer, 27 hâne ve 1 imam vardır.

9- *Taşpazar Mahallesi (12)* : Günümüzde de aynı isimle devam etmekte olan mahallede 26 nefer, 20 hane, 1 imam ve 1 mücerred vardır.

10- *Cami Mahallesi (13)* : Mahallede, 50 nefer, 43 hâne ve 2 mücerred yaşamaktadır.

11- *Pîr Hacı ve Tabâgât Mahallesi (14)* : Mahallede, 52 nefer, 40 hâne, 2 imam ve 7 mücerred vardır.

12- *Hacı Celâl Mahallesi (15)* : Mahallede, 35 nefer, 30 hâne, 1 imam ve 1 mücerred vardır. Hacı Mehmetoğlu Hacı Mustafa, Karamanoğlu İbrahim Beğ'in berâtı ile Karamanoğlu imâretinin câbisi (tahsildarı) olduğu için her türlü vergiden muâf tutulmuş. II. Bayazid de bu muâfiyeti aynen kabul etmiştir.

13- *Şamlı Mahallesi (16)* : Günümüzde de aynı isimle devam etmekte olan mahallede, 45 nefer, 32 hâne, 1 imam ve 8 mücerred vardır.

---

(8) BOA TD 40 s.789

(9) BOA TD 40 s.789

(10) BOA TD 40 s.789

(11) BOA TD 40 s.790

(12) BOA TD 40 s.790

(13) BOA TD 40 s.791

(14) BOA TD 40 s.791

(15) BOA TD 40 s.792

(16) BOA TD 40 s.792

14- Çardığın Mahallesi (17) : Günümüzde Çardığın ismiyle telaffuz edilmekte olan mahallede, 29 nefer, 23 hâne. 1 imam ve 3 mücerred vardır.

15-Çukur Mahallesi (18) : Mahallede, 23 nefer, 17 hâne, 2 mücerred ve 1 imam vardır.

16- Çavuşlar Mahallesi (19) : Mahallede, 37nefer, 28 hâne, 1 imam ve 3 mücerred bulunmaktadır.

17- Hatiboğlu Mahallesi (20) : Mahallede, 37 nefer, 31 hâne, 2 mücerred ve 2 imam vardır.

18- Kavak Mahallesi (21) : Mahallede, 23 nefer, 22 hâne ve 1 imam bulunmaktadır.

19- Kurupelid Mahallesi (22) : Mahallede, 7 nefer, 5 hâne vardır.

20- Emir Fakih Mahallesi (23) : Mahallede, 46 nefer, 38 hâne, 4 mücerred ve 2 imam vardır.

21- Dâr-üş-şifa Mahallesi (24) : Mahallede, 6 nefer, 5 hâne vardır.

22- Muhsin Çelebi Mahallesi (25) : Bugün de aynı isimle devam etmekte olan mahallede 29 nefer, 23 hâne, 1 imam ve 2 mücerred bulunmaktadır.

23- Sofular Mahallesi (26) : Mahallede, 25 nefer, 19 hâne, 1 mücerred vardır. Ayrıca burada oturan Mehmet Veled-i Pir Hoca ve Pir Hoca biraderi Yunus pâdişahın berâtiyla İbrahim Beğ imâretinin tahsildârdırlar.

---

(17) BOA TD 40 s.793

(18) BOA TD 40 s.793

(19) BOA TD 40 s.794

(20) BOA TD 40 s.794

(21) BOA TD 40 s.796

(22) BOA TD 40 s.796

(23) BOA TD 40 s.796

(24) BOA TD 40 s.797

(25) BOA TD 40 s.797

(26) BOA TD 40 s.798

24- Bölücek (nâm-ı diğer Gökteş Mahallesi) (27) : Mahallede 40 nefer, 23 hâne, 3 mücerred ve 1 imam bulunmaktadır. Günümüzde de aynı isimle anılan mahalle, Büyük Bölcek ve Küçük Bölcek olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

25- Tirpazar Mahallesi (28) : Mahallede, 28 nefer, 22 hâne vardır.

26- Mehmed Çelebi Mahallesi (29) : Mahallede, 42 nefer, 25 hâne, 1 mücerred ve 2 imam vardır. İmamlardan biri mahalle imamı olup diğeri de Çeşme Mescidi'nin imamıdır.

27- Ases Mahallesi (30) : Günümüzde Hasas ismiyle tesmiye olunan mahallede, 32 nefer, 26 hâne ve 1 pîr-i fâni bulunmaktadır.

28- Zincirli Mahallesi (31) : Bugün de aynı isimle devam etmekte olan mahallede, 57 nefer, 41 hâne ve 2 imam vardır. imamlardan biri bu mahallenin, diğeri ise Şeyh Hamid Mescidi'nin imamıdır.

29- Boyacı Ali Mahallesi (32) : Mahallede, 19 nefer, 17 hâne ve 1 imam vardır.

30- Deveciler Mahallesi (33) : Mahallede, 64 nefer, 30 hâne, 16 mücerred, 1 imam ve 2 fani vardır.

31- Meydan Mahallesi (34) : Bugün de aynı isimle anılan mahallede, 52 nefer, 25 hâne, 16 mücerred, 1 imam, 2 fâni ve 1 müezzin vardır.

32- İsa Fakih ve Sebil Mahallesi (35) : Günümüzde Sebil adıyla devam etmekte olan mahallede, 34 nefer, 23 hâne ve 2 mücerred bulunmaktadır.

---

(27) BOA TD 40 s.798

(28) BOA TD 40 s.799

(29) BOA TD 40 s.799

(30) BOA TD 40 s.800

(31) BOA TD 40 s.800

(32) BOA TD 40 s.801

(33) BOA TD 40 s.801

(34) BOA TD 40 s.802

(35) BOA TD 40 s.803

33- Hacı Rük'n'ed-din Mahallesi (36) : Mahallede, 14 nefer, 12 hâne vardır.

34- Hayyat Hasan Mahallesi (37) : Mahallede, 40 nefer, 36 hâne ve 3 mücerred vardır.

35- Kiçikapu Mahallesi (38) : Mahallede, 57 nefer, 44 hâne, 3 mücerred, 1 imam, 2 a'mâ, 1 pîr-i fâni vardır.

36- Pîr Veli Mahallesi (39) : Ases mahallesine tâbi' olan mahallede, 20 nefer, 10 hâne vardır.

Nefs-i Aksaray içinde zikr olan bu 36 mahalleden başka bir köy ve sâdât nesli bulunmaktadır. Bizde bunları mahalleler başlığı altında inceledik.

Karye-i Yenice (40) : Köyde, 20 nefer, 17 hâne bulunmaktadır.

Sahîh'un-Neseb (41) : Aksaray'da nesebleri Peygamber Efendimize kadar gittiği kabul edilen 8 seyyid nefer bulunmaktadır.

---

(6) BOA TD 40 s.804

(37) BOA TD 40 s.804

(38) BOA TD 40 s.805

(39) BOA TD 40 s.806

(40) BOA TD 40 s.806

(41) BOA TD 40 s.806

II- İSKÂN MERKEZLERİNİN ÖZELLİKLERİ

A- NÂHIYELER

Bilindiği üzere Osmanlı taşra teşkilatında en büyük idari birim eyâlettir (42) Eyalet sancaklara (43) , sancakla başında "kadı" bulunan ve Kazâ adı verilen idâri birimlere (44) Kazâlar da idâri ve coğrafi durumlarına göre ortak özelliklere sahip köylerden müteşekkil nâhiyelere (45) ayrılmıştır.

Aksaray, 1470 yılında Osmanlı Devleti'ne kesin olarak ilhakından (46) 1933 yılına gelinceye kadar Karaman Eyâleti'nin bir sancağı olarak kabul edilmiş, bu tarihten itibaren Niğde iline bağlı bir ilçe haline getirilmiştir.

1501 tarihine (TD. 40) göre Aksaray Kazâsı 6 nâhiyeye ayrılmıştır.

Bunlar; Aksaray, Bekir, Eyyüb, Hasandağı, Sahra ve Sultancıktır. Fakat Mufassal Defter'de (47) köyler ve mezraalar, nüfus ve hâsılları ile birlikte verilirken düzenli bir nâhiye sistemi uygulanmamıştır. Nâhiyeler ayrı başlık altında incelenmemiş rastgele yazılmıştır. Mesela Aksaray'a bağlı Oramanus köyünden sonra, Eyyüb Nâhiyesi'ne bağlı Mandasun köyü, onun da hemen ardından Sahrâ Nâhiyesine bağlı İmâret köyü kaydedilmiştir.

Defterde bazen köy isimlerinden sonra "tâbi-i Aksaray", "tâbi-i Bekir" veya "tâbi-i Eyyüb" diye köyün hangi nâhiyeye bağlı olduğu belirtilmiştir. Fakat bazen de "tâbi-i O" denilmiş, çoğukez de köyün isminden sonra nereye tâbi olduğu hakkında bir şey yazılmamıştır. Bu durumdaki köyler en son zikredilen nâhiyeye bağlı kabul edilmiştir. Bilindiği gibi tahrir heyeti, bir bölgenin tahririni yaparken sırayla bölgenin bağlı olduğu idâri birimleri başlık halinde belirtirlerdi. Fakat 40

(42) Midhat Sertoğlu, Osmanlı Tarihi Lûgatı. s.106. Enderun Kitabevi, İstanbul-1986

(43) Şancak için bkz. Metin Kunt. Sancaktan Eyalete . s.15. İstanbul-1978.

(44) Alaaddin Aköz. XVI. Asırda Karaman Kazâsı (Yayımlanmamış doktora tezi) s.56.

(45) Tayyib Gökbilgin, Nâhiye İ.A. IX. s.37-39

(46) Aksaray'ın Osmanlı Devleti'ne kesin olarak ilhakı tarihi hakkında çeşitli görüşler vardır. Bazıları 1470 yılını kabul ederken, bir kısım tarihçiler de 1471 yılını kabul etmektedirler. Bkz. İ.H. Konyalı Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde Aksaray Tarihi, s.468-469, C.I.

(47) BOA TD 40.

nolu Mufassal defterde sadece Aksaray'ın nefsi ve Aksaray Kazâsı için böyle bir başlık kullanılmış diğer nâhiyeler için kullanılmamıştır.

Kazâ .....i Aksaray

Nefs.....i Aksaray

Bekir, Eyyüb, Hasandağı, Sahrâ ve Sultancık isimlerinden sonra nâhiye oldukları belirtilmişken Aksaray isminden sonra nâhiye kelimesi yazılmamıştır. Bu durum Aksaray'ın nâhiye olup olmadığı şüphesini uyandırmaktadır.

Aksaray dışındaki nâhiyeler, birer idâri birim olmaktan ziyade belli bir coğrafi birimi kapsıyor olmalıdır. Çünkü bu nâhiyelerin nefsi yoktur. Bölgeye adını veren yerleşim biriminin merkezi de yoktur. Aksaray Kazâsı'nın nefsi olan Aksaray (ki bu nefis içine sadece mahalleler alınmış buna ek olarak Yenice karyesi gösterilmiştir) aynı zamanda Aksaray Nâhiyesi'nin de merkezidir. Fakat Bekir, Eyyüb, Hasandağı, Sahrâ ve Sultancık nâhiyelerinin durumu farklı olup nefsi yoktur. Bu isimler sadece belli bir coğrafi bölgeyi kapsamaktadır. (48)

Yukarıda bahsedilen özellikler cemaatlerle ilgili olan 32 Nolu Mufassal defterde de aynen görülmektedir. (49)

1501 tahririnde Sahrâ Nâhiyesi'ne bağlı Sultancık karyesinden (50) bahsedilmektedir. Bu köyün günümüzdeki Sultanhanı İlçesi olduğuna şüphe yoktur. Fakat aynı tahrirde Sultancık Nâhiyesi'nden (51) bahsedilmekte ve bu nâhiyeye bağlı sadece bir köyün olduğu görülmektedir.

---

(48) Benzeri durum için bkz. Alîaddin Aköz, XVI. Asırda Karaman Kazâsı, s.56-58

(Yayınlanmamış Doktora Tezi)

(49) BOA TD 32

(50) BOA TD 40 s.857

(51) BOA TD 40 s.858

TABLE I : II. BAYEZİD DÖNEMİNDE AKSARAY NÂHİYELERİNİN CEMAAT, KÖY VE MEZRAA DAĞILIMI

NÂHİYELER	Cemaat Sayısı		Köy Sayısı	Bağımlı Mezraalar		Bağımsız Mezraalar		Nüfusu olan Mezraalar		Mezraa Sayısı	
	TD	TD	TD 40	TD	TD	TD	TD	TD	TD	TD	TD
	32	40		32	40	32	40	32	40	32	40
AKSARAY	28	1	26	73	8	-	61	1	3	74	72
BEKİR	2		19	-	-	-	3	-	-	-	3
EYYÜB	9	1	29	6	6	-	21	-	2	6	29
HASANDAĞI	-		21	-	6	-	6	-	-	-	12
İĞDECİK	-		-	-	-	-	-	-	1	-	1
SAHRÂ	1		15	3	11	-	1	-	-	3	12
SULTANCİK	-		1	-	1	-	-	-	-	-	1
TOPLAM	40	2	111	82	32	-	92	1	6	83	130

B- KÖYLER

Şehir iskânından farklı olarak, toprak mahsülleri ve hayvancılıkla geçimini sağlayan nüfusça küçük kır yerleşim merkezlerine köy denir. (52)

1501 yılı tahririne ait 40 nolu Mafassal Defter de zikr olunan köylerden bazılarının günümüze kadar aynı veya değişik adlarla varlıklarını sürdürdükleri görülmüştür. Bunun yanında tamamen kaybolmuş köyler de bulunmaktadır. Yaptığımız alan çalışmasında bunlardan ancak bir kısmının yerini tesbit edebildiğimiz halde kırka yakın köyün yeri tesbit edilememiştir.

Tahrir Defterindeki kayıtlar da 2-3 hânedan oluşan son derece küçük köyler bulunmaktadır. Bunun yanında nüfus ve iktisâden bir çok köyden gelişmiş: 5 hâneli Hisarcık Mezraası (53) 4 hâneli Karaköy Mezraası (54) ve 3 hâneli Yelten Mezraası (55) gibi mezraalara da rastlanılmaktadır. Bu durum 16. asırda Manisa Kazâsı'nda (56) ve Çermik Sancağı'nda da görülmektedir (57).

Aşağıda alfabetik sırayla kaydedilen iskân merkezleri, buralarda yaşayan nüfus, yetiştirilen mahsüller, iktisâdi faaliyetler ve toprakların tasarruf şekilleri bakımından ele alınmıştır.

---

(52) Ali Tanoğlu. Nüfus ve Yerleşme, Beşeri Coğrafya I, s.252-253.

(53) BOA TD 40 s.823

(54) BOA TD 40 s.865

(55) BOA TD 40 s.866

(56) Feridun Emecen, XVI. Asırda Manisa Kazâsı, s.117.

(57) M.Salih Erpolat, XVI. Yüzyılın Başında Çermik Sancağı Çüngüş ve Hasaran Nâhiyeleri, s.3. (Yayınlanmamış Doktora Semineri)

III. AKSARAY NÂHIYESİ İSKÂN MERKEZLERİ

1- Apsarı (58) : Bugünkü Gülağaç ilçesinin Çatalı Köyüdür. 1990 nüfus sayımına göre 276 kişi yaşamaktadır.

1501'de 39 n, 28 h., 7 m., 1 (nim-çift) imam, 2 pîr-i fâni, 1 küt (ayakları tutmayan) nüfusu olan köyün: dîvânîsinin yarısı Sinan Bey'in oğlu Hamza Bey'in diğeri yarısı ise başkasının tımarıdır. Köyün mahsülleri buğday, arpa, bostan ve baldır. Ayrıca senede 10 ay çalışan 8 bâb'dan müteşekkil bir âsiyâb bulunmaktadır. Vergi geliri dîvânî hissesi 3209 akçe, şehzâde hissesi 257 akçe malikâne hissesi 2436 akçe olmak üzere topla 5902 akçedir.

2- Arabağıl (59) : Günümüzde mevcut olmayan köyün nüfusu 18 n., 5 statüsü belirsiz, 1 (nim-çift) imam'dan oluşmaktadır. Burada eskiden beri gelip geçen yolculara hizmet eden bir zâviye bulunmaktadır. Buranın öşrüne ve beşte birine kimsenin müdâhale etmemesi hakkında ellerinde şehzâde Sultan Abdullah'ın berât'ı vardır. Köyün vergi geliri 642 akçedir.

3- Bayındır (60) : Köy günümüzde ören durumundadır. Nüfusu 10 n., 6 h., 1 m., 1 (çift), 1 (caba), 1 (mücerred) olmak üzere 3 sıpâhiyân-ı mütekâid'den oluşan köyün, malikâne ve dîvânîsi şehzâde hassıdır. Mahsülleri arpa, buğday ve bostandır. Vergi geliri 1492 (1528 yazıyor) akçedir.

4- Çat (61) : Bugünkü Ihlara köyünün 2 km doğusundaki örenin adıdır. Nüfusu 6 n., 5h., 1 (nim-çift) müderriszâdeden oluşan köyün dîvânîsi, Kütük Mehmed'in tımarıdır. Malikânesinin yarısı Baydu Hâtun Türbesi'nin vakfıdır. Mahsülleri, buğday, arpa, bal ve cevizdir. Vergi geliri dîvânî hissesi 712 akçe, malikâne hissesi 694 akçe olmak üzere toplam 1406 akçedir.

5- Eksenus (62) : Bugünkü Güzelyurt ilçesinin Uzunkaya köyüdür. 35 n. 21 h. 5 m; 1 statüsü belirsiz, 1 hizmetkâr-ı zâviye ve 1 şeyh nüfusa sahip olan köy, malikâne ve dîvânî olarak tasarruf edilmektedir. Malikânesi Seydi Eflah oğlu Şeyh

---

(58) BOA TD 40 s.866

(59) BOA TD 40 s.885

(60) BOA TD 40 s.819

(61) BOA TD 40 s.872

(62) BOA TD 40 s.824

Mehmed'in zâviyesinin vakfidır. Karamanoğlu İbrahim Bey, Fatih ve II. Bayezid'in berâtları ile zâviyenin şeyhliği, Şeyh Mehmed'in evladına verilmiştir. Köyün mahsüllerini buğday, arpa ve bal ürünleri oluşturur. Vergi geliri, dîvâni hissesi 1865 akçe, malikâne hissesi 1121 akçe olmak üzere toplam 2986 akçedir.

1990 nüfus sayımına göre köyde 974 kişi yaşamaktadır.

6- Gelesün (63) : Bugünkü adı Babakonağı'dır. 17 n., 13 h., 1 m., 1 (nim-çift) imam, 1 (nim-çift) sipâhizâdegân dan oluşan köyün, malikâne ve dîvânisi tımardır. Mahsulleri arpa, buğday, bostan ve baldır. Vergi geliri 3850 akçedir.

1990 nüfus sayımına göre köyde 786 kişi yaşamaktadır.

7- Gerveli (64) : Bugünkü adı Güzelyurt'tur. 96 n., 75 h. 22 m., 1 statüsü belirsiz, 1 fâni, 1 pîr-ı fâni, 1 a'mâdan oluşan köy, malikâne ve dîvâni olarak tasarruf edilmektedir. Köyün mahsülleri buğday, arpa, bal, bostan ve ceviz ürünlerinden oluşmaktadır. Bunun yanında bağcılıkla da uğraşılmaktadır. Ayrıca 3 bâb-ı harâb, 1 bâb-ı mâmur bir bezirhânesi vardır. Vergi geliri, dîvâni hissesi 3900 akçe, malikâne hissesi 2234 akçe olmak üzere toplam 6134 akçedir.

Köyün malikânesinin Mevlâna Muhsin Çelebi'nin oğlu ve vârisi Mevlâna Şeyh Muhyiddin Çelebi'nin mülkü olduğu hakkında Karamanoğlu İbrahim Bey'in mektubu, Pâdişahın da mukarremnâmesi vardır. Dîvânisinin de Şeyh Muhyiddin'e ait olduğuna dâir Pâdişahın hükmü mevcuttur.

1990 nüfus sayımına göre ilçede 3795 kişi yaşamaktadır.

8- Hacib (65) : Bugünkü Gülağaç ilçesine bağlı Gölpinar köyüdür. 5n., 4 h., 1 statüsü belirsiz, 1 şeyh-i zâviye, 2 hizmetkârdan oluşan köy, defter hâricidir. Mahsülleri buğday ve arpadır. Vergi geliri, tımar hissesi 182 akçe, vakıf hissesi 280 akçe olmak üzere toplam 362 akçedir.

Köy Kara Abdal zâviyesinin vakfidır. Üçte biri Turasan Dede evlâdının vakfidır. Geriye kalan iki vukıyyesiyle örfiyyesi tımardır. Kara Abdal, Turasan Dede'nin halifesidir.

(63) BOA TD 40 s.885

(64) BOA TD 40 s.822

(65) BOA TD 40 s.864-, Halk arasındaki söylenişi Hacıb şeklindedir.

Zikrolunan 5 mükellef erkeğin buradaki mezraayı ekip biçmeleri, öşürlerinin yarısını ve resimlerini zâviyeye sarfetmeleri hususunda, Sultan Cem'den ellerinde berâtları vardır. Defter tutulurken zâviyenin şeyhi Kara Abdal'ın oğlu Hüseyin'dir.

Bu köyde Tatar Ömer Cemaati de oturmakta olup defter hâricidirler. Burada ikâmet etmek istemişler ve vakfa faydalı oldukları için istekleri kabul edilmiştir.

1990 nüfus sayımına göre beldede 3332 kişi yaşamaktadır.

9- Kayıcık (66) : Bugün Gülpınar Kasabasının 1.5 km kuzeydoğusunda tarihi ören yeri durumundadır. Köy 7 n., 4 h., nüfusa sahiptir. Malikâne ve dîvânisi tıvardır. Mahsülleri buğday ve arpadır. Vergi geliri 560 akçedir.

10- Kayıcık (67) : Gülpınar kasabasının 1 km güneyindeki bir örenin adıdır. Köy 27 n. 22 h. 4 m., 1 (bennâk) imam nüfusa sahiptir. Malikâne ve dîvânisi tıvardır. Mahsulleri buğday, arpa ve bostandır. Vergi geliri 3747 (3777 yazıyor) akçedir.

11- Koyun Halil (68) : Günümüzde mevcut olmayan köy, 10 n., 6h., 2 m., 1 (bennâk) pîr-i fâni, 1 (bennâk) imam nüfusa sahiptir. Malikâne ve dîvânisi şehzâde hassıdır. Köyde buğday, arpa ve bostan ziraatinin yanında arıcılıkla da uğraşmaktadır. Vergi geliri 1275 akçedir.

12- Köseli (69) : Günümüzde mevcut olmayan köylerdendir. 32 n., 28 h., 3 m., nüfusu bulunan köyün, malikâne ve dîvânisi tıvardır. Mahsülleri buğday, arpa ve bostandır. Vergi geliri malikâne ve dîvânî hâsıl 4431 akçe, Şahzâde Hissesi 286 akçe olmak üzere toplam 4717 akçedir.

---

(66) BOA TD 40 s.854

(67) BOA TD 40 s.828

(68) BOA TD 40 s.819

(69) BOA TD 40 s.828

13- Köşk (70) : Bugün Eskil ilçesinin bir yaylasıdır. Köyde 33 n., 27 h., 1 m., nüfus yaşamakta olup tımar olarak tasarruf edilmektedir. Mahsülleri buğday ve arpadır. Vergi geliri 1364 akçedir.

Köydeki isimlerin yedişerli yazılmış olması dikkat çekmektedir.

14- Oklağı (71) : Bugün Oklava ismini alan köy Eskil'in bir yaylası durumundadır. Köy 16 n., 13 h., 2 m., 1 meflüç, 1 zâviye şeyh nüfusa sahiptir. Mahsülleri buğday ve arpadır. Vergi geliri 710 akçedir.

Bu köy, Karamanoğlu İbrahim Bey, Sultan Cem ve Sultan Abdullah'ın mektupları ile Tabduk Derviş'in tasarrufundadır. Burası zâviye olup, gelip gidene hizmet ettiklerinden dolayı eskiden beri öşürleri, vesâir vergileri alınmamıştır. Buradaki mükellef nüfus sayılırken Saltukoğlu Derviş Tabduk da birinci sırada gösterilmiştir. Bu Tabduk'un Yunus Emre'nin Tabduk'u ile isim benzerliğinden başka hiç bir ilgisi yoktur (72)

15- Oramanus (73) : Günümüzde mevcut olmayan köyde; 10 n., 7 h., 1 m., 2 (çift) sipahizâdegân-ı mütekâid ve 1 gâyib nüfus yaşamaktadır. Malikâne ve dîvânisi tımarıdır. Mahsülleri buğday ve arpadır. Vergi gelirinden malikâne ve dîvânî hissesi 2811 akçe, şehzâde hissesi 198 akçedir.

16- Rumdiğin (74) : Bugün Aksaray yakınlarındaki bir mevkinin adıdır. Köyde 94 n., 60 h., 7 m., 1 (bennâk) imam, 5 muhassıl, 2 pîr-i fâni, 4 statüsü belirsiz, 3 sipahizâdegân nüfus yaşamaktadır. Şehzâdenin ortakçılık yoluyla hassıdır. Fakat iki baştan öşürleri Aksaray'da Mehmed Bey Câmii'ne (bugünkü ismi Ulu Câmii) vakıftır. Köyde buğday, arpa ve bostan zıraatinin yanında, arıcılık ve bağcılık yapılmaktadır. Ayrıca bir de bezirhâne bulunmaktadır. 19474 akçe olan vergi hâsılının 3960 akçesi vakıf hissesidir.

---

(70) BOA TD 40 s.834

(71) BOA TD 40 s.854

(72) İ.H. Konyalı, a.g.e. s.579

(73) BOA TD 40 s.831

(74) BOA TD 40 s.817

17- Senir (75) : Bugün Senirtol adıyla Aksaray'da bir mahalle durumundadır. Köyde 16 n., 14 h., 1 m., 1 (nim-çift) imam nüfus yaşamaktadır. Köy Emirza oğlu İbrahim Bey'in tumarıdır. Nüfusa sonradan nim-çift (mahlül der-tasarufu sipâhi) eklenmiş, fakat nefere dahil edilmemiş; ancak resm-i çift içine alınmıştır. Mahsulleri buğday, arpa, bostan ve baldır. Vergi geliri şehzâde hissesi 84 akçe, tumar hissesi 3236 akçe olmak üzere toplam 3320 akçedir.

18- Sipehsalar (76) : Bugün İspesalar adıyla Gülağaç ilçesinin 3 km güneyindeki değirmenin bulunduğu mevkidir. Köy. 13 n., 11 h., 1 pîr-i fâni, 1 (çift) imam nüfusa sahiptir. Malikâne ve dîvânisi tumardır. Nüfusa sonradan 3 nim-çift eklenmiş, fakat nefer ve hâne içinde gösterilmemiştir. Mahsülleri; buğday, arpa, bostan ve baldır. Vergi hâsılı, şehzâde hissesi 139 akçe, tumar hissesi 3817 (3815 yazıyor) akçe olmak üzere toplam 3958 akçedir.

19- Sofracık (77) : Günümüzde mevcut olmayan köyde, 30 n., 25 h., nüfus yaşamaktadır. Köy tumar olarak tasarruf edilmektedir. Mahsulleri buğday, arpa ve bostandır. vergi geliri tumar hissesi 4893 (4916 yazıyor) akçe, malikâne hissesi 3906 akçe olmak üzere toplam 8799 akçedir.

Buradaki isimlerin de yedişerli yazılmış olduğu görülmektedir.

20- Tâceddin (78) : Günümüzde mevcut olmayan köy 16 n., 134., 2m., 1(bennâk) imam ve 1 pîr-i fâni nüfusa sahiptir. Malikâne ve dîvânisi tumardır. Mahsülleri buğday, arpa ve bostandır. Vergi geliri, dîvânî hissesi 1513 akçe, malikâne hissesi 1195 akçe ve şehzâde hissesi 111 akçe olmak üzere toplam 2819 akçedir.

12 sené sonra defterin kenarına 38 satırlık bir ilave yapılmıştır. Özet olarak şöyle denilmektedir.

Aksaray'a bağlı olan bu köy (2708 akçe yazar) Hazîne-i Âmire Defterdârı Mevlâna Pir Mehmed'in (79) dede ve babadan mülkü olup elinde şer'î hüccet

(75) BOA TD 40 s.870

(76) BOA TD 40 s.846

(77) BOA TD 40 s.835

(78) BOA TD 40 s.837

(79) Mevlana Pir Mehmed Paşa daha sonra Sadr-ı azam olmuştur. bkz. Konyalı a.g.e., s.575, C.I.

vardır. Fakat bu vilâyet yazılırken deftere mülk olarak yazılmamış, tumar kaydolanmıştır. Sultan Şehinşah'tan gelen bir hükümle burasının cebelisini eşdirmek üzere deftere kaydedilmiş, bir cebelü eşdirirmiş, sonra Pir Mehmed Pâdişah'tan istimlak etmiştir. Bundan dolayı da eşkincisi kaldırılmıştır. Köyün Pir Mehmed'in mülkü olmasına tekrar karar verilmiştir. Bunun böyle olması Ahmed ve Mustafa Paşaların bilgileri dahilinde olup tevkî İbrahim oğlu Ali'si 918 şevvalinde deftere kaydetmiştir.

21- Üreksün (80) : Bugün Öresin adıyla Nevşehir yolu üzerinde bir harâbedir. Köyde 34 n., 22 h., 5m., nüfus yaşamaktadır. Malikânesi Zincirli Medresesi'ne vakıf, dîvânisi tumardır. Mahsülleri buğday, arpa ve baldır. Ayrıca bir de bezirhâne bulunmaktadır. Vergi geliri, dîvânî hissesi, 2196 akçe, malikâne hissesi 1460 ve şehzâde hissesi 322 akçe olmak üzere toplam 3978 akçedir.

22- Yağan (81) : Günümüzde de aynı isimle varlığını devam ettirmektedir. Köy 9 n., 6h., 1m., 1 pîr-i fânî nüfusa sahiptir. Malikânesinin 2 sehimi İbrahim ve Halil tasarrufundadır. Malikâne ve dîvânisi tumardır. Mahsülleri buğday, arpa ve bostandır. Toplam vergi hâsılı 1744 akçedir.

1990 nüfus sayımına göre köyde 533 kişi yaşamaktadır.

23- Yassıviran (82) : Aksaray Nâhiyesi'ne bağlı iki tane Yassıviran Köyü vardır. Köy 19 n. 12 h., 3 m., gayr-i müslim nüfusa sahiptir. Malikâne ve dîvânisi şehzâde hassıdır. Köyün reâyâsının malikâne ve dîvânisinin tamamı tumar olup 12 nefer hâric-ez-defterdir. Bundan dolayı öşrü, sâhib-i arza, geriye kalan vergileri ve dîvânisini hassaya vermeleri istenilmiştir. Mahsülleri buğday ve arpadır. Tamamı gayr-i müslim olan köyden 684 akçe cizye alınmıştır. Hıristiyanlar arasında Türk ismi taşıyanlar da bulunmaktadır. Vergi gelirinin 788 akçesi dîvânî hissesi, 498 akçesi malikâne hissesidir.

24- Yassıviran (83) : Bugün Gülpınarın 3 km kuzey batısındaki, örenin adıdır. Nüfusunun tamamı Kertek raiyyetinden olan köy 45 n., 38 h., 7 statüsü belirsiz 6 m'e sahiptir. Zikrolunan karye Mehmed Veledi Benli Yusuf adlı kişinin

---

(80) BOA TD 40 s.841

(81) BOA TD 40 s.886

(82) BOA TD 40 s.820

(83) BOA TD 40 s.821

mülküdür. Mahsulleri diğer Yassıvıran da olduğu gibi arpa ve buğdaydır. Vergi gelirinin 1331 akçesi dîvânî hissesi ve 735 akçesi malikâne hissesidir.

25- Zâviye (nam-ı diğer Borucu) (84) : Bugün Borucu adıyla Aksaray merkeze bağlı bir köy olarak varlığını devam ettirmektedir. 4 n. nüfusa sahip olan köy, defter hâricidir. Mahsulleri buğday ve arpadır. Vergi geliri 696 akçedir.

Burasına Borucu, diğer adıyla Hamza, Fakih Mezraası Köyü de denilir. 1990 nüfus sayımına göre köyde 628 kişi yaşamaktadır.

---

(84) BOA TD 40 s.855

IV- BEKİR NÂHIYESİ İSKÂN MERKEZLERİ

1- Alayundlu (85) : Günümüzde mevcut olmayan köyde, 79 n., 59 h., 14 m., 1 Aksaray Kethüdâsı, 1 fâni, 2 pîr-i fâni, 1 muhassıl, 1 hatip ve imam, 3 (nim-çift, nim çift, mücerret) bu köyde oturup başka bir mahallede imam, (kendi istekleri ile gelene ve gidene hizmet eden ve hâriçten gelip bu köye yerleşen) 3 derviş nüfus yaşamaktadır. Köy malikâne ve dîvânî olarak tasarruf edilmektedir. Dîvânîsi şehzâde hassıdır. Malikânesinin 8 sehimi Konya'da İbrahim Beğ imâretine vakıf, 4 sehimi de Hasan Sofu oğlu Mustafa'nın evlat vakfıdır. Mahsulleri buğday, arpa, bostan ve baldır. Ayrıca bir de bezirhâne bulunmaktadır. Vergi gelirinden dîvânî hissesi 4890 akçe, malikâne hissesi 2901 akçedir. Malikâne 1934 akçe, Hasan Sofu oğlu Mustafa'nın 4 sehimlik evlat vakfı hissesi 967 akçedir.

2- Bâli (86) : Günümüzde mevcut olmayan Köy, 22 n., 20 h., 3 m., nüfusa sahiptir. Köyün dîvânîsi Zaim Ali Bey'in zeâmetidir. Malikânesinin 9 sehimi Kübekoğlu Ahi Beğ'in tımarı, 3 sehimi de Kâtip Şeyh Mehmed'in kızının tımarıdır. Bu kız vefat ettiği için Muhsin Çelebi'ye ondan da Şeyh Hamidoğlu Musa Çelebi'ye intikal etmiştir. Mahsulleri buğday, arpa ve bostandır. Vergi gelirinden dîvânî hissesi 3390 (3428 yazıyor), malikâne hissesi 2590 akçedir.

3- Belisırma (87) : Bugün Güzelyurt ilçesine bağlı olan köy; 10 n., 7 h., 1m., 2 (nim-çift) gayr-i müslim nüfusa sahiptir. Malikânesi Niğde'de Şerâfeddin Beğ'in vakf-ı Dâr'üz zâkirin'e, dîvânîsi de tımar olarak tasarruf edilmektedir. Mahsulleri buğday, arpa, bal ve cevizdir. Ayrıca birde âsiyâb bulunmaktadır. Vergi gelirinden dîvânî hissesi 1434 (1444 yazıyor) akçe, vakfın malikâne hissesi 1216 akçedir.

Köyde 1990 nüfus sayımına göre 541 kişi yaşamaktadır.

4- Çavuşlu (88) : Bugün ilisu kasabası yakınlarındaki örenin adıdır. Köy 4 n., 3 h., 1 pîr-i fâni nüfusa sahiptir. Malikâne ve dîvânîsi Kütük Mehmed'in tımarıdır. Mahsülleri buğday, arpâ, ceviz ve tütündür. Ayrıca biri harâb, diğeri

(85) BOA TD 40 s.811

(86) BOA TD 40 s.877

(87) BOA TD 40 s.873

(88) BOA TD 40 s.880

ma'mur 2 âsiyâb bulunmaktadır. Vergi gelirinden dîvâni hissesi 1052 akçe, malikâne hissesi 590 akçedir.

5- *Ebzaid* (89) : Mamasun barajı suları altında kalan köy (90) : 2 n., 2 h., nüfusa sahiptir. Köyün malikânesi Aksaray'daki Seyfiyye Medresesi'ne vakıf, dîvânisi tıvardır. Mahsülleri buğday ve arpadır. Vergi gelirinden dîvâni hissesi 861 akçe, şehzâde hissesi 54 akçe, vakfın malikâne hissesi 770 akçedir.

6- *Göktaş* (91) : Bugün Demirci Kasabasının 2.5 km. kuzeybatısındaki örenin adıdır. köy 21 n., 15 h., 2 m., 1 (çift) imam, 1 fâni ve 1 muhassıl nüfusa sahiptir. Köyün malikâne ve dîvânisi tıvardır. Fakat burası Tâhiroğlunun eskiden beri oturageldiği yurdudur. Mahsülleri buğday, arpa, bağ, bostan ve bağ ürünlerinden oluşur. Ayrıca senede 6 ay çalışan, 2 bâb'dan müteşekkil bir âsiyâb bulunmaktadır. Köyün vergi hâsılı 4086 (4099 yazıyor) akçedir.

7- *Göstük* (92) : Bugün Doğantarla adıyla Aksaray merkeze bağlı olan köyde, 1990 nüfus sayımına göre 2360 kişi yaşamaktadır. Köy 44 n., 35 h., 4 m., 1 (nim-çift) imam, 2 muhassıl, 1 fâni ve 1 pîr-i fâni nüfusa sahiptir. Malikâne ve dîvâni olarak tasarruf edilmekte olan köyün, malikânesi Aksaray'daki Mehmed Bey Câmii'nin vakfidir. Mahsüllerini buğday, arpa ve bal ürünleri oluşturur. Ayrıca bir âsiyâb bir de bezirhâne bulunmaktadır. Vergi geliri, dîvâni hissesi 3033 akçe malikâne hissesi 1903 akçe ve şehzâde hissesi 445 akçe olmak üzere toplam 5381 akçedir.

8- *Hırkatolu* (93) : Köy, günümüzde de aynı isimle varlığını sürdürmektedir. Nüfusu müslim ve gayr-i müslimlerden oluşan köyde; 65 n., 53 h., 5 m., nüfusun 13 nç., 7 ç., 8 b., 3 m., 4 c.'sı gayr-i müslimdir. Ayrıca 1 (caba) imam nüfus yaşamaktadır. Buradaki gayr-i müslimlerden 720 akçe cizye alınmaktadır. Köyün dîvânisi, Zaim Ali Bey'in ze'âmeti, malikânesi de tıvardır. Arpa, buğday, bostan ve ceviz üretiminin yanısıra kettân, bağ ve arıcılık köyün uğraşı alanlarındandır. Ayrıca 4 kıta'dan müteşekkil bir âsiyâb bulunmaktadır. Vergi

(89) BOA TD 40 s.845

(90) İ.H. Konyalı., a.g.e., s.577

(91) BOA TD 40 s.849

(92) BOA TD 40 s.836

(93) BOA TD 40 s.876

hâsılı, 5576, (5566 yazıyor) akçe dîvâni hissesi, 4074 akçe malikâne hissesi olmak üzere toplam 9650 akçedir.

1990 sayımına göre köyde 857 kişi yaşamaktadır.

9- Ihlara (94) : Bugün de aynı ismini muhafaza etmektedir. Tımar olarak tasarruf olunmaktadır. Müslim ve gayr-i müslimlerin birlikte yaşadığı köyde, 45 n., 31 h., 4 m., nüfusun 3 b., 3 nç., 1 m., gayr-i müslimdir. Ayrıca 1 (bennâk) imam, 1 (nim-çift) sipâhizâdegân, 1 meflûç nüfus yaşamaktadır. 1 (nim-çift) nefer için resm-i çift, şimdiye kadar alınmadıysa alınmaya diye kaydedilmiştir. 36 akçe cizye alınan gayr-i müslimler arasında Türk ve müslüman isimlerini taşıyanlar da bulunmaktadır. Mahsüllerini buğday, arpa, ceviz ve bostan ürünleri oluşturur. Ayrıca 2 bâb'dan müteşekkil bir âsiyâb bulunmaktadır. Vergi hâsılı, dîvâni ve malikâne hissesi 2336 (2236 yazıyor) akçe ve malikâne hissesi 1146 akçe olmak üzere toplam 3482 akçedir.

1990 nüfus sayımına göre burada 3922 kişi yaşamaktadır.

10- İlisu (95) : Aynı isimle zamanımıza kadar varlığını devam ettirebilen köylerdendir. Köyde, 29 n., 22 h, 1m., ve 2 a'mâ nüfus yaşamakta olup dîvânisi tımarıdır. Mahsülleri buğday, arpa, bostan, bal ve tütündür. Ayrıca senede 9 ay çalışan bir âsiyâb bulunmaktadır. Vergi geliri, dîvâni öşür ve salâri 1276 (1271 yazıyor) akçedir.

1990 nüfus sayımına göre burada 2189 kişi yaşamaktadır.

11- Kızılkaya (96) : Bugün de aynı isimle anılan köy, Gülağaç ilçesine bağlıdır 39 n., 28 h., 4 m., müslüman nüfusa sahip olan köyün malikâne ve dîvânisi tımarıdır. Mahsülleri buğday ve arpadır. 32 akçelik öşrün ne üzerinden alındığı belirtilmemiştir. Vergi hâsılı, malikâne ve dîvâni hissesi 1945 akçe, şehzâde hissesi 397 akçe olmak üzere toplam 2342 akçedir.

12- Kuyusadı (97) : Bugünkü ismi Susadı olan köyde: 61 n., 40 h., 4 m., 1 (çift) imam, 5 (1 şeyh, 1 hizmetkâr, 1 saka, 2 statüsü belirsiz) derviş nüfus

(94) BOA TD 40 s.878

(95) BOA TD 40 s.843

(96) BOA TD 40 s.841

(97) BOA TD 40 s.875

yaşamakta olup dîvânisi Zaim Ali Bey'in zeâmetidir. Malikânesi Alâaddin Bey'in oğlu Mehmed Bey'in Aksaray'daki Câmii'ne (Ulu Câmii) vakıftır. Arpa, buğday ve bostan üretiminin yanında bağcılık ve arıcılık köyün uğraşı alanlarındandır. Ayrıca 4 kıt'adan müteşekkil bir bezirhâne bulunmaktadır. Vergi geliri, dîvânî hissesi 4370 (4368 yazıyor) akçe, malikâne hissesi 1725 akçe olmak üzere toplam 6095 akçedir.

1990 nüfus sayımına göre köyde 223 kişi yaşamaktadır.

13- Mamasun (98) : Bugünkü Gökçe köyüdür. 38 n. ve 29 h. nüfusa sahip olan köyün malikâne ve dîvânisi umardır. Mahsülleri buğday, arpa ve bal ürünleri oluşturmaktadır. Dîvânî hissesi 2806 (2810 yazıyor) akçe, malikâne hissesi 2000 akçe ve şehzâde hissesi 244 akçe olan köyün toplam vergi geliri 5050 akçedir.

Buradaki isimler de yedişerli yazılmıştır. 1990 nüfus sayımına göre köyde 1126 kişi yaşamaktadır.

14- Mantama (99) : Günümüzdeki Bozcayurt köyüdür. Köyde, 39 n., 25 h., 7 m., 1 (nim-çift) imam, 1 (çift) sipâhizâde ve 1 pîr-i fânî nüfus yaşamaktadır. Malikâne ve dîvânisi umardır. Mahsülleri buğday, arpa ve baldır. Dîvânî hissesi 3025 (3027 yazıyor) akçe, malikâne hissesi 1875 akçe olmak üzere köyün toplam vergi geliri 4900 akçedir.

1990 nüfus sayımına göre köyde 768 kişi yaşamaktadır.

15- Selime (100) : Aynı isimle zamanımıza kadar varlığını devam ettirebilen köylere dendir. Müslim ve gayr-i müslimlerin birlikte yaşadığı köyde 41 n., 30 h., 6 m., nüfusun 11 nç, 3 b., 2 m., 2 c.'sı gayr-i müslimdir. Ayrıca 1 imam ve 1 pîr-i fânî nüfus yaşamaktadır. Gayr-i müslimler arasında Türk ve müslüman isimleri taşıyanlar da bulunmaktadır. Köyün malikânesi Karamanoğlu İbrahim Bey'in berâtu ve şer'î hucyeti ile Sinan Bey'in eşkincilü mülküdür. Dîvânisi Sinan Bey'in oğlu Bâli Bey'in eşkincilü mülküdür. Dîvânisi Sinan Bey'in oğlu Bâli Bey'in umardır. Arpa, buğday ve bostan üretiminin yanında bağcılık ve arıcılık köyün uğraşı

(98) BOA TD 40 s.835

(99) BOA TD 40 s.874

(100) BOA TD 40 s.848

alanlarındandır. Vergi geliri dîvânî hissesi 2416 (2441 yazıyor) akçe, malikâne hissesi 1658 akçe ve şehzâde hissesi 189 akçe olmak üzere toplam 4263 akçedir.

1990 nüfus sayımına göre köyde 2318 kişi yaşamaktadır.

16- Senirin (101) : Günümüzde Sınırın olarak bilinir. Gülağaç kasabasının 4 km güneyindeki mevkinin adıdır Köy 3 n., 2 h., ve 1 m nüfusa sahip olup tımar olarak tasarruf edilmektedir. Mahsülleri arpa ve buğdaydır. Vergi geliri, öşür ve safâri (divani) hissesi 689 akçe, malikâne hissesi 612 akçe olmak üzere toplam 1301 akçedir.

17- Sorsovu (102) : Günümüzde, Sofular adıyla Niğde'nin Çiftlik bucağına bağlı olan köy, 72+2n., 63 h., 5 m., (Sonradan 2 kişi eklenmiş, bunların statüsü belirtilmiş olmasına rağmen nefer içinde gösterilmemiştir) nüfusa sahiptir. Malikânesi Konya'daki İbrahim Bey imâretine vakıf, dîvânîsi tımarıdır. Mahsülleri arpa, buğday, bostan ve baldır. Vergi hâsılı, dîvânî hissesi 9017 akçe, malikâne hissesi 6662 akçe olmak üzere toplam 15.679 akçedir.

18- Viranşehir (103) : Günümüzde mevcut olmayan köylerdendir. 6 n., 3 h., ve 1 fânî nüfusa sahip olan köyün, malikâne ve dîvânîsi tımarıdır. Mahsülleri arpa, buğday ve baldan müteşekkildir. Vergi geliri 2434 akçedir.

19- Yaprakhisar (104) : Aynı isimle zamanımıza kadar varlığını devam ettirebilen köylerdendir. Müslim ve gayr-i müslimlerin birlikte yaşadığı köyde; 21 n., 16 h., nüfusun 2 ç., 3 nç., 1 statüsü belirsiz ve 5 bennâk'ı gayr-i müslimdir. 396 akçe cizye alınan gayr-i müslimler arasında Türk ismi taşıyanlar da bulunmaktadır. Köyün dîvânîsi Kütük Mehmed'in tımarı, malikânesi başkasının tımarıdır. Arpa, buğday ve bostan ürünlerinin yanında bağcılık ve arıcılık köyün meşguliyet alanlarındandır. Ayrıca bir de âsiyâb bulunmaktadır. Dîvânî hissesi 2335 (2329 yazıyor) akçe, malikâne hissesi 1228 akçe ve şehzâde hissesi 350 akçe olmak üzere köyün toplam vergi geliri 3913 akçedir.

1990 nüfus sayımına göre köyde 657 kişi yaşamaktadır.

---

(101) BOA TD 40 s.880

(102) BOA TD 40 s.839

(103) BOA TD 40 s.836

(104) BOA TD 40 s.842

V- EYYÜB NÂHIYESİ İSKÂN MERKEZLERİ

1- Ağaçlı (105) : Bugünkü Gülağaç ilçesidir. 40 n., 33 h., 3 m., 1 (nimçift) sipâhizâde ve 1 gâyib nüfusa sahip olan köyün dîvânisi Ali Bey'in tımarıdır. Malikânesi Pir Ömer'in oğlu Pir Veli ve Emirza Hüseyin'in mülkleri olup Pir Ali'ye tımar olarak verilmiştir. Mahsülleri arpa, buğday, bostan ve bal ürünlerinden oluşur. Ayrıca 9 ay çalışan 8 bâb'dan müteşekkil bir âsiyâb bulunmaktadır. Dîvânî hissesi 3141 akçe, malikâne hissesi 1855 akçe ve şehzâde hissesi 405 akçe olmak üzere köyün toplam vergi hâsılı 5401 akçedir.

1990 nüfussayımına göre ilçede 4111 kişi yaşamaktadır.

2- Anduk (106) : Bugünkü Altınhisarın eski ismidir. 5 n., 3h., 2 m., nüfusa sahip olan köyün 3 neferi gayr-i müslimdir. Buğday, arpa, kettân ve ceviz üretiminin yanında bağcılık ve arıcılık köyün uğraşı alanlarındandır. Vergi hâsılı 1696 (1699 yazıyor) akçedir.

3- Bektaş (107) : Gülpınarı'nın 2.5 km. güneyindeki türbe ve örenin bulunduğu mevkidir. 9 n., 7 h., 1 m. nüfusa sahip olan köyün, malikânesinin yarısı Aksaray'daki Seyfiyye Medresesi'nin vakfı, diğer yarısı ile dîvânisi tımarıdır. Köyün mahsülleri buğday ve arpa ürünlerinden ibarettir. Tımar hissesi 1492 akçe, vakıf hissesi 397 akçe ve şehzâde hissesi 211 akçe olmak üzere köyün toplam vergi hâsılı 2100 akçedir.

4- Borsak (108) : Bugün Barsak adıyla bilinen mevki Alanyurt'un 4 km doğusundaki tepenin adıdır. 5 n., 5 h., nüfusa sahip olan köyün malikâne ve dîvânisi tımarıdır. Mahsülleri buğday ve arpadan ibarettir. Vergi hâsılı 629 akçedir.

5- Demircilü (109) : Günümüzde ki Demirci kasabasıdır. 23 n. 20 h ve 1 m. nüfusa sahip olan köyün dîvânisi tımarıdır. Mahsüllerini buğday, arpa ve bostan ürünleri oluşturmaktadır. Ayrıca senede 6 ay çalışan 3 bâb'dan müteşekkil bir âsiyâb

---

(105) BOA TD 40 s.882

(106) BOA TD 40 s.883

(107) BOA TD 40 s.843

(108) BOA TD 40 s.882

(109) BOA TD 40 s.851

bulunmaktadır. Dîvâni hissesi 3107 akçe, malikâne hissesi 2165 akçe ve şehzâde hissesi 310 akçe olmak üzere köyün toplam vergi hâsılı 5582 akçedir.

1990 nüfus sayımına göre kasabada 3922 kişi yaşamaktadır.

6- Dinek (110) : Bugün Gülağaç ilçesinin 66 km doğusunda ekinlik bir araziden ibarettir. 1501 tahririnde Eyyüb ve Sahrâ Nâhiyesi'ne bağlı iki Dinek köyü vardır.

Gayr-i müslim olan köy 8 n., 6 h., 2 m., nüfusa sahiptir. 334 akçe cizye alınan gayr-i müslimler arasında Türk isimleri taşıyanlar da bulunmaktadır. Köyün malikâne ve dîvânisi tıvardır. Mahsüllerini arpa, buğday, bostan, bağ ve bal ürünleri oluşturmaktadır. Dîvâni hissesi 1024 (1033 yazıyor) akçe, malikâne hissesi 926 akçe, şehzâde hissesi 49 akçe olmak üzere köyün toplam hâsılı 1999 akçedir.

7- Genetala (111) : Bugünkü ismi Akyamaçtır. Müslim ve gayr-i müslimlerin birlikte yaşadığı köyde; 19 n., 15 h. 1. m. nüfusun 4 nç. 1 b. ve 1 pîr-i fânî'si gayr-i müslimdir. Ayrıca 1 (nim-çift) imam ve 1 statüsü belirsiz nüfus yaşamaktadır. Malikânesi Pâdişahın dîvânisi tıvardır. Mahsülleri arpa ve buğdaydır. Dîvâni hissesi 1104 (1084 yazıyor) akçe, malikâne hissesi 630 akçe olmak üzere köyün toplam hâsılı 1734 akçedir.

1990 nüfus sayımına göre köyde 843 kişi yaşamaktadır.

8- Hamid (112) : Günümüzde mevcut olmayan köy 4 n., 4 h, 1 statüsü belirsiz nüfusa sahiptir. Tımar olarak tasarruf edilmekte olan köyün mahsülleri buğday ve arpadır. Tımar hissesi 403 akçe ve şehzâde hissesi 34 akçe olmak üzere toplam hâsıl 437 akçedir.

9- Kal'a (113) : Zamanımıza kadar ulaşamayan köylere aittir. 37 n., 23 h., 5 m., 1 (nim-çift) imam, 1 (çift) sipâhizâdegân, 1 pîr-i fânî ve 1 a'mâ nüfusa sahip olan köyün dîvânisi tıvardır. Malikânesinin 8 sehimî Emir Mahmud evlâdının mülkü olup tımar yoluyla Ali Çelebi'ye 4 sehimî de Fatma Bacı'nın tasarrufuna verilmiştir. Köyün mahsüllerini arpa, buğday, bal, bostan ve bağ ürünleri

(110) BOA TD 40 s.863

(111) BOA TD 40 s.831

(112) BOA TD 40 s.834

(113) BOA TD 40 s.829

oluşturmaktadır. Dîvâni hissesi 3475 akçe, malikâne hissesi 2518 akçe, şehzâde hissesi 564 akçe olmak üzere köyün toplam hâsılı 6557 akçedir.

10- Karaiyük (114) : Bugün Gülağaç'ın 3 km güney doğusunda bir höyük yerinden ibarettir. Köyde 22 n., 15 h., 6 m., 1 (nim-çift) imam nüfus yaşamaktadır. Malikânesi Karamanoğlu İbrahim Bey'in berâtı ve şer'î hucceti ile Taşkun oğlu Tahreddin'in evlad vakfı, dîvânisi ise tumdardır. Mahsülleri arpa, buğday ve baldır. Dîvâni hissesi 1535 akçe, malikâne hissesi 1089 akçe olmak üzere köyün toplam hâsılı 2624 akçedir.

11- Kavşud Boğazı (115) : Günümüzde mevcut olmayan köylerdendir. Köyde 9 n., 6 h., 2 m. ve 1 dîvâne nüfus yaşamaktadır. Mahsülleri buğday ve arpadan ibarettir. Vergi hâsılı 1615 (1603 yazıyor) akçedir. Bunun 142 (157 yazıyor) akçesi şehzâde hissesidir.

12- Kaya boğazı (116) : Bugün Gülağaç'ın 3 km batısında bir mevkinin ismidir. Köyde 8 n, 7 h., nüfus yaşamaktadır. Mahsüllerini arpa ve buğday ürünleri oluşturmaktadır. Dîvâni hissesi 558 akçe, malikâne hissesi 262 akçe olmak üzere köyün toplam vergi gelir 820 akçedir.

13- Kekrel (117) : Bu köy de günümüzde mevcut değildir 49 n, 35 h., 5 m, 2 pîr-i fâni, 1 a'mâ, 1 statüsü belirsiz 2 muhassıl nüfusa sahip olan köyün dîvânisi tumdardır. Malikânesinin 8 sehimi Emir Mahmud evlâdının şer'î huccet ile mülkü olup kendisine tumar olarak verilmiştir. Malikanenin geriye kalan 4 sehimi Fatma Bacı'nın tasarrufundadır. Arpa, buğday ve bostan üretiminin yanında bağcılık ve arıcılıkla meşgul olunmaktadır. Ayrıca bir de bezirhâne bulunmaktadır. Dîvâni hissesi 4533 akçe, malikâne hissesi 3225 akçe ve şehzâde hissesi 360 akçe olmak üzere köyün tüplam hâsılı 8118 akçedir.

14- Kemer (118) : Günümüzde Ören yerinde ibaret olan köy, 36 n., 29 h., 5 m. nüfusa sahiptir. Mahsülleri buğday, arpa, bostan, bağ ve baldır. Ayrıca bir de

---

(114) BOA TD 40 s.872

(115) BOA TD 40 s.860

(116) BOA TD 40 s.881

(117) BOA TD 40 s.879

(118) BOA TD 40 s.872

bezirhâne bulunmaktadır. Dîvâni hissesi 4795 akçe, malikâne hissesi 3720 akçe olmak üzere köyün toplam vergi geliri 8515 akçedir.

15- Köstesün (119) : Günümüzde de aynı isimle anılan köyde, 41 n., 33 h., gayr-i müslim nüfus yaşamaktadır. 1476 akçe cizye alınan gayr-i müslimler arasında müslüman ve Türk isimlerini taşıyanlar da bulunmaktadır. Mahsülleri buğday, arpa, bostan, bağ ve bal ürünlerinden oluşmaktadır. Ayrıca 3 bâb'dan müteşekkil bir bezirhâne bulunmaktadır. Köyün malikâne ve dîvânisi Zaim Ali Bey'in zeâmetidir. Vergi geliri 7689 (7904 yazıyor) akçedir.

16- Lefkere (120) : Bugünkü Bozcatepe köyüdür. 28 n., 19 h., 4 m., 1 (bennâk) imam, 2 Şeyhullah reâyâsı, 1 mecnûn ve 1 pîr-i fânî nüfusa sahip olan köyün malikâne ve dîvânisi tımardır. Mahsüllerini buğday, arpa ve bal ürünleri oluşturmaktadır. Vergi geliri 3553 akçedir.

1990 nüfus sayımına göre köyde 622 kişi yaşamaktadır.

17- Mandasun (121) : Günümüzde mevcut olmayan köylerdendir. 22 n., 19 h. 4 m. gayr-i müslim nüfusa sahip olan köyden 792 akçe cizye alınmıştır. Hristiyanlar arasında müslüman ve Türk isimleri taşıyanlar da bulunmaktadır. Mahsülleri buğday, arpa, bağ ve bostandır. Dîvâni hissesi 2063 akçe, malikâne hissesi 1243 akçe olmak üzere toplam hâsıl 3306 akçedir.

Buradaki isimler de yedişerli yazılmıştır.

18- Marmasun (122) : Bu köy de günümüzde mevcut değildir. 32 n., 15 h., 10 m., gayr-i müslim nüfusa sahip olan köyden 1163 akçe cizye alınmıştır. Hristiyanlar arasında müslüman ve Türk isimleri taşıyanlar da bulunmaktadır. Köyün malikânesinin yarısı Bulargı Bey'in diğer yarısı Abdullah oğlu Mukbil'in vârislerinin, dîvânisi ise tımardır. Mahsüllerini arpa, buğday, meyve bağ ve bal ürünleri oluşturmaktadır. Ayrıca bir de bezirhâne bulunmaktadır. Dîvâni hissesi 3136 (3111 yazıyor) akçe, malikâne hissesi 2155 akçe, şehzâde hissesi 579 akçe olmak üzere köyün toplam vergi hâsılı 5870 akçedir.

---

(119) BOA TD 40 s.856

(120) BOA TD 40 s.867

(121) BOA TD 40 s.832

(122) BOA TD 40 s.863

19- Sağırkaraca (123) : Günümüzde de aynı isimle varlığını devam ettirmektedir. 16 n, 11h. 2 m. 1 statüsü belirsiz nüfusa sahip olan köyün malikâne ve dîvânisi tıvardır. Köyde arpa, buğday, bostan ve meyve üretiminin yanında arıcılık da yapılmaktadır. Vergi geliri, dîvânî hissesi 1509 akçe, malikâne hissesi 1184 akçe olmak üzere toplam 2693 akçedir.

1990 nüfus sayımına göre köyde 201 kişi yaşamaktadır.

20- Saruatlu (124) : Bugünkü Saratlı Köyü 43 n. 30 h. 6 m. gayri müslim nüfusa sahip olan köyden 1548 akçe cizye alınmıştır. Hıristiyanlar arasında Türk isimleri taşıyanlar da bulunmaktadır. Malikânesi Karamanoğlu İbrahim Bey'in Konya'daki imâretine vakıf dîvânisi zaim Şeyhullah oğlu Ali Bey'in tıvardır. Mahsülleri buğday, arpa, bostan ve baldan ibarettir. Ayrıca 4 bâb'dan müteşekkil bir bezirhâne vardır. Dîvânî hissesi 4509 akçe ve malikâne hissesi 3185 akçe olmak üzere köyün toplam vergi hâsılı 7694 akçedir.

1990 nüfus sayımına göre köyde 2222 kişi yaşamaktadır.

21- SınırKilisa (125) : Günümüzde mevcut olmayan köylerdendir. 9n, 6h. nüfusu bulunan köyün dîvânisi tıvardır. Mahsülleri arpa, buğday ve baldır. Dîvânî hissesi 430 (440 yazıyor) akçe ve malikâne hissesi 277 akçe olmak üzere toplam vergi geliri 707 akçedir.

22- Sivaslı Susa (126) : Bu köy de günümüzde mevcut değildir. Gayri müslim olan köy; 44n, 37h, 1 m, 1 statüsü belirsiz, 1 pîr'i fânî ve 1 a'mâ nüfusa sahip olup, 1584 akçe cizye alınmıştır. Bunlar arasında Türk ve Müslüman isimleri taşıyanlar da bulunmaktadır. Köyün malikâne ve dîvânisi zaim Ali Bey'in zeâmetidir. Mahsullerini arpa, buğday, bağ ve bal ürünleri oluşturmaktadır. Ayrıca 3 bâb'dan müteşekkil bir bezirhâne vardır. Vergi hâsılı 8107 akçedir.

Dinek köyünden gelen suyun 3 gün Sivaslı Köyü halkının, 4 gün de Köstesün Köyü halkının olduğuna dâir Konya Kadısı'nın şer'i hucyeti şahzâdenin de mukarrernâmesi bulunmaktadır.

---

(123) BOA TD 40 s.877

(124) BOA TD 40 s.852

(125) BOA TD 40 s.850

(126) BOA TD 40 s.855

23- Taşpınar (127): Bu köy, günümüzde de aynı ismini muhafaza etmektedir. Köyün nüfusu 11n, ve 11 h.den ibarettir. Malikânesi Mevlâna Celâl'üddin Rûmî'nin vakfidır. Dîvânisi tımar olup Ramazan oğlu Gani Bey'e ve bu köyde oturan Gavs Hacılu Cemaati'ne yurd olarak verilmiştir. Mahsulleri buğday ve arpadır. Dîvâni hissesi 895 akçe ve vakfın malikâne hissesi 542 akçe olmak üzere köyün toplam vergi geliri 1437 akçedir.

1990 nüfus sayımına göre burada 3409 kişi yaşamaktadır.

24- Tohm-ı İblis (128) : Günümüzde mevcut olmayan köy, 35n, 30h, 1 imam, 2 nökerân-ı Muhsin efendi ve 1 pîr-i fâni nüfusa sahiptir. Malikânesinin yarısı Pâdişah mukarrernâmesi ile Muhsin Çelebi vârislerinin mülkü; diğer yarısı ile dîvânisi tımarlıdır. Mahsülleri buğday, arpa, piyaz ve bostan ürünlerinden oluşmaktadır. Dîvâni hissesi 1780 akçe ve malikâne hissesi 355 akçe olmak üzere toplam vergi geliri 2135 akçedir.

25- Tuz (129) : Bugün de aynı ismi muhafaza etmektedir. 54n., 46 h., 1 m, 4 pîr-i fâni nüfusu bulunan köyün dîvânisi şehzâde hassı, malikânesi Hacı Bektaş sultan zâviyesi'nin vakfidır. Arpa, buğday ve bal üretiminin yanında tuz işletmeciliği köyün meşguliyet alanlarındandır. Ayrıca bir âsiyâb bir de bezirhâne bulunmaktadır. Dîvâni hissesi 16452 akçe, Hacı Bektaş Sultan vakfı malikâne hissesi 4877 akçe olmak üzere köyün toplam vergi geliri 21.329 akçedir.

26 Uzartık (130) : Bugünkü Çimeli Uzartık köy Ü olabilir. 13 n., 9h., 1m, 1 (nim-çift) imam, 1 pîr-i fâni ve 1 muhassıl nüfusa sahip olan köyün malikâne ve dîvânisi tımarlıdır. Mahsülleri buğday, arpa ve baldan ibarettir. Vergi geliri, dîvâni hissesi 2122 akçe, malikâne hissesi 1690 akçe olmak üzere toplam 3812 akçedir.

1990 nüfus sayımına göre köyde 932 kişi yaşamaktadır.

27- Yakublar (131) : Günümüzde mevcut olmayan köyde, 6 n., 5h., 1m., nüfus bulunup, malikâne ve dîvânisi tımarlıdır. Mahsulleri buğday ve arpadan

---

(127) BOA TD 40 s.830

(128) BOA TD 40 s.830

(129) BOA TD 40 s.812

(130) BOA TD 40 s.861

(131) BOA TD 40 s.868

ibarettir. Tımar hissesi, 1156 akçe ve şehzâde hissesi 238 akçe olmak üzere köyün toplam vergi geliri 1394 akçedir.

28- Yakacık Alayundlu (132) : Bu köyde gönümüzde mevcut değildir. 7n., 5h., 2m. nüfusu bulunan köye sonradan Sipehsalar Köyü sakinlerinden 3 (bennâk, mücerred, caba) nefer eklenmiş; fakat bunlar hâne ve nefere dahil edilmemiştir. Tımar olarak tasarruf edilmekte olan köyde; buğday, arpa ve bal üretimi yapılmaktadır. Dîvâni hissesi 1152 akçe ve malikâne hissesi 746 akçe olmak üzere köyün toplam vergi geliri 1898 (1868 yazıyor) akçedir.

29- Yalman (133) : Aynı isimle zamanımıza kadar varlığını devam ettirebilen köylerdendir. 2n., 2h., nüfusu bulunan köyün dîvânisi tımar, malikânesi Konya'daki Mevlâna Türbesi'nin vakfidir. Mahsulleri buğday ve arpadan ibarettir. Dîvâni hissesi, 724 akçe ve malikâne hissesi 700 akçe olmak üzere köyün toplam vergi geliri 1424 akçedir.

1990 nüfus sayımına göre köyde 536 kişi yaşamaktadır.

---

(132) BOA TD 40 s.869

(133) BOA TD 40 s.881

VI-*HASANDAĞI NÂHİYESİ İSKÂN MERKEZLERİ*

1- Akhisar (134) : Günümüzde de aynı adını koruyan köy; 55 n., 38 h., 10 m., 1 a'rec (135) gayr-i müslim nüfusa sahiptir. 2313 akçe cizye alınan hıristiyanlar arasında Türk isimleri taşıyanlar da bulunmaktadır. Köyün dîvânisi tımar, malikânesi zincirli Medresesinin vakfıdır. Arpa, buğday, bağ ve bal üretimi yapılmaktadır. Ayrıca biri 6 ay çalışan, diğeri de harâb durumda olan iki âsiyâb vardır. Karyenin bağ öşr-ü ve mûrâbisi tam ve yarım değirmen olarak eskiden beri vakıf olarak tasarruf edilmektedir. Dîvânî hissesi 4393 akçe, vakfın malikâne hissesi 6842 akçe olmak üzere toplam hâsıl 11.235 akçedir.

1990 nüfus sayımına göre köyde 815 kişi yaşamaktadır.

2- Alâyi (136) : Günümüzde mevcut olmayan köyde: 33 n., 20 h., 12 m. ve 1 pîr-i fânî nüfus yaşamaktadır. Malikânesi Aksaray Câmii'nin vakfı olup dîvânisi tımarıdır. Buradaki halk üç yıldan beri "biz yüzdeciyiz" diye Pervâne Hanı Mezraası'nda oturup yüzdecilik vergisi vermişlerdir. Ammâ hakîkatte bunlar zikrolunan köyün eski rayyetidirlere. Deftere de raiyyet kadolunmuşlardır. Mahsulleri buğday, arpa ve baldan ibarettir. Dîvânî hissesi 2506 (2452 yazıyor) akçe, şehzâde hissesi 204 akçe ve vakfın malikâne hissesi 2050 akçe olmak üzere köyün toplam vergi geliri 4760 akçedir.

3- Çeltek (137) : Günümüzde de ayın adını muhafaza etmektedir. 4 n., 4h., nüfusa sahip olan köy tımar olarak tasarruf edilmektedir. Arpa ve buğday üretimi yapılan köyün vergi hâsılı (öşür ve salâri) 294 akçedir.

Köyde resmi defter dışında şehzâdenin 5 neferlik bir hassı vardır. Bunun hâsılı ise 73 akçedir.

1990 nüfus sayımına göre köyde 85 kişi yaşamaktadır.

---

(134) BOA TD 40 s.870

(135) A'rec : Topal aksak bkz. Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat, TÜRDAV, İstanbul 1992. s.61.

(136) BOA TD 40 s.844

(137) BOA TD 40 s.825

4- *Deveci (138)* : Bağlı köyünün 2 km kuzeyinde, içinde büyük bir mezarlığın da bulunduğu mevkinin adıdır. 44 n. 28 h., 1 imam ve 32 statüsü belirsiz nüfusu bulunan köyün malikânesi Hacı Gaybi'nin evlât vakfı olup dîvânisi de kendisine verilmiştir. Mahsülleri buğday ve arpadan ibarettir. Vergi hâsılı 750 akçedir.

5- *Gazıcık (139)* : Günümüzdeki Kazıcık köyüdür. 17 n., 13 h., 2 m., 1 statüsü belirsiz, 1 pîr-i fânî ve 1 (nim çift) imam nüfusu bulunanköy, Melik Mahmud Gazi Hankâhı'nın vakfı olup Sâhib Ata misâfirhânesine ilhak edilmiştir. Baba Yusuf oğlu Şeyh Evhad'üd-din'in burayı tasarruf etmesine dâir elinde Pâdişah hükmü vardır. Mahsulleri buğday ve arpadır. Vergi hâsılı 4584 akçedir.

Halil Veledi Ömer (Statüsü belirsiz) ve Ali veledi Yusuf (nim-çift) adlı kişiler, Karamanoğlu İbrahim Bey zamanından beri ortakçılardır. Hâlâ kendi rızalarıyla Şeyh hazretlerine ortakçılık yapıp, tohumu Şeyh hazretlerinden aldıklarından hâsıl ikiye bölünmektedir. Bu kişilerden çift ve bennâk resm-i alınmaması istenilmiştir.

6- *Gelegüle (140)* : Bugünkü Sevinçli Köyü. 12 n., 1 imam nüfusu bulunan köy, Şeyh Evhüd'üd-din'in oğullarının vakfidir. Mahsülleri buğday ve arpadan ibarettir. Vergi hâsılı 710 akçedir.

1990 nüfus sayımına göre köyde 1239 kişi yaşamaktadır.

7- *Görmez (141)* : Günümüzde mevcut olmayan köyde; 9 n., 6 h., 1m., 1 pîr-i fânî, 1 amâ nüfus yaşamaktadır. Mahsulleri buğday ve arpadan ibarettir. Malikâne ve dîvânî hâsıl 859 akçe ve Şehzâde hissesi 45 akçe olmak üzere toplam vergi geliri 904 akçedir.

8- *Gücünkaya (142)* : Bugünkü Doğanarla köyü 6 n. 5 h. 1 (nim-çift) imam nüfusa sahip olan köyün malikâne ve dîvânisi tımardır. Köyde arpa, buğday ve bostan üretiminin yanında bağcılık ve arıcılıkla da uğraşılmaktadır. Ayrıca biri 6 ay çalışan, diğer ikisi 4 kıt'adan müteşekkil sene boyunca çalışan 3 adet âsiyâb

(138) BOA TD 40 s.883

(139) BOA TD 40 s.827

(140) BOA TD 40 s.826

(141) BOA TD 40 s.871

(142) BOA TD 40 s.845

bulunmaktadır. İki baş hâsıl 1330 akçe ve şehzâde hissesi 40 akçe olmak üzere köyün toplam vergi geliri 1370 akçedir.

1990 nüfus sayımına göre köyde 890 kişi yaşamaktadır.

9- İncesu (143) : Köy günümüzde de aynı adını muhafaza etmektedir. Köydeki 16 n, 9 h., 1 pîr-i fâni nüfusun 6'sı şehzâde hassı raiyyetidir. Dîvânisi Kütük Mehmed'in tımarı olup, malikânesinin 12 sehiminden, 4 sehimini Hacı Gaybî evlâdının tasarrufundadır. Malikâne hissesi 245 akçe (malikânedeki 164 akçe Kütük Mehmed'in tımar hissesi) dîvânî hissesi 595 akçe ve şehzâde hassı hissesi 108 akçe olmak üzere köyün toplam vergi geliri 948 akçedir.

1990 nüfus sayımına göre burada 3628 kişi yaşamaktadır.

10- Karataş (144) : Bu köy de günümüze kadar aynı adı muhafaza eden köylere dendir. 75 n. 57 h., 9 m. 1 (nim-çift) imam ve 2 pîr-i fâni nüfusa sahip olan köyün: malikâne ve dîvânisi tımarıdır. Buğday, arpa, bostan, tütün, üzüm ve bal ürünleri köyün mahsüllerini oluşturmaktadır. Ayrıca harâb durumda olan bir bezirhâne bulunmaktadır. Köyün toplam vergi hâsılı 7022 akçedir.

1990 nüfus sayımına göre köyde 1309 kişi yaşamaktadır.

11- Karaviran (145) : Bugünkü Karaören köyüdür. Köyde 116 n., 80 h., 18 m., 1 (bennâk) imam, 1 statüsü belirsiz ve 1 meflûç nüfus yaşamaktadır. Köyün malikânesi tımar, dîvânisi şehzâde hassıdır. 2. nefer Tâkiy'üd-din Köyü'nde oturdukları halde buraya dahil edilmişlerdir. Mahsüllerini arpa, buğday, bostan bal ve bağ ürünleri oluşturmaktadır. Dîvânî hissesi 6169 akçe, malikâne hissesi 2840 akçe olmak üzere köyün toplam vergi hâsılı 9009 akçedir.

1990 nüfus sayımına göre burada 1358 kişi yaşamaktadır.

12- Kavak (146) : Günümüzde mevcut değildir. 11 n., 8 h., 1 m., 1 (çift) imam ve 1 fâni nüfusu bulunan köy Melik Mahmud Gâzi Hankâhı'nın vakfı olup Sahib Ata misâfirhânesine ilhak edilmiştir. Baba Yusufuğlu Şeyh Evhad'üd-din,

(143) BOA TD 40 s.871

(144) BOA TD 40 s.838

(145) BOA TD 40 s.808

(146) BOA TD 40 s.827

burayı pâdişahın hükmü ile tasarruf etmektedir. Mahsülleri buğday ve arpadan ibarettir. Vergi hâsılı (gallesi Gazıcık Köyü hâsılı içindedir) 282 akçedir.

Gazıcık ve Kavak köyleri halkının resm-i ağnâmina ve resm-i çiftine ortakçılık bedeli olmak üzere yerlerini ekivermeleri istenilmektedir. Tohumun şeyh hazretleri tarafından olması, ortakçılık dolayısıyla ikiye bölünen mahsulâtın öşrünün dörtte birini cihet-i tevliyet alması ve mütevellî olanın mutasarrıf olması istenilmiştir.

13- Kenti (147) : Bu köy de günümüzde mevcut değildir. 23 n., 18 h., 4 m., ve 2 pîr-i fâni nüfusu bulunan köyün dîvânisi ile malikânesinin yarısı şehzâde hassı olup, diğer yarısı Konya'daki Mürsel Câmii'ne vakıftır. Mahsüllerini arpa, buğday ve bağ ürünleri oluşturmaktadır. Vakıf hissesi 321 akçe, dîvâni ve yarı malikâne hissesi 1926 akçe olmak üzere köyün toplam vergi geliri 2247 akçedir.

14- Kürtler (148) : Günümüzde mevcut olmayan köyde, 13 n., 1 muhassıl nüfus bulunmakta olup, bunlardan 12 n., Şeyh Hamid Zâviyesi'nde hizmetkârdır. Bu köy, sâliklerin mürşidi Şeyh Hamid'in oğlu Şeyh Evhad'üd-din'in evlâdına pâdişahın berâtı ile vakıftır. Mahsülleri arpa, buğday ve baldan ibarettir. Vergi hâsılı 810 akçedir.

15- Mahmudlar (149) : Bugünkü Niğde ilinin Çiftlik ilçesine bağlı Mahmud'lu Köyü'dür. Köyde 20 n., 12 h., 3 m., 1 (nim-çift) imam, 1 (nim-çift) çırakdâr, 1 pîr-i fâni ve 1 hizmetkâr nüfus yaşamaktadır. Ayrıca İri Dervişoğlu Yusuf Derviş zayıvedâr olduğu için kendisinden hiçbir şey alınmaması hakkında elinde Karamanoğlu İbrahim Bey'in mektubu ve Cem Sultanın berâtı bulunmaktadır. Köyün dîvânisi Kütük Mehmed'in tımarıdır. Mahsüllerini buğday, arpa ve bal ürünleri oluşturmaktadır. Dîvâni hissesi 848 akçe ve malikâne hissesi 318 akçe olmak üzere köyün toplam vergi geliri 1166 akçedir.

16- Musalar (150) : Günümüzde mevcut olmayan köyde; 3 n, 2 h., 1 m. nüfus yaşamaktadır. Köyün malikâne ve dîvânisi Kütük Mehmed'in tımarıdır.

---

(147) BOA TD 40 s.810

(148) BOA TD 40 s.826

(149) BOA TD 40 s.867

(150) BOA TD 40 s.850

Mahsülleri buğday ve arpadır. Dîvânî hissesi 903 akçe malikâne hissesi 703 akçe olmak üzere toplam vergi hâsılı 1603 akçedir.

17- Sivrikilisa (151) : Günümüzde mevcut olmayan köyde; 25 n., 21 h., 1 m., 1 muhassıl nüfus bulunmakta olup, malikâne ve dîvânîsi tımardır. Mahsülleri arpa, buğday ve baldan ibarettir. Malikâne ve dîvânî hissesi 2831 akçe, şehzâde hissesi 219 akçe olmak üzere köyün toplam vergi geliri 3050 akçedir.

18- Tatlarini (nâm-ı diğer Münâvi) (152) : Bu köy de günümüzde mevcut değildir. Nüfusu gayr-i müslim olan köy 25 n., 17 h., 3 m., nüfusa sahiptir. 870 akçe cizye alınan hıristiyanlar arasında Türk isimleri taşıyanlar da bulunmaktadır. Köyün malikânesi, Aksaray'daki Zincirli Medresesi'ne vakıf, dîvânîsi ise tımardır. Burası eskiden beri Bektaşoğlu Seydi Ahmed'in yurdu. Mahsülleri buğday, arpa, bağ, bostan ve bal olan köyde, 6 ay yürüyen 3 bâb âsiyâb ve 2 bâb bezirhâne vardır. Dîvânî hissesi 1639 akçe, vakfın malikâne hissesi 1886 akçe ve şehzâde hissesi 145 akçe olmak üzere köyün toplam vergi geliri 3670 akçedir.

19- Virancık (153) : Bugünkü Helvadere kasabasının 1 km güneyinde harâbe durumundaki bir mevkinin adıdır. 18 n., 11 h., 13 statüsü belirsiz, 1 imam ve 1 muhassıl nüfusa mâlik olan köyün malikânesi Hacı Gaybî'nin vakfı olup, dîvânîsi de kendisine verilmiştir. Mahsülleri arpa ve buğdaydan ibarettir. Vergi hâsılı 620 akçedir.

20- Yaman Tahir (154) : Günümüzde mevcut olmayan köylerdendir. 15 n., 13 h., 2 (caba) pîr-i veli, 2 (bennâk) raiyyet-i haymana nüfusu bulunan köyün, malikâne ve dîvânîsi tımardır. Mahsülleri buğday ve arpa, vergi hâsılı 1791 akçedir.

21- Yuva (155) : Günümüzde de aynı adını muhafaza eden köy: 73 n., 2 m., 1 (nim-çift) imam (elinde şehzâde muafnâmesi var) nüfusa mâliktir. Köyün, Paşa Bey'in oğlu Mehmed Çelebi'nin mülkü olduğu elindeki berât ile sabittir. Malikâne ve dîvânîsi de bu şahsın tımarıdır. Mahsülleri buğday, arpa, bal, üzüm ve

(151) BOA TD 40 s.851

(152) BOA TD 40 s.853

(153) BOA TD 40 s.884

(154) BOA TD 40 s.844

(155) BOA TD 40 s.847

ceviz olan köyde, 9 kıt'a 6 ay yürüyen âsiyâb bulunmaktadır. Dîvâni hissesi 3624 (3614 yazıyor), malikâne hissesi 1920 akçe olmak üzere köyün toplam vergi geliri 5544 akçedir.

1990 nüfus sayımına göre burada 1962 kişi yaşamaktadır.

VII- SAHRÂ NÂHIYESİ İSKÂN MERKEZLERİ

1- Akharim (156) : Köy günümüzde mevcut değildir. 69 n., 49 h., 15 m., 3 statüsü belirsiz ve 1 imam nüfusu bulunan köyün, malikâne ve dîvânisi şehzâde hassı, halkı ise şehzâdenin ortakçlarıdır. Bir çiftte 8 müd tohum ekerlermiş. Buğday ve arpanın yarısı beylikten diğer yarısı kendilerinin hâsılından bölünürmüş, 8 müd'den fazla ve öküz yemliğinden başka ektiklerinin öşrünü vermeleri istenilmektedir. Mahsülleri buğday, arpa ve bostandan ibarettir. Vergi geliri 13.158 akçedir.

2- Bağçuğuz (157) : Günümüzde mevcut olmayan köyde; 16 n., 9 h., 2 statüsü belirsiz nüfus yaşamaktadır. Köyün malikâne ve dîvânisi tıvardır. Mahsüllerini arpa, buğday, meyve ve bostan ürünleri oluşturmaktadır. Vergi hâsılı 1000 akçedir.

3- Çömlekçi (158) : Bugün Çömlekçilik adıyla Akmezar ile Düğüz arasında bir mevkidir. 21 n., 19 h., 1 m., 3 (bennâk) bazdâr-ı (doğancı) şehzâde, 1 (bennâk) Cemaat-i Karlı raiyyeti nüfusu bulunan köy Bekiroğlu Seydi Bey'in yurtluk şeklinde tumarıdır. Yurtluk Emirza ile müşterektir. Aslında köydeki reâyâ eski olmayup defter haricidir. Bu yüzden sâhib-i raiyyetin resimlerini, sâhib-i arzın da öşürlerini almasını, deftere raiyyet olarak kayıtlı, olmadıklarından kimsenin, "benim eski raiyyetimidir" diye sahip çıkarak reâyâyâ nizâ' etmemesi istenilmektedir. Mahsülleri buğday ve arpadan ibarettir. Vergi hâsılı 1739 akçedir.

4- Deneş (159) : Günümüzde mevcut olmayan köylere dendir. 10 n., 5 h., 2 m. nüfusu bulunan köy Yarımca Köyü'ne tâbidir. Şehzâde hassı olan köyde, arpa ve buğday üretimi yapılmaktadır. Vergi hâsılı (galle öşrü Yarımca hâsılının içindedir) 126 akçedir.

5- Dinek (160) : Bu köy de günümüzde mevcut değildir. Köy, 14 n., 9 h., 1 m ve 1 (çift) imam nüfusa sahip olup malikâne ve dîvânî olarak tasarruf edilmektedir. Mahsülleri arpa ve buğdaydır. Vergi hâsılı 3174 akçedir.

---

(156) BOA TD 40 s.813

(157) BOA TD 40 s.862

(158) BOA TD 40 s.861

(159) BOA TD 40 s.862

(160) BOA TD 40 s.862

Eyyüb Nâhiyesi'nde geçen Dinek Köyü'nün gayr-i müslim olduğunu belirtmiştik.

6- İmâret (161) : Aksaray yakınlarında bir mevkinin adıdır. 128n., 98h., 24 m., 1 dîvâne, 1 meflüç, 1 fâni, 1 (nim-çift) imam, ve 1 pîr-i fâni nüfusa mâlik olan köy, tımar olarak tasarruf edilmektedir. Burada çiftlik tasarruf eden Emir Bey'den rüsûm alınmaması istenilmiştir. Arpa ve buğday üretiminin yapıldığı köyün vergi hâsılı 9108 akçedir.

Buradaki mükelleflerin isimleri altışarlı yazılmıştır.

7- Kara (162) : Bugün Karaköy olarak anılan Sağlık köyü'nün 2 km güneybatısındaki harâbedir. 40 n., 30 h., 4 m., 1 muhassıl, 1 fâni ve 1 a'mâ nüfusu bulunan köyün malikâne ve dîvânisi tımandır. Mahsulleri buğday, arpa ve bostandır. Tımar hissesi 2872 akçe ve şehzâde hissesi 140 akçe olmak üzere köyün toplam hâsılı 3012 akçedir.

8- Karadepe (163) : Bugün Sultanhanı'nın 18 km doğusunda bir ören yerinden ibarettir. 12 n., 10 h., 2 m ve 1 (nim-çift) imam nüfusa sahip olan köyün, malikâne ve dîvânisi tımandır. Mahsülleri arpa ve buğday ürünlerinden oluşmaktadır. Vergi hâsılı 1600 akçedir.

9- Oğuz (164) : Günümüzde mevcut olmayan bu köyde 9 n., 5 h., 3 m., 2 (çift) Sipâhi-i mütekâid, 1 (bennâk) sipâhi-i mütekâid ve 1 muhassıl nüfus yaşamaktadır. Köy Seydi Bey'in tımandır. At çeken tâifesinden İlyas ve Hızır burada çiftlik tasarruf etmektedirler. Mahsülleri arpa ve buğdaydır. Vergi hâsılı 1080 akçedir.

10- Salıma (Hacı Arap diye meşhurdur) (165) : Günümüzde mevcut olmayan köyde, 2 n., 2 h., nüfus yaşamaktadır. Arpa ve buğday üretimi yapılan köyün tımar hâsılı 736 (751 yazıyor) akçe ve şehzâde hissesi 6 akçe olmak üzere toplam vergi geliri 742 akçedir.

---

(161) BOA TD 40 s.832

(162) BOA TD 40 s.846

(163) BOA TD 40 s.868

(164) BOA TD 40 s.880

(165) BOA TD 40 s.881

11- Sultancık (166) : Bugünkü Sultanhani ilçesidir. 75 n., 48 h., 6 m., 1 (nim-çift) imam, 1 statüsü belirsiz 7 Şeyh Cemal oğlu Emir Bey'in nökeri, 1 a'mâ (câmide hatip) 1 tekke-nişin nüfusu bulunan köyün malikâne ve dîvânisi tımarlıdır. Mahsülleri arpa, buğday ve baldır. Ayrıca bir bezirhâne bir de senede 9 ay yürüten bir âsiyâb bulunmaktadır. Bâbân Yarancuğu'ndaki âsiyâb Emir Bey'in mülkü olup dörtte biri Emir Bey oğlu Bayram Bey'in dörttebiri Cemal Bey'in vârislerindedir. Köyün vergi geliri 6512 (7008 yazıyo) akçedir.

1990 nüfus sayımına göre burada 8397 kişi yaşamaktadır.

12- Yafşançuru (167) : Günümüzde mevcut olmayan köyde 31 n., 23 h. ve 6 m. nüfus yaşamakta olup, üç kısım raiyyet bulunmaktadır. Raiyyet, 1 fânî ile toplam 11 nefer. Müsellemân-ı hassa, 1 muhassıl ile birlikte 9 nefer, Sipâhizâdegân; 1 statüsü belirsiz ve 1 (nim-çift) avârizdan muâf olan Hacı Mahmud adlı sipâhizâdegânla birlikte 11 neferden oluşmaktadır. Sipâhizâdegânlar Şuayb Mezraasını ektiklerinden malikâne ve dîvânisini sâhib-i arza, geriye kalan rûsûmu ise şehzâdeye vermeleri istenilmiştir. Köyün malikâne ve dîvânisi tımarlıdır. Mahsüllerini buğday, arpa, bostan ve bal ürünleri oluşturmaktadır. Şehzâde hissesi 160 akçe, müselleman ve sipâhiyan hissesi 2174 akçe, raiyyetin malikâne-dîvânî ve Şuayb Mezraası'nın hissesi 2140 akçe olmak üzere köyün toplam vergi geliri 4474 akçedir.

13- Yapılcan (168) : Günümüzde de aynı isimle varlığını devam ettirmektedir. 80 n., 55 h., 9 m. ve 4 statüsü belirsiz nüfusa sahip olan köyün malikâne ve dîvânisi şehzâde hassıdır. Ortaklıkları Akharım Köyü'nün ortaklığı gibidir. Mahsulleri buğday ve arpadır. Vergi hâsılı 22.008 (21973 yazıyor) akçedir.

Hatılı Kuyu Mezraası, köhne defterde bu köye tâbidir. Fakat Yarımca Köyü ahâlisi bizim köyümüz hududuna dahildir" diye defalarca şikayet edip 23 yıl öncesine ait bir kağıt getirmişlerdir. Bu belgeye bakan kadıların "bu mezraa Yarımca Köyü hududundadır" diye hükmetmiş olmalarına rağmen, defterde mezraa Yapılcan'a kayd olunmuştur. Yarımca ahâlisinin elinde Karamanoğlu İbrahim Bey'in Kadıaskerinden hüküm sûreti vardır. Fakat kadıaskerin imzası yoktur. Bu

(166) BOA TD 40 s.857

(167) BOA TD 40 s.837

(168) BOA TD 40 s.815

civarda oturan halka, Mevlânâ'yı i'zam Lârende Kadısı Memiş Çelebi ve Aksaray Kadısı Mevlânâ Seydi Mahmud huzurlarında mezraanın durumu sorulmuş ve Yarımca halkının şikayetleri kabul görmek sûretiyle ve adı geçen mezraa kendilerine kaydolunmuştur.

1990 nüfus sayımına göre köyde 553 kişi yaşamaktadır.

14- Yarımca (169) : Bugün Darıöyük Köyü'nün 4 km doğusunda ekinlik durumundadır. 62 n., 55 h., 12 m., 5 statüsü belirsiz, 1 (nim-çift) imam ve 1 at çeken îâifesi nüfusu bulunan köyün malikâne ve dîvânisi şehzâde hassıdır. Ortaklıkları Yapılcın Köyü'nün ortaklıkları gibidir. Mahsülleri buğday, arpa ve bostan ürünlerinden oluşmaktadır. Vergi hâsılı 19.132 akçedir.

15- Yılanlı (170) : Günümüzde Yeşilova yakınlarında tarihi bir ören durumundadır. 2 n. nüfusu bulunan köyün malikâne ve dîvânisi tımarıdır. Bu iki nefer (bazdâr) doğancı olup burası kadim yurtlarıdır. Böyle olduğu hakkında ellerinde şehzâde berâtı vardır. Öşürlerini vermeleri istenilmiştir. Vergi hâsılı 350 akçedir.

---

(169) BOA TD 40 s.816

(170) BOA TD 40 s.860

VIII. SULTANCIK NÂHİYESİ İSKÂN MERKEZLERİ

Bu nâhiyeye bağlı saadece bir köy kaydedilmiştir.

Böğed (171) : Günümüzdeki Bütet köyü. 81 n., 62 n., 9 m., 1 (bennâk) imam nüfusu bulunan köyün malikâne ve dîvânisi umardır. Mahsülleri buğday, arpa ve baldan ibarettir. Ayrıca senede 4 ay yürüyen 5 bâb âsiyâb bulunmaktadır. Vergi hâsılı 7766 (7768 yazıyor) akçedir.

1990 nüfus sayımına göre köyde 640 kişi yaşamaktadır.

IX- CEMAATLER

Genel mânada, küçük veya büyük herhangi bir grubun azâları her nerede olursa olsun, şu veya bu şahsî menfaatleri için değil, müşterek hayatın ana şartlarını paylaşacak sorumluluğu taşırlarsa bu gruba cemaat denir⁽¹⁷²⁾

II. Beyazid dönemi Mufassal Tahrir Defterlerinden olan 32 nolu Tapu defterindeki kayıtlar tamamen cemaatlerle ilgilidir. Burada köylerden hiç bahsedilmemiştir. Aksaray, coğrafi durumunun ziraat ve hayvancılığa uygunluğu sebebiyle cemaatlerin yoğun iskânına uğramıştır. Tahrîr döneminde (TD. 32) Aksaray'da 40, 1501'de 2 olmak üzere toplam 42 cemaat bulunmaktadır.

A- AKSARAY NÂHIYESİ CEMAATLERİ

1- *Anacık (173)* : 87 n., 72 h., 7 m. 3 fâni, 2 imam nüfusu bulunan cemaat, Şeyhullah Cemaati'ne tâbidir. Mahsülleri buğday ve arpa olan cemaatin vergi geliri 1599 akçedir.

2. *Baba Alili (174)* : Cemaatte, 37 n., 27 h., 2 m., 1 pîr-i fâni nüfus yaşamaktadır. Arpa ve buğday ziraatı ile uğraşan cemaatin vergi hâsılı 2420 akçedir.

3- *Bağışlu (175)* : 19 n., 12 h., 3 m., 1 a'mâ, nüfusu bulunan cemaat, buğday ve arpa ziraatı yapmaktadır. Vergi geliri 276 akçedir.

Buradaki isimler altışarlı yazılmıştır.

4- *Ballı (176)* : Cemaatte 61 n., 52 h., 7 m., 2 fâni nüfus yaşamaktadır. Şeyhullah Cemaati'ne tâbi'olan cemaatin mahsülleri buğday ve arpadır. Vergi geliri 1176 akçedir.

Ballı veya Ballı Cemaati, Konar-Göçer Ekrâd tâifesinden olup yerleşim alanları; Kengiri sancağı, Zile Kazâsı (Sivas Sancağı), Sivas Sancağı, Çorum

(172) Alpay Bizbirlik, 16. Yüzyılda Kulb Sancağı s.42. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Daha geniş bilgi için bkz. Amiran Kurtgan Bilgiseven. Genel Sosyoloji s.7-9.

(173) BOA TD 32 s.186

(174) BOA TD 32 s.190

(175) BOA TD 32 s.213

(176) BOA TD 32 s.185

Sancağı, Turhal Kazâsı (Sivas Sancağı) Mecidözü Kazâsı (Amasya Sancağı), Keban Madeni Kazâsı (Malatya Sancağı) Aksaray Sancağı'dır. (177)

5- Bolargı (178) : Cemaat 32 n., 23 h., 8 m., 1 a'rec nüfusa sahip olan Haymana Cemaati'ndendir. Buğday ve arpa ziraatı ile uğraşan cemaatin vergi geliri 813 akçedir. Buradaki isimler de altışarlı yazılmıştır.

6- Çat-İhet (179) : 15 n., 11 h., 2 m., 1 (nim-çift) imam nüfusu bulunan cemaat, buğday ve arpa yetiştirmektedir. Vergi geliri 2357 akçedir. Buradaki isimler de altışarlı yazılmıştır.

7- Doğru (180) : Cemaatte 56 n., 35 h., 11 m., 1 şeyh nüfus yaşamaktadır. Tûki Hisar'nda ikâmet etmekte olan cemaatin mahsüllerini arpa ve buğday oluşturmaktadır. Vergi hâsılı Enderûni Cemaati'nin hâsılı içindedir.

8- Dîvâne Cebilü (181) : 43 n., 30 h., 1 m., 2 fani nüfusu bulunan cemaat, Yörük Hüseyinler Cemaati'ne tabi olup Ayasın ve Ak-Sunkur'da ikâmet etmektedirler. Buğday ve arpa ziraatı ile meşgul olan cemaatin vergi hâsılı 756 akçedir. Buradaki isimler de altışarlı yazılmıştır.

9- Enderûni (182) : Cemaatte 35 n., 24 h., 7 m., nüfus yaşamaktadır. Mahsulleri arpa, buğday ve baldır. 350 akçelik öşür vergisinin adı yazılmadığından bunun ne üzerinden alındığını bilemiyoruz Cemaatin vergi hâsılı 5619 akçedir.

10- Eylemiyen (183) : 82 n., 70 h., 7 m., 1 muhassıl, 2 sipâhi-i mütekâid nüfusu bulunan cemaat, buğday ve arpa yetiştirmektedir. Vergi hâsılı 5019 akçedir.

---

(177) Cevdet, Türkay, Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiret, Oymak ve Cemaatler, s.224, İstanbul-1979.

(178) BOA TD 32 s.213

(179) BOA TD 32 s.207

(180) BOA TD 32 s.189

(181) BOA TD 32 s.210

(182) BOA TD 32 s.190

(183) BOA TD 32 s.195

11- Felek (nâm-ı diğer Şirmin) (184) : Cemaatte 32 n., 20 h., 2 m., 1 gâyib, 1 muhassıl nüfus yaşamaktadır. Arpa ve buğday ziraati ile uğraşan cemaatin vergi hâsılı 1974 akçedir.

12- Hacıkara (185) : Cemaatte 85 n. 59 h., 1 m., 18 statüsü belirsiz, 2 sipâhizâdegân ve 1 imam nüfus yaşamaktadır. Şeyhullah Cemaati'ne tâbi' olan cemaatin mahsülleri buğday ve arpadır. Vergi hâsılı 12.254 (12266 yazıyor) akçedir.

Yörükân tâifesinden olan Hacı Kara Cemaati'nin yerleşim alanları: Hamid, Teke, Alâiye ve Aydın Sancakları, Edirne Kazâsı (Paşa Sancağı), Aksaray sancağı'dır (186)

13- İlderü (187) : 61 n., 44 h., 1 gâyib nüfusu bulunan cemaat, buğday ve arpa ziraati ile uğraşmaktadır. Vergi hâsılı 7376 akçedir.

14- Kâfir İshaklu (188) : Cemaatte 40 n., 32 h., 1 m., 1 hâfız, 1 a'mâ ve 1 (bennâk) imam nüfus yaşamaktadır. Mahsülleri buğday ve arpadır. Vergi geliri 3612 akçedir.

Yörükân tâifesinden olan Kâfir İshaklı Cemaati'nin yerleşim alanı, Aksaray Sancağı'dır (189).

15- Kâfir Yörüğü (190) : Cemaatte, 52 n., 28 h., 11 m., 2 a'mâ, 1 pîr-i fâni, 3 statüsü belirsiz, 1 fâni, 2 (birisi mücerret) sipâhizâdegân ve 1 sipâhi-i mülâzım berât-ı pâdişâh-i âlem penâh ve şehzâde nüfus yaşamaktadır. Buğday ve arpa mahsül ürünlerini oluşturmaktadır. Vergi hâsılı 2498 (2426 yazıyor) akçedir.

---

(184) BOA TD 32 s.191

(185) BOA TD 32 s.181

(186) Cevdet Türkay, a.g.e, s.394.

(187) BOA TD 32 s.199

(188) BOA TD 32 s.196

(189) BOA TD 32 s.450

(190) BOA TD 32 s.217

Yörükân tâifesinden olan Kâfir Yörüğü Cemaati'nin yerleşim alanları; Tarsus ve Adana Sancakları'dır (191) .

16- Karlı (192) : 5 n., nüfusa sahip olan cemaatte arpa ve buğday ziraat yapılmaktadır. Vergi geliri 175 akçedir.

Türkman yörükânı tâifesinden olan Karlı veya Karlu Cemaati'nin yerleşim alanları, Tarsus; Adana, Meraş, Haleb Sancakları, Yeni İl Kazâsı (Sivas Sancağı); Tokad ve Gelibolu Sancakları ve Biga Sancağı'dır. (193)

17- Kılıç Kemüren (194) : Cemaatte, 24 n., 13 h., 5 m. ve 1 pîr-i fâni nüfus yaşamaktadır. Buğday ve arpa ziraati yapılmakta olup vergi hâsılı 1666 akçedir.

18- Kırklı (195) : 20 n., 12 h., 1 m., nüfusu bulunan Cemaatin mahsüllerini buğday ve arpa ürünleri oluşturmakta olup vergi geliri 1923 akçedir.

Yörükân tâifesinden olan Kırklı Cemaatinin yerleşim alanları; Kusun Kazâsı (Tarsus Sancağı), Adana, Tarsus Sancağı, Bayburt Kazâsı (Karaman Eyâleti), Zile ve Yeni-il Kazâları (Sivas Sancağı), Danışmendlü Kazâsı (Karahisar-ı Sahip Sancağı), Malkara Kazâsı (Gelibolu Sancağı), Kızucan Kazâsı (Erzurum Sancağı)dır. (196)

19- Kokirci (197) : 88 n., 70 h., 3 m., 2 statüsü belirsiz nüfusa sahip olan cemaat, Şeyhullah Cemaatine tabidir. Bu nüfusa Şeyhullah oğlu Ali Bey'in 8 nökeri de dahildir. Buğday ve arpa ziraati ile uğraşan cemaatin vergi geliri 31.700 akçedir.

Şeyhullah oğlu Kaya'nın 4 nökeri Şeyhullah Cemaati'nde kayıtlı olmasına rağmen, hâsılları Kokirci hâsılının içindedir.

---

(191) Cevdet Türkay, a.g.e, s.451.

(192) BOA TD 32 s.211

(193) Cevdet Türkay, a.g.e, s.492

(194) BOA TD 32 s.200

(195) BOA TD 32 s.198

(196) Cevdet Türkay, a.g.e, s.520

(197) BOA TD 32 s.182

20- *Koyuncu İmir (198)* : Cemaatte, 56 n., 33 h., 7 m., 1 fâni ve 1 muhassıl nüfus yaşamaktadır. Mahsülleri buğday ve arpa olan cemaatin vergi hâsılı 3116 akçedir.

Yörükân tâifesinden olan Koyuncu İmir (veya Eymir) Cemaatinin yerleşim alanı; Aksaray Sancağı'dır. (199)

21- *Müteferrika (200)* : Cemaatte 5 n., nüfus yaşamaktadır. Mahsülleri arpa ve buğday olan cemaatin vergi hâsılı 90 akçedir.

22- *Perâkende (201)* : Nefer ve hânesi olmayan 2 m., nüfusu bulunan cemaat Baş-Han mevkiinde ikâmet etmektedir.

Ereğli'nin Akçaşehir reâyâsından olan cemaat'ın ataları; Akçaşehir'in kayıtlı eski reâyâsından olduğu şer'an sabit olduğu için, Akçaşehir'de kayd olunup Baş-Han mevkiinden çıkarılmışlardır.

23- *Perâkende (202)* : 14 n., 6 h., 4 m., 1 (mücerret) şerifzâde nüfusu bulunan cemaat, yazın Bayburt'ta ikâmet etmektedir. Mahsülleri arpa ve buğday olan cemaatin vergi hâsılı 398 akçedir.

Türkay'ın eserinde Perâkendi veya Perâkendi Konya olarak iki cemaat zikredilmektedir. Biz buraya her ikisinin de yerleşim alanlarını almayı uygun gördük. Perâkendi Aşireti; Yörükân tâifesinden olup Manavgat Kazâsı (Alâiye Sancağı), Kilis, Adana, Kars, Meraş Sancağı yerleşim alanlarıdır. Perâkende-i Konya Cemaati'nin yerleşim alanı ise Rakka Eyâleti'dir. (203)

24- *Pirli (204)* : Cemaat 33 n., 18 h., 3 m., 3 muhassıl, 5 statüsü belirsiz ve 1 a'mâ nüfusa sahiptir. Bu nüfusa 8 neferlik Sipâhi-i Müttekâid'de dahildir. Mahsülleri buğday ve arpa olan cemaatin vergi hâsılınının 741 akçesi şehzâde hissesi 2371 akçesi tumar hissesidir.

---

(198) BOA TD 32 s.205

(199) Cevdet Türkay a.g.e., s.536.

(200) BOA TD 32 s.214

(201) BOA TD 32 s.192

(202) BOA TD 32 s.215

(203) Cevdet Türkay, a.g.e, s.136

(204) BOA TD 32 s.201

Yörükân tâifesinden olan Pirlü veya Pirlü Cemaatinin yerleşim alanı, Kızılhisar Kazâsı (Hamid Sancağı) dır (205)

25- Saru Kırılı (206) : 51 n., 38 h., 1 meflûç, 2 fâni, 1 (bennâk) imam ve 3 sipâhizâdegân nüfusu bulunan cemaatin mahsülleri buğday ve arpadır Vergi hâsılı 6695 akçedir.

Buradaki isimler de altışarlı yazılmıştır.

26- Şeyhullah (207) : Cemaatte 62 n., 40 h., 12 m., 1 (nim-çift) ma'sum ve 5 pîr-i fâni nüfus yaşamaktadır. Mahsülleri buğday ve arpa olan cemaatin vergi geliri 1056 akçedir.

Bu cemaatte kayıtlı olan Şeyhullah oğlu Kaya'nın nökerlerinin hâsılı, Kokirci hâsılı içinde olup, iki cemaatte de nefer sayısına dahil edilmemiştir.

27- Tatar Ömer (208) : 10 n., h., 2 m., nüfusu bulunan cemaatin vergi hâsılı 156 akçedir.

28- Yörük Hüseyinler (209) : Cemaatte 247 n., 1574., 25 m., 7 muhassıl, 5 fâni, 1 statüsü belirsiz, 3 kefhüdâ ve şehzâdeden tekâlif-i örfiyye, dîvânî ve rüsûmdan muâfiyetnâmesi olan 1 nefer nüfus yaşamaktadır. Mahsüllerini buğday, arpa, bostan, bal ve piyaz ürünleri oluşturmaktadır. Cemaatin, birisi harâb diğeri ma'mûl durumda olan 2 âsiyâb'ı vardır. Vergi geliri 21.438 akçedir.

Buradaki isimler de altışarlı yazılmıştır.

29- Zeyne (210) : 52 n., 36 h., 9 m., 1 imam, 1 muhassıl, 2 pîr-i fâni ve 1 a'mâ nüfusa sahip olan cemaatin mahsülleri buğday ve arpadır. Vergi hâsılı 1970 akçedir.

Ekrâd Yörükânı tâifesinden olan Zeyne Cemaati'nin yerleşim alanları; Adana ve Tarsus Sancakları, Diyarbekir Eyâleti, Paşa Sancağı'dır. (211)

(205) Cevdet Türkay, a.g.e. s.628

(206) BOA TD 32 s.206

(207) BOA TD 32 s.184

(208) BOA TD 32 s.864

(209) BOA TD 32 s.207

(210) BOA TD 32 s.204

BŞ BEKİR NAHİYESİ CEMAATLERİ

1- Bolargı (212) : 7 n., 3 h., 3 m., nüfusa sahip olan cemaatin mahsülleri buğday ve arpadır. Vergi hâsılı 368 akçedir.

2- Veys Fakılı (213) : 23 n., 17 h., 3 m. nüfusu bulunan cemaatin mahsülleri arpa ve buğdaydır. Vergi hâsılı 1754 akçedir.

---

(212) BOA TD 32 s.193

(213) BOA TD 32 s.192

C- EYYÜB NÂHIYESİ CEMAATLERİ

1- *Hoca Satılu (214)* : Cemaatte, 33 n., 26 h., 4 m. ve 1 fâni nüfus yaşamaktadır. Mahsülleri bulğday ve arpa olan cemaatin vergi hâsılının 949 akçesi şehzâde hissesi, 2664 akçesi tımar hissesidir.

Buradaki isimlerde altışarlı yazılmıştır.

2- *Hoşkadem Bektaşlu (215)* : 3 n., 1 h., 1 pîr-i fâni nüfusu bulunan cemaatin hâsılı, Bektaşlu Cemaati'nin hâsılı içindedir.

Türkay'ın eserinde Hoşkadem Bektaşlu ismine rastlamadık; fakat Hoşkadem Cemaatinden bahsedildiği için, biz de aynen almayı uygun gördük, Hoşkadem Cemaati'nin yerleşim alanları: Aksaray Sancağı, Lârende Kazâsı (Konya Sancağı)dır (216).

3- *Karadeveli (217)* : Cemaat 12 n., 8 h., 2 m. ve 1 a'rec nüfusa sahip olup Haymana Cemaati'ndendir. Mahsülleri arpa ve buğday olan cemaatin vergi hâsılının 286 akçesi şehzâde hissesi, 704 akçesi de tımar hissesidir.

Buradaki isimler de altışarlı yazılmıştır.

Yörükân tâifesinden olan Karadeveli Cemaati'nin yerleşim alanı; Aksaray Sancağı'dır (218)

4- *Karayayla (219)* : Cemaatte, 52 n., 35 h., 7 m., 1 pîr-i fâni ve 1 fâni nüfus yaşamaktadır. Mahsülleri buğday ve arpadır. Vergi geliri 2368 akçedir.

Yörükân tâifesinden olan Karayayla (lu) Cemaati'nin yerleşim alanı, Aksaray Sancağı'dır. (220)

---

(214) BOÂ TD 32 s.211

(215) BOA TD 32 s.211

(216) Cevdet Türkay, a.g.e. s.423.

(217) BOA TD 32 s.212

(218) Cevdet Türkay, a.g.e. s.468

(219) BOA TD 32 s.203

(220) Cevdet Türkay, a.g.e. s.488

5- *Köse Yusufklar (221)* : 30 n., 19 h., 1 m., 2 pîr-i fâni ve 1 (nim-çift) imam nüfusa sahip olan, cemaatin mahsülleri arpa ve buğdaydır. Vergi hâsılı 1417 akçedir.

6- *Perûkende-i Kuştemur (222)* : Cemaat 7 n., raiyyete sahiptir. Zikredilen 7 neferin, çift resmini ve iki baş öşürlerini ettikleri yer sâhibine, resm-i ganemlerini ve bâd-ı hevâlarını da Kuştemur'a vermeleri istenilmiştir.

7- *Sevindikli (223)* : Cemaatte 50 n., 28 h., 11 m. ve avârız-ı dîvâniyeden, tekâlif-i örfiyyeden ve resm-i ganemden şahzâde muâfiyeti olan 1 n. nüfus yaşamaktadır. Mahsülleri arpa ve buğday olan cemaatin vergi geliri 2522 akçedir.

Yörükân tâifesinden olan sevindikli Cemaati'nin yerleşim alanları, Gümülcine Kazâsı (Paşa Sancağı), Meraş ve Karahisar-ı Sahib sancakları, Toyran Kazâsı (Köstendil Sancağı), Tekfurdağı Kazâsı (Çirmen Sancağı), Keşan Kazâsı (Gelibolu Sancağı), Kestel Kazâsı (Aydın Sancağı)dır. (224)

8- *Yiğid Ali Şeyhi (225)* : 12 n., 6 h., 3 m., 1 imam ve 1 pîr-i fâni nüfusu bulunan cemaatin mahsülleri, buğday ve arpadır. Vergi hâsılı 544 akçedir. Galle öşrü sâhib-i arza tahsis edilmiştir.

9- *Yurtalan (226)* : Cemaatte 51 n., 26 h., 6 m., 1 imam, 1 meflûç ve 1 gâyib nüfus yaşamaktadır. Mahsülleri buğday ve arpa olan cemaatin vergi hâsılı 2967 akçedir.

10- *Yüreğir (227)* : 111 n., 76 h., 18 m., 6 muhassıl, 1 a'rec, 1 (bennâk) imam ve 1 (nim-çift) imam nüfusu bulunan cemaat, Haymana Cemaati'ne tâbidir. Mahsülleri buğday ve arpadır. Vergi hâsılı 12.657 akçedir.

---

(221) BOA TD 32 s.202

(222) BOA TD 40 s.869

(223) BOA TD 32 s.188

(224) Cevdet Türkay, a.g.e., s.672

(225) BOA TD 32 s.193

(226) BOA TD 32 s.197

(227) BOA TD 32 s.193

Yörükân tâifesinden olan Yüreğir Cemaati'nin yerleşim alanları; Adana ve Meraş Eyâleti, Mazon Kazâsı (Menteşe Sancağı) Irla ve Gölhisarı Kazâları (Hamid Sancağı)dır. (228)

D- SAHRÂ NÂHIYESİ CEMAATLERİ

1- Ali Hallac (229) : 37 n., 26 h., 4 m., 1 fâni ve 3 sipâhi-i mütekâid nüfusu bulunan cemaatin mahsülleri buğday ve arpadır. Vergi hâsılı 4040 (3998 yapıyor) akçedir.

---

(228) Cevdet Türkay, a.g.e. s.784.

(229) BOA TD 32 s.201

X- MEZRAALAR

Reâyâsı dağılmış eski iskân yerleri olup, sadece ekinlik olarak kullanılan zirâi topraklara mezraa adı verilmektedir. (230) Mezraalar müstakil ve müstakil olmayan olmak üzere ikiye ayrılırlar. Bağımsız mezraalar hiçbir köye bağlı olmayıp ayrı hâsılları vardır. Bağımsız olmayan mezraalar ise bağlı oldukları karye ile birlikte zikredilirler ve ayrı hâsılları yoktur. Hâsıl durumuna göre (TD. 40) Aksaray merkezde 61, Bekir Nâhiyesi'nde 3, Eyyüb Nâhiyesi'nde 21, Hasandağı Nâhiyesi'nde 6 ve Sahrâ Nâhiyesi'nde 1 olmak üzere kazâda toplam 92 bağımsız mezraa görülmektedir. Müstakil ve müstakil olmayanlar dışında (TD 32) 1 (231) (TD 40) 6 mezraada (232) da nüfus bulunmaktadır.

Mezraalarda ekseriyetle yakın köyler halkının ziraat yaptıkları da görülmektedir. Mesela Koyuncu İmir ve Şirmin Cemaatleri halkının faydalandığı Emir Üyüğü Mezraası gibi (233)

Mezraaların, eski birer köy olmaları hasebiyle sınırları vardır. Fakat bunların bazen üzerlerinde ziraat yapan komşu köylüler tarafından kendi köylerine ilhâk olundukları, tahrir sırasında böyle bir durum ortaya çıkınca, eski hâline ricâ edilerek deftere kaydedildiği anlaşılmaktadır. (234) "Mezraa-i Hatıllı Kuyu tâbi-i karye-i mezkûre (Yapılcan), deyü defter-i köhnedé mestûr. Lâkin Yarımca Karye ahâlisi "bizim karyemizin hudûduna dahildir" deyü nizâ' idüp kerraatle kuzât-ı mütemedin gelip 23 yıllık tarihle müverrah bir kağıt arz idüp gelen kadılar "bâ'serihim mûcibince münâzi'fih Yarımca Karyesi hudûdunda dahildir" deyü hükmetmişler defterde mezraa kayd olunan karye ki Yapılcan'dır. Anların elinde bir sûret-i hükm var "İbrahim Bey'in Kadıaskerinden" deyü ammâ imzası yok. Fil-vâki' ol diyârın sakinleri ile şehâdet idenler bu minval üzere Mevlâna'yı izâm Lârende Kadısı Memiş Çelebi ve Aksaray Kadısı Mevlâna Seydi Mahmud huzurlarında

(230) Halil İnalçık, Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid, s.XXIX.

(231) Bkz., Ömer Cerrar Mezraası, BOA TD. 32. s.180

(232) Bkz. Hisarcık Mezraası (BOA. TD. 40. s.823), Alaca Mezraası (s.860), Gölbaşı Mezraası (s.865), İnuzartık Mezraası (s.865), Karaköy Mezraası (s.865), Yelten Mezraası (s.866)

(233) BOA, TD. 32. s.205.

(234) N. Göyünç, XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı, s.74.

Yarımca Cemaatinin tekâbülü şer'iyeleri makbûl tutup arz-ı münâzaa fih anlara hükmolundu (235)

Mezraaların gelirleri de, köyler gibi tımar, vakıf, mülk, malikâne dîvâni ve yurdlar için de geçmektedir. Bağımsız olmayan mezraaların hâsılları köy gelirleri içinde zikredildiğinden kesin bir rakam vermek mümkün değildir. Bağımsız mezraalarda ise, böyle bir durum sözkonusu değildir. Çünkü böyle mezraaların hâsılları belirtilmiştir.

TABLO II : MEZRAALAR

(1501)

No	Mezraa Adı	Mevkîsi	Tasarruf Şekli	Hâsıl
1	Alacahisar	tb Aksaray	İki baş	400
2	Alpkara	tb Aksaray	M./D.	227
3	Alpkara	tb Aksaray	-	100
4	Altıntaş	Aksaray	M./D. Tımar	350
5	Avşar	tb. Aksaray	-	840
6	Belviran	K.Arabagıl	Ekinlik	-
7	Belvirâni	tb. Aksaray	-	50
8	Beşin	K.Rumdiğin	Ekinlik	-
9	Bozüyük	tb. Aksaray	-	350
10	Bükeş	der-civârı Pınarbaşı	hassa-i Şehzâde	140
11	Çayagıl	tb. Aksaray	-	400
12	Danişmendlü	-	Tımar	850
13	Darıüyüğü	tb. Aksaray	boş	-
14	Değiş	K.Rumdiğin	Ekinlik	-
15	Deniş	K.Apsarı	Ekinlik	-
16	Z.Devlet	Taşra-i Aksaray	tımar	100
17	Dimeşki	tb. Aksaray	has	-
18	Döğer nd.Bökez	Aksaray	dîvâni	120
19	Eğdir	-	tımar	728
20	Eğkiş	K.Rumdiğin	ekinlik	-

21	Gölbâşı	der-hudûd K.Hırkatolu	-	288
22	Gölkoru	K.Rumdiğın	ekinlik	-
23	Gönülsüz	tb.Aksaray	-	140
24	Güge	tb.Aksaray	-	240
25	Gülneşe	tb. Aksaray	-	240
26	Günâgün	tb.Aksaray	-	462
27	Gürgez	tb. Aksaray	-	1050
28	Halka Havlu	tb. Aksaray	-	210
29	Hodan	tb. Aksaray	-	140
30	İnuzartık	-	M./D.	M.280/D.434
31	Kabakulak	-	-	18
32	Kamburu	tb. Aksaray	-	385
33	Kaplıcuk	tb. Aksaray	iki baş	2107
34	Kayı Mahmud	tb. Aksaray	iki baş	200
35	Kayı Mahmud	Aksaray	iki baş	455
36	Kayser üyüğü	tb. Aksaray	M./D.	M.183/D.183
37	Kepez	-	M./D.	1120
38	Kerti	tb. Aksaray	-	1050
39	Kıröyük	tb. Aksaray	-	367
40	Kızılçubuk	tb. Aksaray	-	150
41	Kızılhayat	tb. Aksaray	Eşkincilü	315
42	Kızılıyük	tb. Aksaray	boş	-
43	Kozludere	-	-	287
44	Köşk	tb. Aksaray	-	150
45	Kutlu	tb. Aksaray	-	700
46	Kuyugani	tb. Aksaray	V./D.	V.200/D.200
47	Kuyupınar	tb. Aksaray	-	200
48	Künbetli Karaviran	tb. Aksaray	M./D.	400
49	Mağaracık	K.Rumdiğın	ekinlik	-
50	Mecmur	-	M./D.:	M.385/D.350
51	Musalar	-	M./D.	M.350/D.350

TABLO III. AKSARAY NÂHİYESİ MEZRAALARI

(32 Nolu T.D. ne Göre)

No	Mezraa Adı	Bağlı Olduğu Cemaat	Tasarruf Şekli	Açıklamalar
1	Ahurlu	Hacı Kara	yurd	yarı hâzılı iç oğlu Ali'nin mülküdür.
2	Akçail	Kokirci	yurd	
3	Akpınar	Eylemiyen	yazlık ve kışlak	
4	Anılca	Eylemiyen	yurtluk ve suvadlık	
5	Aşıkpaşa	yörük Hüseyinler	yurd	
6	Atlıca	Kokirci	-	
7	Ayesin	Yörük Hüseyinler	yurd	
8	Ayna Mescidi	Yörük Hüseyinler	Vakıf	
9	Bilazüklü	Eyleniyen	yurdluk ve suvadlık	
10	Boyalık	Kokirci	yurd	
11	Câvidanlu	Kokirci	yurd	
12	Çan kilise	Yüreğir	yurd	
13	Çardığın	Eylemiyen	hassa	
14	Çiftlik	Kokirci	yurd	
15	Çiftlik	Eylemiyen	yazlak ve kışlak	
16	Çukurağıl	Yüreğir	yurd	
17	Çukur Kara viran	Baba Alili	yurd	
18	Çordiğın	İlderlü	yurd	
19	Çölek	Pirli	yurd	
20	Daruderesi	Yörük Hüseyinler	yurd	
21	Deştik	Yörük Hüseyinler	yurd	

22	Emir Ali Üyüğü	Yörük Hüseyinler	vakıf	
23	Emir Üyüğü	Koyuncu Eymir	-	Şirmin Cemaatı ile müşterek
24	Eşmekaya	Eylemiyan	Yazlak ve kışlak	
25	Gökçakmak	Hacıkara	-	
26	Göynübeğ	Hacıkara	yurd	
27	Göynük	Kılıç Kemüren	yurd	çiftlikler ile müşterek
28	Göynülü	Kokirci	yurd	
29	Güllük Boğazi	Yörük Hüseyinler	vakıf	
30	Gürce	Saru kırılı	hassa-i yurd	
31	Hayat	Kokirci	yurd	
32	Haracadepesi	Eylemiyan	-	
33	Helvalı	Kokirci	yurd	
34	İğdelü	Kırılı	mülk	Şaban Çelebinin mülküdür
35	İshaklı	Kokirci	yurd	
36	Kalınağıl	Eylemiyan	-	
37	Karacahisar	Kırılı	yurd	
38	Karacaviran	Enderûni	-	
39	Karadamı	Yörük Hüseyinler	vakıf	
40	Karakuyu	Enderûni	-	hâric
41	Karkıncık	Hacıkara	-	
42	Karem özü	Kokirci	-	
43	Kırıkderesi	Yörük Hüseyinler	yurd	
44	Kızılcaköy	Kokirci	yurd	12 sehirden 8 sehim Konya'da Hacı Mürsel camiine vakıf
45	Kızıldepe	Kâfir Yörüğü	yurd	
46	Kızılkaya	Kokirci	yurd	
47	Kiraz	Kokirci	nısf-ı malikâne	

48	Kozan	Yüreğir	yurd	
49	Kurd-ini nâm-ı diğeri Üyüm Ağacı	Hacıkara	yurd	
50	Kuyucak	Kokirci	yurd	
51	Marul Kayusu	Eylemiyen	yurd ve suvad	
52	Menteşli Çiftliği	Kılıç Kemüren	yurd	Çiftlikler ile müşterek
53	Mukeris	kokirci	yurd	
54	Mutmak	Enderûni	-	hâric
55	Obruk	İlderlü	hasa-i yurd	
56	Obruk	Enderûni	vakıf	Ata zâviyesinin vakfıdır.
57	Ömer Cerrar(*)	Şeyhullah	-	
58	Sadi Saray	Saru Kırılı	hasa-i yurd	
59	Sa'di Saray	Kâfir ishaklu	hasa ve dîvâni	
60	Salardamı	Eylemiyen	yazlak ve kışlak	
61	Sapmaz	Kokirci	-	
62	Saray Bükü	Yörük Hüseyinler	yurd	
63	Saraycık	Hacıkara	yurd	
64	Saraycık	Kokirci	yurd	
65	Setbatır	Kokirci	yurd	
66	Tanrıvermiş	Eylemiyen	yazlak ve kışlak	
67	Tarik-il	Kâfir yürüğü	yurd	
68	Turuğ-il	Kâfir Yörüğü	yurd	
69	Viranşehir	Zeyne	yurd	*
70	Yalunuz-il	Kokirci	yurd	

(*) Adı geçen mezraalardan sadece ömer cerrar'ın nüfusu bulunmakla olup 6 neferlidir. Mezraayı tasarruf eden Hüseyin Seydi'nin elinde Cem Sultan ve Sultan Abdullah'tan kimseye öşür vermeye ve avâriz-ı dîvâniyeden muâf ola diye muafnâmesi mevcuttur.

71	Yaş Yağmur	Yüreğir	yurd	
72	Yaylak	Çat-İhat	vakıf	
73	Yazır	Yörük Hüseyinler	yurd	
74	Yılanlu	Eylemiyen	yurd ve suvad.	

TABLO IV : BEKİR NÂHİYESİ MEZRAALARI

(1501)

No	Mezraa Adı	Mevkisi	Tasarruf Şekli	Hâsılı
1	Akmüzgen	K.Göstük	Hâriçten ekerler	1015
2	Kökmas	tb. Bekir	M./D.	M.508/D.508
3	Süleymancık	K.Göstük	M./D.	M.120/D.120

K : Karye, tb : tâbi, M. :Malikâne, D: Dîvâne

TABLO V : EYYÜB NÂHİYESİ MEZRAALARI

(1501)

No	Mezraa Adı	Mevkisi	Tasarruf Şekli	Hâsılı
1	Ağcaköprü	tb. Eyyüb	-	840
2	Akin	K.Anduk	yurd	1400
3	Akpınar	tb. Eyyüb	-	150
4	Alaca	tb. Eyyüb	tumar	2800
5	Altın Çanak	tb. Alaca	hâric-ez -defter	-
6	Arapini	tb. Eyyüb	-	462
7	Bayındır	tb. Eyyüb	M./D.	M.700/D.700
8	Bindiğin	tb. Eyyüb	-	1200
9	Bulasa	tb. Eyyüb	iki baş	390
10	Çökü Göçü Kocaç	K.Kekrel	Ekinlik	-
11	Dağlaç	tb. Eyyüb	iki baş	200
12	Eğriköy	tb. Eyyüb	iki baş	600
13	İkizcik	tb. Eyyüb	-	700
14	Erişli Üyüğü	tb. Eyyüb	-	380

15	Erkudsuyu	tb. Eyyüb	tımar	1320
16	Gencak nd. Mihmaz Bağı	tb. Eyyüb	-	280
17	Harim Boğazı	tb. Alaca	Hâric-ez-defter	-
18	Hisarcık nd. Ya kub Abdal	tb. Eyyüb	M./D. yurd	917
19	Karacalar	tb. Eyyüb	hâricden ekerler	560
20	Karlık	tb. Eyyüb	-	350
21	Kayacık	tb. Eyyüb	tımar	700
22	Kozluca	tb. Eyyüb	V./D.	V.140/D.700
23	Kuyucak	tb. Alaca	hâric-ez-defter	-
24	Kuyucak viranı	tb Alaca	hâric-ez defter	-
25	Nodur	K.Marmasun	-	-
26	Ökçesiz	tb. Eyyüb	-	700
27	Seki	tb Eyyüb	-	360
28	Sürnek	tb Eyyüb	-	1200
29	Taşpınar	tb Eyyüb	M./D.	M.700/D.700

K: Karye, tb:tâbi, nd: Nâm-ı diğeri, M: Malikâne, V.: Vakıf, D: Dîvâni

TABLO VI : EYYÜB NÂHİYESİ MEZRAALARI

(32 Nolu TD.ne Göre)

No	Mezraa Adı	Bağlı Olduğu Cemaat	Tasarruf Şekli	Açıklamalar
1	Beğtimur Bağı	Kara Yayla	yurd	Yurd kayd olunmuş ama
2	Bağtimur Boğazı	Kara Yayla	yurd	ekmezlermiş
3	Beştepe	Hoca Satılı	yurd	-
4	Buğra Üyüğü	Hoca Satılı	yurd	-
5	Eşen Üyüğü	Yurtalan	yurd	-
6	Sa'di Saray	Köse Yusufklar	hassa yurd	-

TABLO VII : HASANDAĞI NÂHİYESİ MEZRAALARI

(1501)

No	Mezraa Adı	Mevkîsi	Tasarruf Şekli	Hâsılı
1	Akçaahır	tb. Köstendiğin	-	-
2	Akdinek	tb. Köstendiğin	-	-
3	Bayadsalur	tb. Hasandağı	D./M.	D.250/M.250
4	Danişmendlü, Saraycık Taşgedük Arapini	K.Gelegüle	rub' hisse vakf-ı ebnâ-i şeyh	V.210/T.630
5	Dernek	tb. Köstendiğin	-	-
6	Dinek	K.Tatlarini	hâriçten ekerler	374
7	Eskice	K.Tatlarini	der tasarrufu Bektaşlıoğlu	980
8	Kazancık	tb. Köstendiğin	-	-
9	Kızıyer	hd. Akhisar	M./D.	-
10	Köstendiğin	K.Tatlarini	tımar	1015
11	Pervâne Hanı	K.Alâyı	-	-
12	Yuva	K.Tatlarini	hâriçten ekerlermiş	945

K: Karye, tb: tâbi, hd: hudûd, D: Dîvâni, M:Malikâne, V.: Vakıf

TABLO VIII : İĞDECİK NÂHİYESİ MEZRAALARI

(1501)

No	Mezraa Adı	Mevkîsi	Tasarruf Şekli	Hâsılı
1	Karaköy	tb. İğdecik	-	566

tb: tabi

TABLO IX : SAHRÂ NÂHIYESİ MEZRAALARI

(1501)

No	Mezraa Adı	Mevkîsi	Tasarruf Şekli	Hâsılı
1	Ağaçlı Ağıl	hâriç sınır içinde	beşteye ekerlermiş	-
2	Aşağı Karatepe	K. İmâret	-	-
3	Bölücek	tb. Akharim	-	-
4	Hatılı Kuyu	K. Yarımca	-	-
5	İnciçukuru	tb. Akharim	-	-
6	Kızılın	tb. Akharim	cedinde dâhil hâric	-
7	Kumca	K. İmâret	-	-
8	Mağaracık	tb. Akharim	cedinde dâhil hâric	-
9	Oğlancık	nz. Yarımca	-	-
10	Saru Hamza Yüğü	tb. Akharim	cedinde dâhil hâric	-
11	Üçüyük	K. İmâret	-	-
12	Zuka	tb. Sahrâ	yurd	700

K: Karye, tb: tâbi, nz: Nezd-i

TABLO X : SAHRÂ NÂHIYESİ MEZRAALARI

(32 Nolu TD. ne Göre)

No	Mezraa Adı	Bağlı Olduğu Cemaat	Tasarruf Şekli	Hâsılı
1	Bağracık	Ali Hallac	yurd	-
2	Güldikeni	Ali Hallac	yurd	-
3	Kuru Ağıl	Ali Hallac	yurd	-

TABLO XI : SULTANCIK NÂHİYESİ MEZRAALARI

(1501)

No	Mezraa Adı	Mevkisi	Tasarruf Şekli	Hâsılı
1	İlyas Ağıl	K.Böğed	-	

K: Karye

II. BÖLÜM

AKSARAY KAZÂSININ XVI ASIR BAŞLARINDAKİ NÜFUSU

I. XVI ASIRDA NÜFUSUN HESAPLANMASI

Osmanlı Tahrir defterlerinde kayıtlı nüfus, vergi alımına esas olan nüfustür ve umumiyetle vergiye tâbi' olan nüfus olarak kabul edilmektedir. (1) Mufassal Defterler'de bu vergi nüfusunu belirten tabirler "hâne", "mücerred" veya "nefer"dir. 1501 ve II. Bayezid dönemine ait, tarihsiz 32 nolu mufassallarda, "mahalle", "karye" ve "cemaat" başlığı altında yer alan isimlerden sonra "nefer" ve "hâne" yekünleri verilmektedir. Nefer, hâne ile mücerredin toplamıdır. Mufassallarda "caba" (mücerred) dışındakiler (çift, nim-çift ve bennâk) hâneye dahil edilmiştir. Bunun yanında caba-bennâk, bennâk-caba ve caba Nim-çiftlerde hâneye eklenmiştir. Mahalle, karye ve cemaat isimlerinin altında beşerli sıralar halinde isimler kayıtlıdır. Bu isimleri saymak sûretiyle nefer sayısı tesbit edilebilmekte; fakat hâne sayısı bilenememektedir. (2) Fakat hem 32 nolu hem de 40 no'lu defterlerde bazı cemaat ve karyelerdeki isimlerin altışarlı ve yedişerli yazılmış olması dikkat çekmektedir.

Bu açıklamalardan sonra hâne tabirinin kaç kişiyi ifade ettiği problemi ortaya çıkmaktadır. Hâne karşılığı olarak F.Sümer, 7 katsayısını (3) , Barkan, 5 katsayısını (4) , N.Göyünç, 5 katsayısını (5) , M.A. Cook 4.5 katsayısının (6) esas almışlardır.

Yukarıda da görüldüğü üzere "hâne" katsayısı araştırmacılara göre değişkenlik göstermektedir. XVI. yüzyılda Aksaray bölgesinde katsayı olarak hangi rakamın esas alınacağına gelince Mardin Sancağı ve Karaman Kazâsı'nda olduğu gibi 5 katsayısı kullanılacaktır. Nüfusun hesaplanmasında (hâne x 5 + mücerred) formülü kullanılacaktır.

(1) Ö.L. Barkan; "Tarihi Demografi....." s.9.

(2) A.AKÖZ; XVI. Asırda Karaman Kazâsı. Yayınlanmamış Doktora Tezi, s.119.

(3) F.Sümer; İ.A. , C.VI. "Kayı", s.461.

(4) Ö.L. Barkan; "Tarihi Demografi.....", s.1-26.

(5) N.Göyünç; XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı, s.86.

(6) N. Göyünç; "Hâne Deyimi Hakkında", Tarih Enstitüsü Dergisi, s.332.

II. ŞEHİR NÜFUSU

XVI. asrın başında Aksaray kazâ merkezinin nüfusu 1203 nefer, 907 hânedir. Şehirde gayr-i müslim bulunmamaktadır. Bu dönemde Aksaray 36 mahalleye sahiptir. 10 neferin altında nüfusu olan 2 mahalle (Kurupelid: 7 nefer, Dârüşşifa: 6 nefer) 10 ile 20 nefer arasında 4 mahalle, 20 ile 30 nefer arasında 10 mahalle, 30 ile 40 nefer arasında 9 mahalle, 40 ile 50 nefer arasında 5 mahalle, 60 neferin üzerinde 1 mahalle (Deveciler: 64 nefer) vardır. En büyük mahalleleri, Meydan (52 nefer), Kışıkkapu (57 nefer), Deveciler (64 nefer) mahalleleridir. Nüfusun mahalle ortalaması 33 neferdir.

Yenice Karyesi, mahalleler içerisine alınmış olduğundan, bizde 20 neferli bu karyeyi Aksaray şehir nüfusuna dahil ettik.

Ayrıca bu dönemde Peygamber Efendimizin torunları oldukları tesbit edilmiş, 8 nefer de Aksaray şehir nüfusu içine alınmıştır.

Aksaray kazâ merkezinin 1501 yılındaki tahmini nüfusu 4831^(*) dir.

TABLO XII : MAHALLELER

(1501)

NO	MAHALLELER	NEFER	HÂNE	NÜFUS
1	ASES	32	26	136
2	BOYACI ALİ	19	17	87
3	BÖLÜÇEK GÖKTAŞ	nd. 40	23	132
4	CÂMİ	50	43	222
5	ÇARDIĞIN	29	23	121
6	ÇAVUŞLAR	37	28	149
7	ÇUKUR	23	17	91
8	DÂRUŞŞİFA *	6	5	26
9	DEVECİLER	64	30	184
10	EMİR FAKİH	46	38	198
11	EMİRZA BEY	34	27	142
12	HACI CELAL	35	30	155

(*) Tahmini nüfus (Hanex5+mücermed) formülü yoluyla elde edilmiştir.

13	HACI HASAN	33	24	129
14	HACI RÜKNEDDİN	14	12	62
15	HATİBOĞLU	37	31	161
16	HAYYAT HASAN	40	36	184
17	İSA FAKİH VE SEBİL	34	23	126
18	KAVAK	23	22	111
19	KIZILCA	18	16	82
20	KIÇIKAPU	57	44	233
21	KURUPELİD	7	5	27
22	MEHMED ÇELEBİ	42	25	142
23	MEVLÂNA YAKUB	11	10	51
24	MEYDAN	52	25	152
25	MİNARECİK	24	22	112
26	MUHSİN ÇELEBİ	29	23	121
27	PAŞACIK	32	28	144
28	PİR HACI VE TABÂGÂT	52	40	212
29	PİR VELİ tb.ASES	20	10	60
30	SOFULAR	25	19	101
31	ŞAMLI	45	32	173
32	ŞEYH ALİYYİ GAZNEVİ	31	30	151
33	TAŞPAZAR	26	20	106
34	TEŞVİŞ	23	23	115
35	TİRPAZAR	28	22	116
36	ZİNCİRLİ	57	41	221
37	Karye-i YENİCE(*)	20	17	88
38	SÂDÂT NESLİ	8	-	8
	TOPLAM	1203	907	4831

(*) Yenice Köyü Mahalleler arasında zikredilmiştir.

III- CEMAATLERDEKİ VE KÖYLERDEKİ NÜFUS

Daha önce İskân Merkezleri Bölümünde "Nâhiyeler" başlığı altında izah edildiği üzere Aksaray Kazâsı. 32 no'lu mufassala göre dört nâhiyeye Aksaray, Bekir, Eyyüb, Sahrâ Nâhiyelerine ayrılmıştır. 1501 tarihinde saydığımız bu nâhiyelere Hasandağı ve Sultancık Nâhiyeleri eklenerek sayıları altıya çıkmıştır. Ayrıca 40 no'lu Mufassal Defterin 865. sahifesinde Karaköy Mezraası'nın İğdecik Nâhiyesi'ne bağlı olduğu kaydedilmiştir. İğdecik Nâhiyesi'ne bağlı köy olmadığı ve bu nâhiyenin başka bir kazâ içerisinde olması ihtimalinden dolayı, "Nâhiye" başlığı adı altına alınmamıştır. Cemaatlerin ve köylerin nâhiyelere göre dağılımı ve nüfus durumu tablolarında gösterilmiştir.

32 No'lu (Tarihsiz) Mufassala Göre

	<i>Hâne</i>	<i>Nefer</i>
Aksaray Nâhiyesi :	974	1408
Bekir Nâhiyesi :	20	30
Eyyüb Nâhiyesi :	225	354
Sahrâ Nâhiyesi :	26	37
TOPLAM	:1245	1829

32 nolu mufassala göre bu dönemde Aksaray Cemaatleri'nde gayr-i müslim hiçbir nefer ve cemaat bulunmamaktadır.

1501 yılında Aksaray Nâhiyesi'nin 24 köyünde müslümanlar otururken, nüfusunun tamamını gayr-i müslimlerin oluşturduğu bir tek köy vardır. Yassıviran (7) . Bekir Nâhiyesi'nin 14 köyünde müslümanlar 5 köyünde ise müslümanlar ve gayr-i müslimler birlikte ikâmet etmektedirler. Eyyüb Nâhiyesi'nin 21 köyünde sadece müslümanlar, 2 köyünde müslüman ve gayr-i müslimler birlikte yaşamaktadırlar. Nüfusunun tamamını gayr- i müslimlerin oluşturduğu 6 köy bulunmaktadır. Hasandağı Nâhiyesi'nin 19 köyünde sadece müslümanlar 2 köyünde

(7) BOA TD. 40. s.820

de gayr-i müslimler bulunmaktadırlar. Sahrâ ve Sultancık Nâhiyelerinin nüfusu olduğu gibi müslüman ahâli ile meskundur. Nüfusun karışık olduğu köylerde gayr-i müslimler "gebrân" şeklinde belirttikleri halde, nefer ve hâne sayıları ayrı ayrı kaydedilmemiş toplam olarak verilmiştir (8)

TABLO XIII : AKSARAY KAZÂSI CEMAATLERİNİN

TOPLAM NÜFUSU

(32 Nolu TD. ne Göre)

Nâhiyeler	Nefer	Hâne	Nüfus
Aksaray Nâhiyesi	1408	974	5304
Bekir Nâhiyesi	30	20	110
Eyyüb Nâhiyesi	354	225	1254
Sahrâ Nâhiyesi	37	26	141
TOPLAM	1829	1245	6809

TABLO XIV : AKSARAY NÂHIYESİNE BAĞLI

CEMAATLER VE NÜFUSLARI

(32 Nolu TD ne Göre)

NO	CEMAAT ADI	Nefer	Hâne	Nüfus
1	ANACIK	87	72	375
2	BABA ALİLİ	37	27	145
3	BAĞIŞLU	19	12	67
4	BALLI	61	52	269
5	BOLARGI	32	23	124
6	ÇAT-İHET	15	11	59
7	DOĞRU	56	35	196
8	DÎVÂNE CEBİLÜ	43	30	163
9	ENDERÛNİ	35	24	131

(8) Bunlar; Bekir Nâhiyesi: Belişırma (Hâne 7. Nefer 10 (gebrâni 2)), Hırkatolu (Hâne 53, Nefer 65 (gebrâni 35)), İhlara (Hâne 31, Nefer 45 (gebrâni 7)), Selime (Hâne 30, Nefer 41 (gebrâni 18)) Yaprahisar (Hâne 16, Nefer 16 (gebrâni)) Eyyüb Nâhiyesi: Anduk (Hâne 3, Nefer 5 (gebrâni 3)), Genetala (Hâne 15, Nefer 19 (gebrâni 6))

10	EYLEMİYEN	82	70	362
11	FELEK nd.Şirmentü	32	20	112
12	HACI KARA	85	59	321
13	İLDERLÜ	61	44	237
14	KÂFİR İSHAKLU	40	32	168
15	KÂFİR YÖRÜĞÜ	52	28	164
16	KARLI	5	5	25
17	KILIÇ KEMÜREN	24	13	76
18	KIRKLU	20	12	68
19	KOKIRCI	88	70	368
20	KOYUNCU İMİR	56	33	188
21	MÜTEFERRİKA	5	5	25
22	PERÂKENDE	8	2	16
23	PERÂKENDE	14	6	38
24	PİRLİ	33	18	105
25	SARU KIRLU	51	38	203
26	ŞEYHULLAH	62	40	222
27	YÖRÜK HÜSEYİNLER	247	157	875
28	ZEYNE	52	36	196
29	Mz. Ömer Cerrar	6	-	6
	TOPLAM	1408	974	5304

TABLO XV : BEKİR NÂHİYESİNE BAĞLI

CEMAATLER VE NÜFUSLARI

(32 Nolu TD. ne Göre)

NO	CEMAAT ADI	Nefer	Hâne	Nüfus
1	BOLARGI	7	3	19
2	VEYS-FAKILI	23	17	91
	TOPLAM	30	20	110

TABLO XVI : EYYÜB NÂHIYESİNE BAĞLI
CEMAATLER VE NÜFUSLARI

(32 Nolu TD. ne Göre)

NO	CEMAAT ADI	Nefer	Hâne	Nüfus
1	HOCA SATILU	33	26	137
2	HOŞKADEM BEKTAŞLU	3	1	7
3	KARA DEVELİ	12	8	44
4	KARA YAYLA	52	35	192
5	KÖSE YUSUFLAR	30	19	106
6	SEVİNDİKLİ	50	28	162
7	YİĞİD ALİ ŞEYHİ	12	6	36
8	YURTALAN	51	26	155
9	YÜREĞİR	111	76	415
	TOPLAM	354	225	1254

TABLO XVII : SAHRÂ NÂHIYESİNE BAĞLI
CEMAATLER VE NÜFUSLARI

(32 Nolu TD. ne Göre)

NO	CEMAAT ADI	Nefer	Hâne	Nüfus
1	ALİ HALLAC	37	26	141
	TOPLAM	37	26	141

IV - AKSARAY KAZÂSININ TAHMİNİ NÜFUSU**32 No'lu TD. Göre : (Cemaatler)**

Aksaray Nâhiyesi	: 5304
Bekir Nâhiyesi	: 110
Eyyüb Nâhiyesi	: 1254
Sahra Nâhiyesi	: 141
Aksaray Kazâsı	: 6809

1501 'de: (Köyler)

	<i>Müslüman</i>	<i>Gebrân</i>	<i>Toplam</i>
Aksaray Nâhiyesi	7326	67	7393
Şehir	4831	-	4831
Köyler	2495	67	2562
Bekir Nâhiyesi	2260	313	2573
Köyler	2260	313	2573
Eyyüb Nâhiyesi	1839	793	2632
Köyler	1839	793	2632
Hasandağı Nâhiyesi	1985	300	2285
Köyler	1985	300	2285
Sahrâ Nâhiyesi	2241	-	2241
Köyler	2241	-	2241
Sultancık Nâhiyesi	329	-	329
Köyler	329	-	329
Aksaray Kazâsı	15980	1473	17453

1501 deki durum :

<i>Aksaray Nâhiyesi</i>	<i>Hâne</i>	<i>Yüzdesi</i>	<i>Nefer</i>	<i>Yüzdesi</i>
Müslim	464	% 97	643	% 97
Gayrimüslim	12	% 3	19	% 3
Toplam	476	% 100	662	% 100

<i>Bekir Nâhiyesi</i>	<i>Hâne</i>	<i>Yüzdesi</i>	<i>Nefer</i>	<i>Yüzdesi</i>
Müslim	423	% 88	570	% 89
Gayrimüslim	60	% 12	73	% 11
Toplam	483	% 100	643	% 100

<i>Eyyüb Nâhiyesi</i>	<i>Hâne</i>	<i>Yüzdesi</i>	<i>Nefer</i>	<i>Yüzdesi</i>
Müslim	345	% 70	456	% 70
Gayrimüslim	148	% 30	201	% 30
Toplam	493	% 100	655	% 100

<i>Hasandağı Nâhiyesi</i>	<i>Hâne</i>	<i>Yüzdesi</i>	<i>Nefer</i>	<i>Yüzdesi</i>
Müslim	363	% 87	533	% 87
Gayrimüslim	55	% 13	80	% 13
Toplam	418	% 100	613	% 100

<i>Sahrâ Nâhiyesi</i>	<i>Hâne</i>	<i>Yüzdesi</i>	<i>Nefer</i>	<i>Yüzdesi</i>
Müslim	417	% 100	573	% 100
Gayrimüslim	-	-	-	-
Toplam	417	% 100	573	% 100

<i>Sultancık Nâhiyesi</i>	<i>Hâne</i>	<i>Yüzdesi</i>	<i>Nefer</i>	<i>Yüzdesi</i>
Müslim	62	% 100	81	% 100
Gayrimüslim	-	-	-	-
Toplam	62	% 100	81	% 100

TABLO XVIII. AKSARAY KAZÂSININ TOPLAM NÜFUSU

	32 No.lu TD. (Tarihsiz) Cemaatler	1501
NEFS-İ AKSARAY	-	4831
AKSARAY NÂHİYESİ	5304	2562
BEKİR NÂHİYESİ	110	2573
EYYÜB NÂHİYESİ	1254	2632
HASANDAĞI NÂHİYESİ	-	2285
SAHRÂ NÂHİYESİ	141	2241
SULTANCIK NÂHİYESİ	-	329
AKSARAY KAZÂSİ	6809	17453

TABLO XIX : AKSARAY NÂHİYESİNE BAĞLI

KÖYLER VE NÜFUSLARI

(1501)

NO	KÖYLER	M/G	Nefer	Hâne	Nüfus
1	APSARI	M	39	28	151
2	ARABAĞIL	M	18	-	18
3	BAYINDIR	M	10	6	34
4	ÇAT	M	6	5	26
5	EKSENUM	M	35	21	119
6	GELESÜN	M	17	13	69
7	GERVELİ	M	96	75	396
8	HACİB	M	5	4	21
9	KAYACIK	M	7	4	23
10	KAYICIK	M	27	22	115
11	KOYUN HALİL	M	10	6	34
12	KÖSELİ	M	32	28	144
13	KÖŞK	M	33	27	141
14	OKLAĞI	M	16	13	68
15	ORAMANUS	M	10	7	38
16	RUMDİĞİN	M	94	60	334
17	SENİR	M	16	14	72

18	SİPEHSALAR	M	13	11	57
19	SOFRACIK	M	30	25	130
20	TÂCEDDİN	M	16	13	68
21	ÜREKSÜN	M	34	22	122
22	YAĞAN	M	9	6	33
23	YASSIVİRAN	G	19	12	67
24	YASSIVİRAN	M	45	38	197
25	ZÂVİYE	M	4	-	4
	Mz. GÖLBAŞI	M	3	1	7
	Mz. İNUZARTIK	M	3	3	15
	Mz. KARAKÖY	M	5	4	21
	Cemaat-i TATAR ÖMER	M	10	8	42
	MÜSLİM	M	643	464	2495
	GAYRİMÜSLİM	G	19	12	67
	TOPLAM		662	476	2562

G : Gayri müslim, M : Müslüman, Mz : Mezraa

TABLO XX : BEKİR NÂHİYESİNE BAĞLI KÖYLER VE NÜFUSLARI

(1501)

NO	KÖYLER	M/G	Nefer	Hâne	Nüfus
1	ALAYUNDLU	M	79	59	315
2	BÂLİ	M	22	20	102
3	BELİSIRMA	M/G	10	7	38
4	ÇAVUŞLU	M	4	3	16
5	EBZAİD	M	2	2	10
6	GÖKTAŞ	M	21	15	81
7	GÖSTÜK	M	44	35	184
8	HIRKATOLU	M/G	65	53	277
9	IHLARÂ	M/G	45	31	169
10	İLİSU	M	29	22	117
11	KIZILKAYA	M	39	28	151
12	KUYUSADI	M	61	40	221
13	MAMASUN	M	38	29	154
14	MANTAMA	M	39	25	139
15	SELİME	M/G	41	30	159
16	SENİRİN	M	3	2	11
17	SORSOVU	M	74	63	326
18	VİRANŞEHİR	M	6	3	18
19	YAPRAKHİSAR	M/G	21	16	85
	MÜSLİM	M	570	423	2260
	GAYRİMÜSLİM	G	73	60	313
	TOPLAM		643	483	2573

G : Gayrimüslim, M: Müslüman,

TABLO : XXI : EYYÜB NÂHİYESİNE BAĞLI

KÖYLER VE NÜFUSLARI

(1501)

NO	KÖYLER	M/G	Nefer	Hâne	Nüfus
1	AĞAÇLU	M	40	33	172
2	ANDUK	G	5	3	17
3	BEKTAŞ	M	9	7	37
4	BORSAK	M	5	5	25
5	DEMİRCİLÜ	M	23	20	103
6	DİNEK	G	8	6	32
7	GENETALA	M/G	19	15	79
8	HAMİD	M	4	4	20
9	KAL'A	M	37	23	129
10	KARAÜYÜK	M	22	15	82
11	KAVŞUD BOĞAZI	M	9	6	33
12	KAYA BOĞAZI	M	8	7	36
13	KEKREL	M	49	35	189
14	KEMER	M	36	29	152
15	KÖSTESÜN	G	41	33	173
16	LEFKERE	M	28	19	104
17	MANDASUN	G	22	19	98
18	MARMASUN	G	32	15	92
19	SAĞIRKARACA	M	16	11	60
20	SARUATLU	G	43	30	163
21	SINURKİLİSÂ	M	9	6	33
22	SİVASLISUSA	G	44	37	192
23	TAŞPINAR	M	11	11	55
24	TOHM-I İBLİS	M	35	30	155
25	TUZ	M	54	46	238
26	UZARTIK	M	13	9	49
27	YAKUBLAR	M	6	5	31
28	YAKACIK ALAYUNDLU	M	10	5	30

29	YALMAN	M	2	7	10
	Mz. HİSARCIK	M	8	2	36
	Cemaat-i Perâkende-i KUŞTEMUR	M	7	-	7
	MÜSLİM	M	454	345	1839
	GAYRİMÜSLİM	G	201	148	793
	TOPLAM		655	493	2632

G: Gayrimüslim, M: Müslüman, Mz. : Mezraa

TABLO XXII : HASANDAĞI NÂHİYESİNE BAĞLI

KÖYLER VE NÜFUSLARI

(1501)

NO	KÖYLER	M/G	Nefer	Hâne	Nüfus
1	AKHİSAR	G	55	38	207
2	ALÂYI	M	33	20	113
3	ÇELTEK	M	4	4	20
4	DEVECİ	M	44	28	156
5	GÂZİCİK	M	17	13	69
6	GELEGÜLE	M	12	-	12
7	GÖRMEZ	M	9	6	33
8	GÜCÜNKAYA	M	6	5	26
9	İNCESU	M	16	9	52
10	KARATAŞ	M	75	57	303
11	KARAVİRAN	M	116	80	436
12	KAVAK	M	11	8	43
13	KENTİ	M	23	18	95
14	KÜRTLER	M	13	-	13
15	MAHMUDLAR	M	20	12	68
16	MUSALAR	M	3	2	11
17	SIVRİKİLİSA	M	25	21	109
18	TATLARINI MÜNÂVİ	nd. G	25	17	93
19	VİRANCIK	M	18	11	62
20	YAMAN TAHİR	M	15	13	67
21	YUVA	M	73	56	297
	MÜSLİM	M	533	363	1985
	GAYRİMÜSLİM	G	80	55	300
	TOPLAM		613	418	2285

G : Gayrimüslim, M: Müslüman, nd: nâm-ı diğer

TABLO XXIII : SAHRÂ NÂHİYESİNE BAĞLI

KÖYLER VE NÜFUSLARI

(1501)

NO	KÖYLER	M	Nefer	Hâne	Nüfus
1	AKHARİM	M	69	49	265
2	BAĞÇUĞUZ	M	16	9	52
3	ÇÖMLEKÇİ	M	21	19	97
4	DENEŞ	M	10	5	30
5	DİNEK	M	14	9	50
6	İMÂRET	M	128	98	520
7	KARA	M	40	30	160
8	KARADEPE	M	12	10	52
9	OĞUZ	M	9	5	29
10	SALIMA	M	2	2	10
11	SULTANCIK	M	75	48	267
12	YAFŞANÇURU	M	31	23	123
13	YAPILCAN	M	80	55	300
14	YARIMCA	M	62	55	282
15	YILANLI	M	2	-	2
	Mz. ALACA	M	2	-	2
	MÜSLİM		573	417	2241
	GAYRİMÜSLİM		-	-	-
	TOPLAM		573	417	2241

M : Müslüman, G: Gayrimüslim, Mz: Mezraa

TABLO XXIV : SULTANCIK NÂHİYESİNE BAĞLI

* KÖYLER VE NÜFUSLARI

(1501)

NO	KÖYLER	M/G	Nefer	Hâne	Nüfus
1	BÖGED	M	81	62	329
	TOPLAM		81	62	329

III- BÖLÜM

İKTİSÂDİ HAYAT

II. Bayezid dönemi tahrir defterlerindeki (TD 32 ve TD 40) kayıtlara göre, Aksaray Kazâsı'nın iktisâdi gücünü esas itibariyle ziraat teşkil etmekte olup, bu da hubûbat üretimi bostan ve bağcılık olmak üzere kendini göstermiştir. Ziraatle birlikte küçükbaş hayvancılığın da yaygın olarak yapıldığı görülür. Bunların dışında bal üretimine dayalı, arıcılık, küçük sanayi işletmeleri (bezirhâne, âsiyâb, boyahâne, bozahâne, başhâne) gibi tesisler de bulunmaktadır.

İktisâdi hayatın canlılığı, bölgenin husûsiyetlerine ve huzurlu zemînine göre değişmektedir. İdeal bir ziraat cemiyeti için arazinin geniş ve ziraate müsâit olması; mahsüllerin çeşitliliği ve kalitesi, bunların pazarlanması, ticaret yollarına yakınlığı ve savaş ortamından temizlenmiş, iç huzurun temin edilmiş olması gerekmektedir.

Yukarıda sayılan âmillerin hemen hepsi Aksaray Kazâsı için geçerlidir. Hemen bütün ülkede olduğu gibi Aksaray Kazâsı dahilinde de buğday ve arpa gibi geleneksel ürünlerin ekimi iktisâdi faaliyetlerin başında gelmektedir. Buğday ve arpa defterde ayrı ayrı yazılmamış, galle olarak ifade edilmiştir. Galleyi takiben meyvecilik, bostan, bağ, ceviz, kettân, tütün ve pıyâz gibi ürünlerin ekim ve dikimi tarımsal faaliyetler arasında önemli bir yer tutmaktadır.

Diğer kazalarda olduğu gibi Aksaray Kazâsında da gelirlerin büyük bir kısmını bu ürünlerden alınan öşür vergileri oluşturmaktadır.

I- TARIMSAL FAALİYETLER

a- Galle: denilmekle buğday ve arpa ikisi bir arada zikredilmektedir. Kilesi 3.5 akçe olan galleden ne kadarının buğday, ne kadarının arpa olduğunu çıkarmamız mümkün olmadığından arpa ve buğdayı ayrı ayrı zikretmek yerine, galle başlığı altında her ikisini birlikte vereceğiz. Gallenin kazâdaki tüm köy ve mezraalarda ekimi yapılmaktadır. O dönemde de şimdiki gibi kırsal kesimdeki halkın yiyecek maddelerinin ana kaynağı buğday ve arpadır. Buğday, insanlar için ana beslenme kaynağı iken, arpa da hayvan yemi olarak kullanılmaktaydı. Zira kazadaki köylerin ve cemaatlerin hemen hepsi hayvancılıkla uğraşmaktaydılar. Galle ziraatinin fazla yapılmış olmasının bir diğer sebebi de; Aksaray Kazâsı'nın arazi yapısı sulu tarıma pek elverişli olmadığı için kuru tarım ürünleri olan buğday

ve arpa yetiştirilmekteydi. Kazâda TD. 32 tahririnde 90.075 kile, 1501 tahririnde 527.480 kile galle üretimi yapılmaktadır. (1)

b- Bağcılık: Kazâda bağ ziraati TD. 32 de sadece Yörük Hüseyinler Cemaati'nde yapılırken, 1501'de Sahrâ Nâhiyesi dışında oldukça yaygındır. Fakat ne kadar üzüm üretildiğini tesbit edemiyoruz. Çünkü tahrir defterlerinde üzümden alınan öşrün sadece nakdî olarak miktarı belirtilmekte, aynı olarak bir ölçü verilmemektedir. Aksaray (TD. 32 ve TD 40) Tahrir Defterleri'nde de aynı metod kullanılmıştır. Bazı köylerde öşr-ü bağ ve bostan birlikte zikredilmiştir.

c- Meyvecilik: Meyvecilik açısından kazânın pek zengin olduğu söylenemez. Vergi alınırken tüm meyveler öşr-ü meyve başlığı altında zikredildiğinden hangi tür meyvelerin üretildiği belirtilmemiştir. Bağcılıktaki gibi meyve üretiminin de miktarını bilemiyoruz.

d- Diğer Zirâi Faaliyetler: Kazâda yukarıdaki ürünlerden başka bostan ve pıyaz, kettân, tütün, bağçe ve ceviz istihsâli yapılmaktadır.

Bostan: Kazâ genelinde ziraati yaygın olan bir üründür. Fakat üretim miktarı belli değildir. Bazı köylerde öşr-ü bağ ve bostan, bostan ve pıyaz olarak zikredilmiştir. Nefs-i Aksaray'da bağçe ve bostan birlikte kaydedilmiştir.

Ceviz, kazâda Sultancık Nâhiyesi dışındaki bütün nâhiyelerde üretimi yapılmaktadır. Üretim miktarı belli değildir.

Pıyaz (Soğan), soğan üretimi bostanla birlikte zikredildiğinden üretim miktarı kesin olarak belli değildir.

Kettân, kazâda Bekir ve Eyyüb Nâhiyeleri'nde ziraatı yapılan bir bitkidir. Üretim miktarı belli değildir.

Tütün, kazâda Bekir ve Hasandağı Nâhiyelerinde yetiştirilmektedir. Üretim miktarı belli değildir.

II- HAYVANCILIK

Kazâ'nın ziraatten sonra ikinci mühim gelir kaynağı hayvancılıktır. Bu yüzden, arazinin de uygunluğu sebebiyle kazâdaki hemen hemen bütün

---

(1) Bu rakamlar içerisine sadece galle olarak belirtilmiş rakamlar alınmıştır.

cemaatlerde ve köylerde küçükbaş hayvancılık faaliyeti yaygın olarak yapılmaktadır. Resm-i ganem kayıtlarından hareketle yetiştirilen koyun miktarı bulunabilir. Resm-i ganem Karaman kanunnâmesine göre, iki koyuna bir akçedir⁽²⁾. Bundan yola çıkarak kazâdaki resm-i ganem toplamını ikiyle çarpınca yetiştirilen küçükbaş hayvan sayısı ortaya çıkar. Kazâdaki resm-i ganem toplamı TD. 32'de 58.605 akçe, 1501'de 39.754 akçedir. Bu durumda kazâdaki küçükbaş hayvan sayısı TD 32'de 117.210, 1501'de 79.508'dir. Cemaatler geçimlerini ekseriyetle hayvancılıktan temin ettikleri için önceki dönemde koyun sayısı daha fazla gözükmemektedir.

Kazâya ait mufassal defterlerde büyükbaş hayvanlarla ilgili bir kayda rastlanmamıştır.

III- ARICILIK

Aksaray Kazâsı'nda arıcılık faaliyeti TD. 32'de sadece Enderûni Cemaati'nde yapılırken. 1501'de oldukça yaygındır. Tahrir defterlerinde "resm-i kovan" veya "öşr-ü kovan" isimleriyle zikredilen bu vergi, reâyânın elinde bulunan arı kovanlarının mahsülünden alınmaktadır⁽³⁾: Kulb Sancağı Kanunnâmesine göre ise reâyâ sipâhiye resim kovan başına 2'şer akçe vermektedir. ⁽⁴⁾ Buna göre kazâ'da TD.32'de 66, 1501'de ise 3518 adet kovan bulunmaktadır. Kovan sayısı tesbit edilmekle beraber, ne kadar bal üretildiğini bilemiyoruz. Zira baldan da öşür nakdî olarak alınmakta idi.

IV- SANAYİ

Aksaray Kazâsı'nda XV. yüzyıl sonlarında ve XVI. yüzyıl başlarında bulunan küçük sanâyi tesisleri, âsiyâb, bezirhâne, boyahâne, bozahâne, başhâne gibi işletmeler nüfusca büyük olan nefis-i Aksaray'da toplanmış olmasına rağmen, âsiyâb ve bezirhâne gibi daha küçük sanâyi tesisleri ise şartları uygun olan yerlerde kurulmuşlardır. XV. yüzyıl sonlarında ve XVI. yüzyıl başlarında Aksaray'daki küçük sanâyi tesislerinin dağılımı şöyledir.

(2) Bkz. BOA TD. 387 s.4.

(3) Neşet Çağatay: "Osmanlı İmparatorluğunda Reâyâdan Alınan Vergi ve Resimler." D.T.C.F.D. V/5 (Ank.1947). s.508.

(4) BOA TD. Kulb s.10 Kanunnâme md. 6. bkz. Alpay Bizbirlik. XVI. Yüzyılda Kulb Sancağı. s.68.

TABLO XXV : TD 32 ye GÖRE

CEMAAT ADI	NÂHİYESİ	TESİSİN ADI	BÂB	RESİM
Yörük Hüseyinler	Aksaray	Âsiyâb	-	120
Yörük Hüseyinler	Aksaray	Âsiyâb	-	harâb

TABLO XXVI : (1501)

N O	KÖY ADI	NÂHİYESİ	TESİSİN ADI	BÂB	RESİM
1	Nefs-i	Aksaray	Âsiyâb	23	1350
2	Nefs-i	Aksaray	Bezirhâne	4	200
3	Nefs-i	Aksaray	Boyahâne	-	3000
4	Nefs-i	Aksaray	Başhâne	-	300
5	Nefs-i	Aksaray	Bozahâne	-	300
6	Nefs-i	Aksaray	Kassabân	-	3500
7	Apsarı	Aksaray	Âsiyâb	8	400
8	Gerveli	Aksaray	Bezirhâne	2	50
9	Gerveli	Aksaray	Bezirhâne	3	Harâb
10	Sipehsalar	Aksaray	Âsiyâb	5	250
11	Üreksün	Aksaray	Bezirhâne	1	-
12	Alayund	Bekir	Bezirhâne	1	25
13	Belisırma	Bekir	Âsiyâb	1	25
14	Çavuşlu	Bekir	Âsiyâb	1	60
15	Çavuşlu	Bekir	Âsiyâb	1	Harâb
16	Göktaş	Bekir	Âsiyâb	2	60
17	Göstük	Bekir	Âsiyâb	1	60
18	Göstük	Bekir	Bezirhâne	1	25
19	Hırkatolu	Bekir	Âsiyâb	4	230
20	Ihlara	Bekir	Âsiyâb	2	120
21	İlisu	Bekir	Âsiyâb	1	45
22	Kuyusadı	Bekir	Bezirhâne	4	90
23	Yaprakhisar	Bekir	Âsiyâb	1	60
24	Ağaçlu	Eyyüb	Âsiyâb	8	405
25	Ağaçlu	Eyyüb	Âsiyâb	8	405

26	Demircilü	Eyyüb	Âsiyâb	3	100
27	Kekrel	Eyyüb	Bezirhâne	2	50
28	Kemer	Eyyüb	Bezirhâne	-	25
29	Köstesün	Eyyüb	Bezirhâne	3	75
30	Marmasun	Eyyüb	Bezirhâne	-	50
31	Saruatlu	Eyyüb	Bezirhâne	4	100
32	Sivaslı Susa	Eyyüb	Bezirhâne	3	75
33	Tuz	Eyyüb	Bezirhâne	-	75
34	Tuz	Eyyüb	Âsiyâb	-	30
35	Akhisar	Hasandağı	Âsiyâb	1	60
36	Akhisar	Hasandağı	Âsiyâb	3	Harâb
37	Gücünkaya	Hasandağı	Âsiyâb	4	240
38	Gücünkaya	Hasandağı	Âsiyâb	4	240
39	Gücünkaya	Hasandağı	Âsiyâb	1	30
40	Karataş	Hasandağı	Bezirhâne	1	Harâb
41	Tatlarini	Hasandağı	Âsiyâb	3	90
42	Tatlarini	Hasandağı	Bezirhâne	2	50
43	Yuva	Hasandağı	Âsiyâb	9	270
44	Sultancık	Sahrâ	Âsiyâb	9	45
45	Sultancık	Sahrâ	Âsiyâb	-	120
46	Sultancık	Sahrâ	Âsiyâb	1	25
47	Böğed	Sultancık	Âsiyâb	5	100
	TOPLAM		47 Tesis	139	12835

V. VERGİLER

A. ÖŞÜR: Ziraatle ilgili vergilerin en mühim olanı öşürdür. Öşür, onda bir (1/10) manasına kullanılmaktadır. Osmanlı Devleti'nde öşür adı altında alınan vergilerin nisbeti toprağın verimlilik derecesine, mahallî örfî ve adetlere ve değişik bölgelere göre, mahsülün yarısı ile onda bir arasında değişmektedir. (5)

Öşür alınırken kural, çiftçi ürünü ambarlamadan harman yerinde ölçülerek almaktır (6). Kânun-nâmede belirtildiği üzere, reâyâ sipâhinin hissesini ayırdıktan sonra, sipâhinin öşrünü yakın pazara iletmekle ve köyde sipâhiye ambar yapmakla görevlidir. (7)

XVI. asırda Aksaray'da öşür 1/5 (ber vech-i hums) nisbetinde alınmakta idi.

Öşürle birlikte alınan bir diğer vergi de salâridir. Öşürü tahsile memur olanların, harman devresinde kendisine yiyecek ve hayvanına yem olarak, köylüden almaya selâhiyetli bulunduğu bir takım küçük mükellefiyetlerdir (8).

a- Galle Öşrü:

Mahsüller içerisinde en fazla vergi geliri, buğday ve arpadan oluşan, galleden elde edilmektedir. Buğday ve arpa ayrı ayrı yazılmamış, galle adı altında her ikisi birden kaydedilmiştir. Bizde öşrü galle üzerinden hesapladık. Aksaray'da tahrir dönemlerinde gallenin bir kilesinin akçe cinsinden değeri 3.5 akçedir. Aksaray'da galleden alınan öşür TD 32'de 63.227 akçe, 1501'de mezraalarla birlikte 367.692 akçedir. Bazı köylerin hâsılları toplam olarak verilmiş olduğu (9) gözönünde tutulursa gerçek rakamın bu sayıdan daha fazla olması gerektiğini söyleyebiliriz. Nâhiyelere göre öşür tutarı şöyledir.

(5) Ö.L. Barkan: İ.A. C.IX. "Öşür" Mad. s.485.

(6) Lütfi Güçer, XVI-XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Hubûbat Meselesi ve Hubûbattan Alınan Vergiler, s.485.

(7) 1529 tarihli Karaman Kanun-nâmesi, BOA. TD. 387. s.4

(8) A.Aköz, XVI. Asırda Karaman Kazâsı daha fazla bilgi için bkz. Lütfi Güçer, Hubûbat Meselesi... 40 Nolu Mufassal Defterde bazı köylerin hâsıllarının altında öşrü mea salâri kaydı yer almaktadır. Karye-i İlisu s.843 ve Senirin köylerinde s.880 olduğu gibi.

(9) Bkz. BOA TD. 40, Karye-i Devceci s. 883, Karye-i Virancık s. 884, Karye-i Arabağıl s. 885.

TABLO XXVII :

NÂHIYELER	KİLE		ÖŞÜR TUTARI	
	TD 32	TD 40	TD 32	TD 40
NEFS-İ AKSARAY	-	4.000	-	14.000
AKSARAY	14.125	19.004	49.612	66.513
BEKİR	320	18.344	1120	64.302
EYYÜB	2890	23.751	10.115	83.178
HASANDAĞI	-	9.714	-	33.438
SAHRÂ	680	20.555	2380	70.942
SULTANCIK	-	894	-	3.128
MEZRAALAR	-	9.234	-	32.191
TOPLAM	18.015	105.496	63.227	367.692

b- Bağ Öşrü:

Aksaray'da TD 32'de bağ öşrü 112 akçedir. 1501'de Nefs-i Aksaray'dan 5000 akçe, Aksaray Nâhiyesi'nden 1170 akçe, Bekir Nâhiyesi'nden 964 akçe, Eyyüb Nâhiyesinden 1480 akçe, Hasandağı Nâhiyesi'nden 10.319 akçe olmak üzere Aksaray kazâsından toplam 63.933 akçe bağ öşrü alınmıştır. Bu vergi genellikle ürün üzerinden alınır (10)

c- Kovan Öşrü :

Kazâda TD 32'de kovan öşrü 132 akçedir. 1501'de Nefs-i Aksaray'dan 790 akçe, Aksaray Nâhiyesi'nden 1711 akçe, Bekir Nâhiyesi'nden 2298 akçe, Eyyüb Nâhiyesi'nden 1252 akçe ve Hasandağı Nâhiyesi'nden 907 akçe olmak üzere Aksaray Kazâsı'nın toplam kovan öşrü 7.036 akçedir.

d- Bostan Öşrü :

TD 32'de öşrü bostan tutarı 35 akçedir. 1501'de Aksaray Kazâsı'nın toplam bostan öşrü 2686 akçedir. Nefs-i Aksaray'ın 256 akçe, Aksaray Nâhiyesi'nin

(10) M.Ali Ünal, 16 Y.Y. da Harput Sancağı, s.123.

705 akçe, Bekir Nâhiyesi'nin 267 akçe, Eyyüb Nâhiyesi'nin 193 akçe ve Sahrâ Nâhiyesi'nin 1164 akçe bostan öşrü bulunmaktadır.

40 No'lu Mufassal Defter'de öşr-ü bostandan başka öşr-ü bağ ve bostan, öşr-ü bostan ve pıyaz, öşr-ü bağçe ve bostan kaydedilmiştir. Bunların da toplam öşrü 4600 akçedir.

e- Meyve Öşrü :

XVI. Yüzyıl başlarında Aksaray Kazâsı'nda öşr-ü meyve adı altında vergi alınmışsa da öşür gelirinin azlığından pek meyvecilik faaliyetinin yapılmadığı anlaşılmaktadır. 1501'de Aksaray'da meyve öşrü 75 akçedir.

f- Ceviz Öşrü :

Meyve özsüründe olduğu gibi Ceviz üretimi faaliyeti de, pek fazla bir yekün teşkil etmemektedir. Aksaray'da 1501'deki ceviz öşrü 692 akçedir.

g- Pıyaz Öşrü :

TD 32'de pıyaz öşrü 75 akçedir. 1501'de pıyaz öşrü müstakil olarak yazılmamış öşr-ü bostan ve pıyaz şeklinde kaydedilmiş olduğunu ve toplam öşürlerini yukarıda belirtmiştik.

h- Kettân Öşrü :

1501'de Bekir ve Eyyüb Nâhiyeleri'nde ziraati yapılan bitkiden alınan öşür miktarı 430 akçedir.

l- Resm-i Tütün, Tütünlük :

Kanunnâmelerde "dühan resmi", dühâniye", "tütün resmi", "tütüncük" gibi muhtelif adlar altında geçen bu resim; daha ziyade yörük, yüzdeci, yağcı, küreci, tatar ve türkmen tâifesi gibi yerleşik olarak bir yerde oturmayan, bir yerden bir yere gezen ve evli olan, yani müstakil bir ev tütüren kimselerden alınır (11) . 1501'de Aksaray Kazâsı'nda 284 akçe resm-i tütün ve tütünlük vergisi alınmakta idi.

(11) N.Çağatay, "Reâyâdan Alınan Vergi ve Resimler" s.505.

i- Resm-i Mîrâbi(ye) :

Resm-i mîrâbiye, su nöbeti karşılığı beyçe alınan resme denir. Suyun idaresine bakan şakirdin aldığına ise şakirdâne adı verilir (12) . Kanunnâmede, "Konya'da mîrâbiye hususunda kânûn-ı kadîm budur ki bir dönüm bağdan otuz akçe alınur ve iki akçe şakirdâne alınur. Ve bağlar suvarulduğu vakit her içdikçe dönümüne sekizer akçe verülür. Ve şakirdiyle suvarsa iki akçe dahi şakirde verilir. Ve yer suvarulub gen, ola yani ziraat olmayan hâli yer suvarıla,dönümüne dörder akçe alınur. Ve dönüm dahi dört evlekdür. Ve gök tahıl suvarılsa anun dahi dönümüne dörder akçe alınur (13) . 1501 tarihinde Aksaray'daki resm-i mîrâbiye geliri 440 akçedir.

1- Resm-i Keyl :

1501'de Nefs-i Aksaray'da elçilere vesâyir ziyâfet lazım olana harç oluna diye senelik 1000 akçe gelir ayrılmıştır.

k- Diğer Resimler :

1501'de resm-i şakka 62 akçe, resm-i beyân 320 akçe, nemek (tuz) den alınan gelir ise 12.000 akçedir. Bunun yanında TD 32'de 350 ve 1501'de 32 akçelik öşrûn ne üzerinden alındığı belirtilmemiştir.

(12) A.Akgündüz, Osmanlı Kanunnâmeleri, C.III. Yavuz Sultan Selim Devri Kanunnâmeleri. s.316.

(13) A.Akgündüz a.g.e., C.III. s.316. Akgündüz Mîrâbiye Kanununda şöyle bir açıklama yapmıştır. "Burada Konya Kadısı Hacı Ali'nin defterinden bahsedilmektedir ki, Hacı Ali III. Murad zamanı ilmiye ricalindendir. Bu kısım III. Murad devrinde taknîn edilmiş olabilir. Mühim olan % 90'nının eski olmasıdır.

B- HAYVANCILIKLA İLGİLİ VERGİLER

a- Resm-i Ganem:

Tahrir defterlerinde "resm-i ganem", "âdet-i ağnâm" gibi başlıklarla kaydedilen bu vergi koyun ve keçilerden alınmaktadır. (14) Kanunnâmede, resm-i ağnâm bilfiil tımar tasarruf iden sipâhilerden alınmaz ve şol muâflardan ki vâcib-ürri'âye olub men'i musarrah kaydolmuş ola ve eben-an-ced virügelmiyeler giri vermezler. Koyun Mayıs içinde tamam dölün döktükten sonra kuzusu ile bile sayılıb ikisine bir akçe resim alına. (15)

Aksaray'da TD 32'de 58.605 akçe, 1501'de 39.754 akçe resm-i ganem alınmıştır. Alınan vergi miktarlarından kazâdaki koyun ve keçi sayısını hesap etmek mümkündür. Kanunnâmede 2 koyuna 1 akçe vergi alındığını yukarıda belirtmiştik. Buna göre Aksaray'da TD 32 tahririnde 117.210 adet, 1501'de 79.508 adet koyun bulunmaktadır. Bu rakamların içerisinde ne kadar keçi olduğunu tesbit etmek mümkün değildir.

b- Müteferrik Vergiler:

1501 tahririnde resm-i ganemden başka Sahrâ Nâhiyesinde "resm-i kışlak" başlığı ile 1200 akçe (16) "resmi otlak" başlığı ile de 400 akçelik vergi kayıtları mevcuttur.

C- ARİZİ VERGİLER

Bâd-ı Hevâ: Kimden ne zaman ve ne miktarda alınacağı önceden bilinmeyen, Tahrir emîni tarafından miktarı önceden tahmîni olarak belirlenen vergilerdendir. Defterlerde bâd-ı hevâ vergisinin nelerden alındığı belirtilmeyip sadece takdiri bir rakam yazılmıştır.

Aksaray Kazâsında TD 32 tahririnde 11.044 akçe, 1501'de 16.706 akçe bâd-ı hevâ vergisi alınmıştır.

(14) N.Çağatay, a.g.m. s.485-486.

(15) BOA TD. 387 s.4.

(16) "Sürüye bâ sürüye bir şişenk", bkz. BOA TD. 40, s.857.

a- Çift Resmi (resm-i çift)

Osmanlı Devleti'nde, mîri arazi rejiminin uygulandığı bölgelerde, bir çiftlik veya bunun yarısı kadar arazi tasarruf eden çiftçiden senede bir defa nakden alınan bir nevi arazi vergisine "resm-i çift" denilmektedir. Bu vergi müslümanlardan alınırdı (17) . Çiftin genişliği arazinin verimliliğine göre değişmektedir.. Kânunnâmede "Çiftlik a'lâ yerden 60 dönüm ve evsât yerden 80 ve 90 dönüm ve ednâ yerden 100 ve 120 dönüm (18) şeklinde çiftliğin tarifi yapılmıştır.

Kânunnâmeye göre resm-i çift 36 akçedir. Aksaray'da TD 32 tahririnde 9935 akçe, 1501'de 28.638 akçe resm-i çift vergisi alınmıştır.

Nefs-i Aksaray'ın mükellef raiyyetlerinin ayrı ayrı belirtilmemiş olduğu gözönünde tutulursa bu rakamın daha kabarık olması gerektiği söylenebilir.

b- Nim-çift

Yarım çift yer tasarruf eden reâyâdan alınırdı. Aksaray'da 18 akçedir (19) .

c- Resm-i Bennâk:

Bennâk, evli fakat hiç yeri olmayan veya nim-çiftten az yeri olan reâyâdır (20) . Bennâklar, ekinli bennâk ve caba-bennâk olmak üzere ikiye ayrılır. Nim-çiftten az yer tasarruf eden "ekinli bennâk" hiç yer tasarruf etmeyenler de "caba bennâk"tır. (21)

1529 tarihli Karaman kânunundan bennâk resmi 12 akçe olarak belirtilmiştir. (22) Aksaray'da TD 32 tahririnde 7992 akçe, 1501'de ise 10.212 akçe bennâk resmi alınmıştır. Bu rakamın içinde nefis-i Aksaray'ın olmadığı düşünülürse gerçek rakam bundan biraz daha kabarık olur.

(17) H.İnalçık, "Raiyyet Rüsûmu" s.604.

(18) BOA TD 387 s.5

(19) BOA TD 387, s.5

(20) BOA TD 387, s.4

(21) H.İnalçık, "Raiyyet Rüsûmu", s.589.

(22) BOA TD 387, s.4-5

d- Caba Resmi:

1529 tarihli Karaman Kanununda: "Caba, mücerred olan fukarâ-i reâyâyâ ve babası ile olub müstakil kisb eden mücerrededirler, müstakil kisbi olmayana mücerred dirler,kat'a resim alınmaz" diye tarif edilmiştir. (23)

Resm-i Caba 6 akçedir ve Mart evvelinde alınmaktadır. TD 32 tahririnde 1824 akçe, 1501'de ise 2382 akçe resm-i caba vergisi alınmıştır.

e- Cizye:

Müslüman memleketlerinde, hıristiyan tebaadan korunmalarına mukâbil alınan baş vergisidir (24) . Vergi vermekle mükellef olan, vücut ve akılca sâlim her ferd, 14 yaşını doldurunca cizyeye tâbi tutulur ve bunu 75 yaşını dolduruncaya kadar tediye ederdi. Osmanlı İmparatorluğu'nda baş vergisi çok eski zamanlardan beri alınırdı. (25) .Yıllık iş hacmi 300 akçeyi bulan hıristiyan tebaa bu vergiyi vermekle mükellef idi.

1501 yılında Aksaray'daki toplam cizye miktarı 12.616 akçedir.

---

(23) BOA TD 387, s.4

(24) Midhat Sertoğlu, Osmanlı Tarih Lügatı, s.67.

(25) C. Şinasi Altundağ. "Osmanlı İmparatorluğunda Cizye," Belleten C. VIII. s.32, s. 599-652.

E- MAKTU' VERGİLER

a- Resm-i Âsiyâb (Değirmen Resmi):

Osmanlı İmparatorluğunda su ile veya yel ile dönen un değirmenlerinden alınan vergiye resm-i âsiyâb denilirdi (26) . Aksaray'da resm-i âsiyâb, bütün yıl çalışan değirmenler için 60 akçe, 6 ay çalışanlar için 30 akçe olarak belirlenmiştir (27) . Bu da aylık 5 akçe demektir.

Aksaray'da TD 32 tahririnde resm-i âsiyâb geliri 120 akçe, 1501'de ise 4820 akçedir. Nâhiyelere göre dağılımı ise şöyledir. Nefs-i Aksaray 1350 akçe, Aksaray 650 akçe, Bekir 785 akçe, Eyyüb 940 akçe, Hasandağı 930 akçe ve Sahrâ Nâhiyesi'nde 165 akçe âsiyâb geliri mevcuttur.

b- Resm-i Bezirhâne

Bezirhâne bulgur değirmenlerine verilen isimdir. 1529 tarihli Kanunnâmede "resm-i bezirhâne yılda 25 akçe alına" (28) diye belirtilmektedir. 1501'de Aksaray'dan alınan resm-i bezirhâne toplamı 916 akçedir.

Aksaray'daki âsiyâb, bezirhâne gibi mukâtaaların nâhiyelere göre dağılımı tablo XXVII ve XXVIII de gösterilmiştir.

F- MUKÂTAALAR

Mukâta'a geliri kimseye dirlik olarak verilmeyip, doğrudan Dîvân-ı Hümâyûn'a bırakılan vergi ve gelir kaynaklarına denmektedir. Hükümetin nakid para ihtiyacını karşılamak için iktisâdi iş çeşidi, ziraat, madenler gibi memleketin en zengin gelir kaynakları mukâta'a olarak hazîneye bırakılmıştır . (29) Mukâta'lar emin veya mültezim denilen memurların idâresine verilirdi. Emin, başında bulunduğu mukâta'anın yıllık gelirini, kendisinin kabullendiği bir rakamdan aşağı

(26) M.Ali Ünal, XVI. Y.Y. da Harput Sancağı, s.139.

(27) BOA TD 387 s.5

(28) BOA TD 387 s.5

(29) M.A. Ünal. XVI. Y.Y.da Harput Sancağı, s.142, daha fazla bilgi için bkz. M.Akdağ, Türkiye'nin İktisâdi ve İctimâi Tarihi, C.II. s.294.

düşürmemeyi kefil ederdi. Bir emin, mukâta'a idâresini bir ücret karşılığında kabul etmişse buna "ber-vech-i emânet" tayin olunma denirdi. (30)

a- Boyahâne Mukâta'ası:

Boyahâneler, XVI. yüzyılın en önemli sanâyi kolu olan dokuma sanâyiinde kullanılan ipliklerin renklendirilmesi ve kumaşların boyanması faaliyetini sürdürmekteydiler. 1501 tarihinde Aksaray'daki boyahâneelerin toplam geliri 3.000 akçedir.

b- Bozahâne Mukâta'ası:

Bozahâne, insanı şarap gibi sarhoş eden fazla ekşimiş ve afyon karıştırılmış bozanın içildiği yer, Meyhaneler kapatılıp yıkıldıkça aynı muâmeleye bozahaneler de uğrarlardı (31) . 1501 yılında Aksaray'da bozahâneelerin toplam geliri 300 akçedir.

c- İhtisab Mukâta'ası:

Çarşı ve pazardaki fiyatlarla alışverişin kontrolü işine ihtisab, bu işle uğraşanlarada muhtesib denirdi (32) Bunların geliri, pazarda satılan mallardan alınan resimler, eksik ve hileli mal imal edenlerle, eksik tartanlardan alacakları cürümlerden müteşekkildi.

Kanunnâmede, muhtesib, narh-i ma'rufdan noksan üzere satduğu ehl-i bazarı kadi ma'rifetiyle ta'zir bil-mâl edüb kanun-ı mukarrer üzere cerfmesin alur; ziyâde nesne alamaz (33) .

1501'de Aksaray kazâsında ihtisab resmi olarak 7000 akçe belirlenmiştir.

(30) İsmet Miroğlu. Kemah Sancağı ve Erzincan Kazâsı, s.174, daha fazla bilgi için bkz.

M.Akdağ, Türkiye'nin İktisâdi ve İçtimâi Tarihi, C.II, s.280.

(31) M.Sertoğlu, Osmanlı Tarih Lûgatı, s.56.

(32) M.A.Ünal, a.g.e., s.146.

(33) A.Akgündüz, Osmanlı Kanunnâmeleri, C.III, s.314.

d- Kassabân Mukâta'ası (Resm-i Kanâra)

Kanâra, Kâmûs-ı Türkîde, "Etləri yenecek hayvanları kesip yüzdükleri yer, selhâne" (34) olarak açıklanmıştır. 1501'de kassabân mukâta'ası geliri 3500 akçedir.

e- Kabbân, Başhâne ve Çayır Mukâta'ası:

1501 tarihinde Aksaray'daki kabbân mukâta'ası geliri 1400 akçe, başhâne mukâta'ası geliri 300 akçe, Çayır mukâta'ası geliri ise 300 akçedir.

f- Diğer Mukâta'a Gelirleri:

1501'de Aksaray'daki Ayakbâcı ve hariçten gelüp şehirde cuzlâk, yükbâcı ve bazar-ı esb ve resm-i arûs ve cürüm, bâdihevâ ve yava, kaçgun ve beytülmâl gibi mukâta'aların gelir toplamı 13.666 akçedir.

---

(34) Şemsettin Sâmi, Kâmûs-i Türkî. s.732. Kassabân mukâta'ası ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Yılmaz Kurt, Sis Sancağı Mufassal Tahrir Defteri Tanıtımı ve Değerlendirilmesi II Ekonomik Yapı, s.185, OTAM, s.2, Ankara-1991.

G- TAHRİR DEFTERİNE GÖRE NARH

Tahrir defterlerinde, sipâhinin aldığı öşürler mahsülün cinsine göre, bazen aynı, bazen de nakdî olarak tahsil edilmekteydi. Kazâda da bazı ürün öşürlerinin aynı bazılarının da nakdî olduğunu görmüştük.

Defterlerde buğday ve arpa gibi mahsüllerin öşürleri aynı olarak alınmakta olduğu için bunların narh fiyatlarını tesbit etmek mümkündür. Öşürleri nakdî olarak alınan mahsüllerin miktarları verilmediği için narh fiyatlarını bulmak mümkün değildir.

Sipâhinin alacağı öşre ait ürünlerin birim fiyatlarının tayini en mühim hususlardan biridir. Bu mahsüllerin fiyatı tahrir komisyonunca değil, doğrudan doğruya pâdişah huzurunda yapılmaktadır. Hubûbatın fiyatı belirlenirken üç yıllık ortalama gözönünde bulundurulmaktadır. Bu şekilde öşür miktarlarını tesbit eden tahrir komisyonları, akçe olarak tutarın belirlenmesi için defteri hükümet merkezine gönderirler. Böylece narh fiyatlarının pâdişah huzurunda tayini temin edilirdi. (35) Bununla beraber kadıların mahalli narhı gösteren hüccetleri de gözönünde bulundurulmaktadır (36) .

TD 32 ve 1501 tahrirlerinde Aksaray'da bahsedilen öşre tabi ürünlerden sadece buğday ve arpanın reâyâ tarafından üretildiği görülmektedir. Buğday ve arpa ayrı ayrı kaydedilmemiş galle başlığı altında verilmiştir.

TD 32 ve 1501 tahrirlerinde buğdayın kile fiyatı umûmiyetle 4 akçe, arpanın kile fiyatı ise 3 akçedir.

---

(35) Ö.L. Barkan, Enver Meriçli, Hüdâvendigâr Livası Tahrir Defterleri, s.40.

(36) H. İnalçık, Hicri 835 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid, s.XIX.

IV- BÖLÜM

TOPRAK İDARESİ VE TASARRUF

Osmanlı Devletinde arâzi, mîrî, mülk ve vakıf olmak üzere üç ana kısımdan oluşmaktadır. Bunlardan mîrî arâzinin sahipliği yani rakabesi doğrudan doğruya devlete, tasarrufu ise, devlete veya devlet adına şahıslara ait olabilirdi. Vakıf ve mülk arâzinin rakabe ve tasarrufu ise, tamamen şahısların elindedir (1). Devlet, mîrî arâziyi, muayyen vazife ve mükellefiyetler karşılığında, gelirin büyüklüğüne göre, has, zeâmet ve tımar olarak tevcih etmektedir (2). Devletin kat'î otoritesi altında bulunmayan vakıf ve mülk arâzi ise, zaman zaman kontrol altında tutulur ve mîrî arâziye daha fazla ehemmiyet verilirdi (3)

XV. yüzyılın sonlarında ve XVI. yüzyılın başlarında Aksaray Kazâsı'ndaki toprakların büyük bir kısmı mîrî arâzi statüsündedir. TD 32'de cemaatler has; zeâmet ve tımar olarak tasarruf edilmektedir. 1501'de köyler ve mezraaların çoğu malikâne dîvâni olarak bölünmüştür. Dîvâni hisseler genelde tımar, malikâne hisseler de vakıf olarak tasarruf edilmiştir. Bu iki sistemin (malikâne-dîvâni) tımar olarak tasarruf edildiği de görülmüştür. Vakıf ve tımar olan köylerin hâsılları "dîvâni hâsıl", "malikâne", "Hisse-i malikâne" veya "hisse-i vakıf" başlıkları ile ayrı ayrı verilmiştir.

I- VAKIF VE MÜLK ARÂZİ

Aksaray Kazâsı'ndaki toprakların büyük bir bölümü mîrî arâzi statüsünde olup TD 32'de Şehzâde haslarına, 1501'de malikâne-dîvâni sistemine ayrılmış vaziyettedir. 1501'de malikâne-dîvâni sistemine ayrılmış vaziyettedir. 1501'de kazâda mülk olarak 1 tam köy, 4 köy ve 5 mezraanın malikânesi ve 1 köyün de malikânesinin yarısı bir takım kişilere tahsis edilmiştir. Vakıf olarak bütün kazâda 10 tam köy ve 1 mezraa, 16 köy ve 7 mezraanın malikânesi, 3 köy ve 3 mezraanın

(1) A.Aköz, XVI. Asırda Karaman Kazâsı s.185, bkz. Ö.L. Barkan, Türk - İslam Toprak Hukûku tatbikatının Osmanlı İmparatorluğunda Aldığı Şekiller İmparatorluk Devrinde Toprak Mülk ve Vakıfların Husûsiyeti, Toplu Eserler, I. s.253.

(2) Ö.L.Barkan, Tımar mad. I.A. . C.XII., s.314-315.

(3) M.F. Emecen, XVI. Asırda Manisa Kazâsı. s.271.

yarı malikânesi, 1 köyün dîvânisi (4) . 1 köyün malikânesinden 4 sehîm ve 2 mezraanın dörtte bir hissesi bulunmaktadır. Bunların gelirleri tobloda görüldüğü üzere çeşitli yerlere zâviye, imâret, türbe vb. tahsis olunmuştur. Bu dönemde Aksaray'da malikâne-dîvânî sistemi kaldırılmak yerine devam ettirilmiştir. Dîvânî hisseler tımara ayrılırken, malikâne hisseler mülk ve vakıf olarak tasarruf edilmiştir.

Toprağın iki baştan tasarrufu (malikâne-dîvânî) sisteminin Osmanlılardan evvel Anadolu ve Suriye'nin muhtelif aksâmında ve hatta Selçukîler'de de mevcut olduğuna dâir deliller mevcuttur. (5)

Osmanlı Devleti Karaman ülkesini kendi toprakları içine dahil ettikten sonra, buradaki toprak sistemi üzerinde herhangi bir oynama yapmamıştır. Bunun yanında Karamanoğulları zamanında verilen vakıf ve mülkler. Osmanlı Şehzâde ve pâdişahları tarafından da aynı minvâl üzere devam ettirilmiştir. Oklağı Köyü'nü Tabduk Derviş'in tasarruf etmesi ve zâviyeye vakfı hususunda "... mektûb-ı İbrahim Beğ, Sultan Cem ve Sultan Abdullah (6) örneğinde olduğu gibi.

Malikâne hisselerine sahip olan mülk sahipleri, rüsûmu örfiyeye mukabil eşkincü göndermektedirler (7) Selime ve Apsarı köylerinde olduğu gibi. (8)

Yukarıda, Aksaray'daki muhtelif zâviye, türbe, imâret vb. tahsis olduğundan bahsettiğimiz, vakıf köylerinin 59.122 akçe mezraalarının 5.913 akçe olmak üzere vakıf gelirleri toplamı 65.035 akçe mülk gelirleri ise toplam 11.127 akçedir. Vakıf ve mülk gelirlerinin dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

---

(4) Gerveli Köyünün dîvânî hissesi vakıf, malikâne hissesi mülk olarak tahsis edilmiştir. Bkz. BOA TD 40 s.822.

(5) Ö.L. Barkan, "Malikâne-Dîvânî Sistem" Türk-İslam Toprak Hukûk Tatbikatının Osmanlı İmparatorluğunda Aldığı Şekiller s.151.

(6) BOA TD. 40 s.854.

(7) Ö.L. Barkan, "Malikâne Dîvânî Sistem" Türk-İslam Toprak Hukûku.... s.171.

(8) Bkz. BOA TD. 40 s.848. s.866.

TABLO XXVIII : VAKIF GELİRLERİ (KÖYLERDEN)

(1501)

KÖYLER	NÂHİYESİ	GELİRİ
Arabağıl	Aksaray	642
Çat	Aksaray	281
Eksenus	"	2986
Gerveli	"	3900
Hacib	"	280
Oklağı	"	710
Rumdiğın	"	3960
Üreksün	"	1460
Alayundlu	Bekir	2901
Belısırma	"	1216
Ebzaid	"	770
Göstük	"	1903
Kuyusadı	"	1725
Sorsovu	"	6662
Bektaş	Eyyüb	397
Karaiyyük	"	1089
Saruatlu	"	3185
Taşpınar	"	542
Tuz	"	4877
Yalman	"	700
Akhisar	Hasandağı	6842
Alâyi	"	2050
Deveci	"	750
Gâzıcık	"	4584
Gelegüle	"	710
İncesu	"	81
Kavak	"	282
Kenti	"	321
Kürtler	"	810
Tatlarini	"	1886

Virancık	"	620
TOPLAM	-	59122

TABLO XXIX : VAKIF GELİRLERİ (MEZRAALARDAN)

(1501)

MEZRAA ADI	NÂHIYESİ	GELİRİ
Baş Yağmur, Yağmur Üyüğü	Aksaray	280
Güllüce, Nemek	"	1050
Kayser Üyüğü	"	183
Kuyugani	"	200
Musalar	"	350
Salur	"	580
Tavşancı	"	1400
Süleymancık	Bekir	120
Bayındır	Eyyüb	700
Kozluca	"	140
Taşpınar	"	700
Danışmendli	Hasandağı	210
TOPLAM	-	5913

TABLO XXX : VAKIF SAHİPLERİ VE GELİRLERİ

(1501)

VAKIF SAHİPLERİ	GELİRLER
Baydu Hâtun Türbesi	281
Şeyh Mehmed b. Seydi Zâviyesi	2986
Kara Abdal Zâviyesi	280
Sultan Turasan Dede Zâviyesi	140
Tabduk Derviş Zâviyesi	710
Arabağlı Köyündeki Zâviye	642
Şeyh Muhyiddin Hazretleri Vakfı	3900
Bayramiye Medresesi Vakfı	200

Şeyh Evhad üd-din b. Şeyh Hamid	810
Konya'da Mürsel Câmii	321
Aksaray'daki Hatib Câmii	700
Aksaray'daki Medrese Vakfi	280
Hacı Gaybî Vakfi	620
Şeyh Evhad üd-din oğullarının vakfi	710
Hankâh-ı Melik Mahmud Gâzi	4866
Evlâdı Hacı Gaybî Vakfi	1450
Aksaray Câmii'nin Vakfi	2050
Hazreti Mevlâna Celâl'ed-din Rûmi'nin vakfi	542
Tahr'ed-din veledi Taşkun'un Vakfi	1089
Aksaray'daki Seyfiye Medresesi	1167
Aksaray'daki Mehmed Beğ veledi Alâaddin Câmii	1725
Konya'da İbrahim Beğ İmâreti	9847
Zincirli Medresesi	10188
Niğde'de Şerâfed-din Beğ'in Dâr'üz zâkirini	1216
Aksaray'daki Mehmed Beğ Câmii	5983
Hacı Bektaş Sultan Zâviyesi	6810
Konya'da Türbe-i Mutahhara (Mevlâna Türbesi)	2330
8 Şahim Konya'da İbrahim Beğ İmâretinin 4 Şahim Mustafa b. Sofu'nun vakfi	2901
TOPLAM	64744

TABLO XXXI : MÜLK GELİRLERİ (KÖY VE MEZRAALARDAN)

(1501)

KÖY VEYA MEZRAA ADI	NÂHIYESİ	GELİRİ
Apsarı	Aksaray	2436
Gerveli	"	2234
Yassıviran	"	2066
Selime	Bekir	1658
Genetala	Eyyüb	630

Tohm-i İblis	"	355
Mz. Arâzi-i Müteferrik	Aksaray	50
Mz. Mecmur	"	385
Mz. Selendüz	"	385
Mz. Sivrihisar	"	420
Mz. Göğmas	Bekir	508
TOPLAM	-	11127

TABLO XXXII : MÜLK SAHİPLERİ VE GELİRLERİ

(1501)

MÜLK SAHİBİ	GELİRİ
İbrahim Bey oğlu Mustafa	385
Muhsin Çelebi	1668
Mevlâna Muhsin Çelebi	680
Sinan Bey	1658
Sinan Bey'in oğlu Hamza	2436
Benli Yusuf oğlu Mehmed	2066
Mevlâna Muhsin Çelebi ve Mevlâna Şeyh Muhyiddin Çelebi	2234
TOPLAM	11127

II- ŞEHZÂDE HASLARI

Osmanlı İmparatorluğu'nda mîfî arâzi rejiminin uygulandığı yerlerde devlete ait gelir kaynaklarının bir kısmı doğrudan "hazîne-i hümayûn"a alınmakta, bir kısmı ise dirlik sahiplerine belli mükellefiyetler mukâbilinde tevcih edilmektedir. Doğrudan devlet hazînesine alınan gelir kaynaklarına "hassahâ-i pâdişâh-i âlempenâh" veya "havass-ı hümayûn" denilmektedir (9) Aksaray'da TD 32 ve 1501 tarihli mufassalarda "hassa-i şehzâde-i tâle bekâhü ve nâle menâhü" kayıtları mevcut olup, pâdişâha ait "has" bulunmamaktadır. Cemaat, köy ve mezraa gelirlerinden oluşan Şehzâde haslarının toplamı, TD 32'de 97.905 akçe, 1501'de 1132 akçesi mezraalardan, 102.323 akçesi köylerden olmak üzere 103.455 akçedir.

Şehzâde haslarının cemaat, mezraa ve köylere göre dağılımı ve gelir durumları aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

TABLO XXXIII : ŞEHZÂDE HASLARI (CEMAATLERDEN)

(TD 32)

CEMAAT ADI	NEFER	HÂNE	HÂSIL
Ali Hallac	37	26	3998
Baba Alili	37	27	2420
Bağışlu	19	12	276
Bolargı	7	3	368
Çat-İhet	15	11	2357
Dîvâne Cebili	43	30	756
Doğru	56	35	5616
Enderûni	35	24	
Eylemiyen	82	70	5019
Felek nâm-ı diğer Şirmenlü	32	20	1974
İlderlü	61	44	7371
Kâfir İshaklu	40	32	3616
Kâfir Yörüğü	52	28	2498
Kara Yayla	52	35	2368
Karlı	5	5	175

(9) M.A. Ünal, XVI. Yüzyılda Harput Sancağı. s.167.

Kılıç Kemüren	24	13	1666
Kırklu	20	12	1929
Koyuncu İmir	56	33	3116
Köse Yusuf lar	30	19	1437
Perâkende	8	2	-
Perâkende	14	6	398
Saru Kır lu	51	38	6695
Sevindikli	50	28	2522
Veys Fakılı	23	17	1754
Yiğid Ali Şeyhi	12	6	544
Yörtük Hüseyinler	247	157	21438
Yurtalan	51	26	2967
Yüreğir	111	76	12657
Zeyne	52	36	1970
TOPLAM	1322	871	97905

TABLO XXXIV : ŞEHZÂDE HASLARI (KÖY VE MEZRAALARDAN)

(1501)

Köy veya Mezraa Adı	Nâhiyesi	Geliri
K.Akharım	Sahrâ	13158
K.Alayundlu	Bekir	4890
K.Bayındır	Aksaray	1492
K.Çeltek	Hasandağı	73
K.Deneş	Sahrâ	126
K.İncesu	Hasandağı	108
K.Karaviran	Hasandağı	6169
K.Kenti	Hasandağı	1926
K.Koyun Halil	Aksaray	1275
K.Rumdiğın	Aksaray	15514
K.Tuz	Eyyüb	16452
K.Yapılcan	Sahrâ	22008
K.Yarımcı	Sahrâ	19132

Mz. Gölbaşı	Aksaray	288
Mz. İnuzartık	Aksaray	704
Mz. Bükeş	Aksaray	140
TOPLAM	-	103455

III- ZEÂMETLER

Zeâmet, geliri en az yirmi bin ve en çok doksan dokuz bin dokuz yüz doksan dokuz (99.999) akçe olan dirliğe denir (10) .

Aksaray kazâsında TD 32’de 1 zaimin olduğu görülmekte olup, 1501’de zaim Ali Bey’den bahsedilmektedir. Her ne kadar bu şahsın tasarruf ettiği topraklar hakkında "..... dîvânisi veya malikâne ve dîvânisi zaim Ali Bey’in tımarıdır" (11) şeklinde kayıtlar mevcutsa da adı geçen şahsa ait olan toprakların gelirlerinin toplamı 29.132 akçe olmasından dolayı bu toprakları zeâmete dahil ettik. TD 32’de ve 1501’deki zaimler ve zeâmet gelirleri tablolarında gösterilmiştir.

TABLO XXXV : ZEÂMETLER

TD 32

Zeâmeti	Zeâmet Sahibi	Geliri
Hacı Kara	Şeyhullah oğlu Ali Bey	12.254
Kokirci	" " " "	31.700
TOPLAM	-	43.954

TABLO XXXVI : ZEÂMETLER

(1501)

Zeâmeti	Zeâmet Sahibi	Geliri
Bâli	Ali Bey	3390
Hırkatolu	Ali Bey	5576
Köstesün	Ali Bey	7689
Kuyusadı	Ali Bey	4370
Sivash Susa	Ali Bey	8107
TOPLAM	-	29132

(10) M.Sertoğlu a.g.e., s.372.

(11) Bkz. BOA TD 40 s.855 (Sivash Susa), s.856 (Köstesün) s.875 (Kuyusadı). s.876 (Hırkatolu) s.877 (Bâli)

IV-TIMARLAR

Timar, senelik geliri 20.000 akçeden az olan gelir kaynaklarının muayyen bir hizmet ve vazife mukâbilinde ve belli şartlarla bir kimseye tahsîsi hakkında kullanılan bir tabirdir (12) . Timar sistemi Büyük Selçuklular'dan, Anadolu Selçukluları'na, onlardan Beylikler'e ve onlardan da Osmanlı Devleti'ne geçmiştir (13) .

Osmanlı Devleti'nin Karaman Beyliğini ilhâkından sonra bu bölgede yapılan tahrirlerde, birçok kayıt, Karamanoğulları'nın izlerini taşımaktadır. (14) Bilhassa Karamanoğlu İbrahim Bey sıkça zikredilir. İbrahim Bey'in vakıflar, muâfiyetler ve toprak tasarrufu ile ilgili olarak bazı kimselere vermiş olduğu belgeler, Osmanlı Padişahları Fatih, II. Bayezid, Cem Sultan ve Sultan Abdullah tarafından "berât", "mektub" ve "mukarrernâme"lerle tasdik edilmiştir.

Buradan anlaşıldığı üzere Osmanlılar kendilerinden önce bölgenin hâkimi olan Karamanoğulları'nın toprak tasarrufu ile ilgili uygulamalarını aynı şekilde veya kendi sistemlerine uydurarak tatbik etmişlerdir. (15)

Aksaray'da 1501 tarihinde kadınların da toprak tasarruf ettiği görülmektedir. Raiyyet öldüğünde şayet erkek çocuk bırakmamış ise kızı, yabancıнын verdiği tapu resmini vermek şartı ile babasının topraklarını işletmek isterse, devlet veya onun adına sipâhi bunu kabul etmek zorunda idi (16) Nitekim Bâli Köyü'nün malikânesinin 3 sehimi Katib Şeyh Mehmed'in kızının tasarrufundadır. Bu kız öldüğü için Muhsin Çelebi'ye daha sonra da Şeyh Hamid oğlu Musa Çelebi'ye intikal etmiştir. (17)

(12) İ.Miroğlu, a.g.e. s.161. Daha fazla bilgi için bkz. Ö.L. Barkan "Timar" Mad. İ.A., s.286-333.

(13) M.F. Köprülü, Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri, s.94-130.

(14) Bkz. A.Aköz, a.g.e., s.197.

(15) İbrahim Beyin vermiş olduğu belgelerin Osmanlı Padişahları tarafından tasdik edilmesi ile ilgili olarak bkz. BOA TD 40 s.822 (K.Gerveli), s.824 (K.Eksenus), s.848 (K.Selime), s.854 (K.Oklağı), s.866 (K.Apsarı), s.867 (K.Mahmudlar), s.872 (K.Karaüyük)

(16) İ.Miroğlu, a.g.e., s.157 Daha fazla bilgi için bkz. Mustafa Akdağ, Türkiye'nin İktisâdi ve İçtimâî Tarihi, C.II, s.228-229.

(17) Bkz. BOA TD 40 s.877

Kadınların toprak tasarruf etmesi hakkında 1530 tarihli Kemah livası kânûnunda şöyle denilmektedir. "...ve avret tasarruf eylediği yeri boz komayup, hakkından gelüp behresin ve rüsûmun verdikten sonra elinden alınmak kânûna muhâliftir" (18) Karye-i Kekrel (19) ve Karye-i Kal'a'nın (20) malikânelerinin 4'er sehimi Fatma Bacı adlı kadının tasarrufunda olduğu görülmektedir.

Aksaray Kazası'nda tumarlar belli olmasına rağmen, bazı tumarların kim tarafından tasarruf edildiği belirtilmemiştir. Bu yüzden tumar sahiplerinin gelirleri ile tumar gelirleri arasında çok büyük fark olduğu görülmüştür. Ayrıca tumar sahiplerinin vazîfeleri de belirtilmemiştir. Tumar gelirlerinden 2174 akçe müselleman ve sipâhiyan (21) hissesi olarak ayrılmıştır.

Aşağıdaki tablolarda tumar gelirleri ve tumar sahiplerinin gelirleri karşılaştırılması bakımından ayrı ayrı verilmiştir.

TABLO XXXVII : TIMAR SAHİPLERİ

(TD 32 Tahriri)

TIMAR SAHİBİ	GELİRİ
Ali Bey b. Şeyhullah	3831
Seydi Ali b. Laçin	704
TOPLAM	4535

TABLO XXXVIII : TIMAR SAHİPLERİ

(1501)

TIMAR SAHİBİ	GELİRİ
Gani Bey b. Ramazan	895
Zaim Şeyhullah oğlu Ali Bey	4509
Seydi Bey	1780
Bekir oğlu Seydi Bey Emirza ile müşterek	1739
Kütük Mehmed	9698

(18) İ. Miroğlu, a.g.e., s.157

(19) Bkz. BOA TD 40 s.879

(20) Bkz. BOA TD 40 829.

(21) Bkz. BOA TD 40 s.837.

Seydi Ahmed b. Bektaş	1639
Paşa Bey oğlu Mehmed Çelebi	5544
Ali Bey	3140
Pir Ali	1855
Bolargı Bey	1077
Abdullah oğlu Mukbil	1078
Müsellemân ve Sipâhiyân	2174
Sinan Bey oğlu Bâli	2416
Tahiroğlu	4086
Emirza oğlu İbrahim Bey	3936
Toyran Karındaşı Mûsa	728
Şahin Ağa	2107
Emir Mahmud	560
Bozdoğan oğlu Ece	1320
8 sehimi Ali Çelebi'nin, 4 sehimi Fatma Bacı'nın	2518
8 sehimi evlâdı Emir Mahmud, 4 sehimi Fatma Bacının	3225
Zaim Ali Bey Malikanesinin 9 sehimi Kübek oğlu Ahi Bey'in, 3 sehimi şeyh Hamid oğlu Musâ Çelebinin	5980
TOPLAM	62004

TABLO XXXIX : TIMAR GELİRLERİ (CEMAATLERDEN)

(TD. 32)

CEMAAT ADI	NÂHIYESİ	GELİR
Anacık	Aksaray	1599
Ballı	"	1176
Bolargı	"	813
Pirli	"	2371
Şeyhullah	"	1056
Hoca Satlı	Eyyüb	2664
Kara Develi	"	704
TOPLAM	-	10383

TABLO XXXX : TIMAR GELİRLERİ

(1501)

KÖY ADI	Nâhiyesi	Geliri
Apsarı	Aksaray	3209
Çat	"	1133
Gelesün	"	3850
Hacib	"	182
Kayacık	"	560
Kayıcık	"	3747
Köseli	"	4431
Köşk	"	1364
Oramanus	"	2811
Senir	"	3236
Sipehsalar	"	3817
Sofracık	"	8799
Tâceddin	"	2708
Üreksün	"	2196
Yağan	"	1744
Yassıviran	"	1286
Zâviye	"	696
Cemaat-i Tatar Ömer	"	156
Bâli	Bekir	2590
Belisırma	"	1434
Çavuşlu	"	1642
Ebzaid	"	861
Göktaş	"	4086
Göstük	"	3033
Hırkatolu	"	4074
Ihlara	"	3482
İlisu	"	1276
Kızılkaya	"	1945
Mamasun	"	4806
Mantama	"	4900

Selime	"	2416
Senirin	"	1301
Sorsovu	"	9017
Viranşehir	"	2434
Yaprakhisar	"	2335
Yaprakhisar	"	1228
Ağaçlu	Eyyüb	4995
Bektaş	"	1492
Borsak	"	629
Demircili	"	5272
Dinek	"	1950
Genetala	"	1104
Hamid	"	403
Kal'a	"	5993
Karaiyik	"	2624
Kaya Boğazi	"	820
Kavşud Boğazi	"	1615
Kekrel	"	7778
Kemer	"	8515
Lefkere	"	3553
Mandasun	"	3306
Marmasun	"	5291
Uzartık	"	3812
Sağır Karaca	"	2693
Saruatlu	"	4509
Sınur Kilisâ	"	430
Taşpınar	"	895
Tahm-ı İblis	"	1780
Yakublar	"	1156
Yakacık Alayundlu	"	1898
Yalman	"	724
Akhisar	Hasandağı	4393
Alâyi	"	2506
Geltek	"	294

Görmez	"	859
Gücünkaya	"	1330
İncesu	"	759
Karataş	"	7022
Karaviran	"	2840
Mahmudlar	"	1166
Musalar	"	1603
Sivrikilisa	"	2831
Tatlarini	"	1639
Yaman Tahir	"	1791
Yuva	"	5544
Bağçuğuz	Sahrâ	1000
Çömlekçi	"	1739
Dinek	"	3174
İmâret	"	9109
Kara	"	2872
Karadepe	"	1600
Oğuz	"	1080
Sahma	"	736
Sultancık	"	6512
Yafsançuru	"	4314
Yılanlı	"	350
Böğed	Sultancık	7766
TOPLAM	-	246.850

TABLO XXXXI : TIMAR GELİRLERİ (MEZRAALARDAN)

(1501)

MEZRAA ADI	NÂHIYESİ	GELİRİ -
Alpkara	Aksaray	227
Altıntaş	"	350
Danışmendli	"	850
Döğer	"	120
Eğdir	"	728
Kaplıcuk	"	2107

Kayseryüğü	"	183
Kepez	"	1120
Kuyu Gani	"	200
Künbetli Karaviran	"	400
mecmur	"	385
Musalar	"	350
Nernek	"	300
Ömer Kocaç	"	2940
Selendüz	"	385
Sivrihisar	"	420
Tavşancı	"	1400
Todurga	"	350
Yağmur Üyüğü Başyağmur	"	800
Yelten	"	747
Yuva	"	145
Zemîni Devlet	"	100
Göğmas	Bekir	508
Sülaymancık	"	120
Akin	Eyyüb	1400
Alaca	"	2800
Bayındır	"	700
Erkudsuyu	"	1320
Kayacak	"	560
Kozluca	"	700
Taşpınar	"	700
Danişmendli vs.	Hasandağı	630
TOPLAM	-	24045

SONUÇ

Aksaray, Anadolu Selçuklu Devleti ve Karamanoğulları Beyliği döneminde bilhassa II. İzzeddin Kılıçarslan ve Karamanoğlu II. İbrahim Bey tarafından büyük bir imar faaliyetine sahne olmuştur. Bu faaliyetler neticesinde meydana getirilen dîni, ticârî ve sosyal tesisler şehrin fizîki yönden gelişmesini sağlamıştır. Aksaray, 1470 yılında Osmanlı Devletine ilhâkını müteakiben, önce kazâ daha sonra sancak olarak gelişmesini sürdürmüştür. Aksaray, Selçuklular tarafından fethedilmesiyle birlikte büyük bir şeyh, derviş ve âlim topluluğunun ikâmetine sahne olmuş bundan dolayı da buraya "sâlihler yeri" denilmiştir. Yukarıda bahsi geçen kişilerin şehrin kültürel ve fizîki kalkınmasında oynamış oldukları rölün belirtilmesinde fayda vardır.

16. Asırda 36 mahallesi olan Aksaray'ın şehir halkının hepsini müslümanlar oluşturmaktadır. 1501 tarihinde şehrin tahmini nüfusu 4831'dir. Bu dönemde kazâda yaşayan toplam nüfus 17.453 dür. Bu nüfustan 1473'ü gayr-i müslim 15.980'i müslim nüfustur. Bu rakamlardan anlaşıldığı üzere müslim nüfusun gayr-i müslim nüfustan çok fazla olduğu görülmektedir. Kazâ nüfusunun % 8.44'ünü gayr-i müslimler, % 91.56'sını müslimler oluşturmaktadır.

15. asrın sonlarında ve 16. asrın başlarında Aksaray Kazâsı için düzenli bir nâhiye taksimâtının yapılmamış olduğu görülmektedir. Her ne kadar Aksaray, Bekir, Eyyüb, Hasandağı, Sahrâ ve Sultancık Nâhiyelerinden bahsolunuyorsa da, diğerlerinin her iki tahrirde de Aksaray Nâhiyesi içerisinde tahrir edildiği anlaşılmaktadır. TD 32 de Aksaray Kazâsı; Aksaray, Bekir, Eyyüb ve Sahrâ olmak üzere 4 nâhiye 40 cemaat ve 83 mezraadan müteşekkildir. 1501 tarihinde ise Aksaray da, Bekir, Eyyüb, Hasandağı, Sahrâ ve Sultancık olmak üzere 6 nâhiye, 1 nefis (ki, o da Aksaray şehridir), 111 köy, 2 cemaat, 130 mezraa mevcuttur. Bu köylerden 10'u gayr-i müslim, 6'sı müslim-gayr-i müslim karışık, geriye kalanların tamamı müslim köyüdür.

Toprak tasarruf şekilleri bakımından TD 32'de cemaatler has, zeâmet ve tımar şeklinde taksim edilmiş olmasına rağmen, 1501'de kazâdaki toprakların çoğunun malikâne-dîvânî olarak taksim edildiği görülmektedir. Dîvânî hisseler genelde tımar, malikâne hisseler de vakıf kısmen de mülk olarak tasarruf edilmiştir. Bu iki sistemin (Malikâne-dîvânî) tımar olarak tasarruf edildiği de görülmüştür. TD 32 ve 1501 tahrirlerinde zeâmete ayrılan toprakların azlığı göze çarpmaktadır.

Bölgedeki arazilerin Karamanoğulları zamanında malikâne-đivâni olarak dağılımının yapıldığı Karamanoğlu II. İbrahim Bey tarafından tasarruf sahiplerine mektup verildiği görülür. Bölge Osmanlı hâkimiyetine geçtikten sonra, önceki uygulamalar bazen aynen bazen de bir kısım değişikliklerle devam ettirilmiştir. Tahrir Defterlerinde, uygulamaların ne şekilde cereyan ettiğini belirtmek için; "İbrahim Bey'in mektubu ve hükm-i şerif" veya "mukarrernâme-i Pâdişâhi" ile yürürlükte olduğu yazılmıştır.

TD 32'de Kazâdaki toprak gelirlerinin 97.905 akçesini şehzâde hasları, 43.954 akçesini Şeyhullah oğlu Ali Bey'e ait olan zeâmet ve 4.535 akçesini tımar gelirleri oluştururken; 1501'de 65.035 akçesini vakıf, 11.127 akçesini mülk, 103.455 akçesini şehzâde hasları, 29.132 akçesini Zaim Ali Bey'e ait olan zeâmet ve 270.895 akçesini de tımar gelirleri oluşturmaktadır.

Kazâda iktisâdi faaliyetlerin en başında ziraat gelmektedir. Buğday ve arpa ziraatinin yanında bağ, bostan, kettân, ceviz, meyve, piyaz ve tütün üretimi yapılmaktadır. Tarımdan sonra hayvancılık ve arıcılık faaliyetleri görülmektedir. Bunu takiben ihtiyaca dayalı küçük sanâyi tesislerine de rastlanılmaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda anlaşılıyor ki vergi gelirlerinden en büyük payı da öşre tâbi vergiler almaktadır. Geri kalan gelirleri ise; şahsa bağlı vergiler, hayvancılıkla ilgili vergiler, bâd-ı hevâ ve mukâtaa türündeki vergiler oluşturmaktadır.

Bütün bu verilerin ışığında Aksaray Kazâsı'nın muhtelif yönlerini, imkanların elverdiği ölçüde ortaya koymaya çalıştık. Anadolu Selçukluları ve Karamanoğulları zamanında büyük bir gelişme gösteren Aksaray, Osmanlılar döneminde de önemli bir merkez olma özelliğini koruduğu anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

I. ARŞİV VEKİSALARI

- Nr. 32: II. Bayezid Dönemi (Tarihsiz) Mufassal Tahrir Defteri
- Nr. 40: 1501 tarihli Mufassal Tahrir Defteri
- Nr. 387: H.935/1529 tarihli İcmal Tahrir Defteri

II. TE'LİF ESERLER

AKDAĞ, Mustafa, Türkiye'nin İktisâdi ve İctimâi Tarihi C.2., İstanbul 1977

AKGÜNDÜZ, Ahmet, Osmanlı Kânûnnâmeleri ve Hukûki Tahlilleri, C. III. İstanbul, 1992

AKSARAY, İl Yıllığı, Ankara 1994

AKÖZ, Alâaddin, XVI. Asırda Karaman Kazâsı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya, 1992

ÂŞIKPAŞAZÂDE, Âşık Paşaoğlu Tarihi, Haz. H.N. Atsız, MEB. İstanbul 1992

BARKAN, Ö. Lütfi, XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Zirâi Ekonominin Hukûki ve Mâli Esasları I. Kânûnlar, İstanbul 1943.

- "Çiftlik", İ.A. C.III, MEB, s. 392-397
- "Tımar", İ.A. C.XIII, MEB, s. 286-333
- "Öşür", İ.A. C.XIII, MEB, s. 482-488
- "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi" TM. X (İstanbul 1953) S.1-26

- "İmparatorluk Devrinde Toprak Mülk ve Vakıfların Husûsiyet", Türk-İslam Toprak Hukûku Tatbikâtının Osmanlı İmparatorluğunda Aldığı Şekiller, Türkiye'de Toprak Meselesi Toplu Eserler I, İstanbul-1980, s. 249-280

- "Malikâne-Dîvâni Sistemi", Türk;İslam Toprak Hukûku Tatbikâtının Osmanlı, İmparatorluğunda Aldığı Şekiller, Türkiye'de Toprak Meselesi Toplu Eserler I. S. 151-208 İstanbul-1980

BARKAN-MERİÇLİ, E; Hüdâvengidâr Livasi Tahrir Defterleri I. Ankara. 1988

BİZBİRLİK, Alpay, 16. Yüzyılda Kulb Sancağı (Yayınlanmamaşı Yüksek Lisans Tezi) Konya 1992

ÇAĞATAY, Neşet, "Osmanlı İmparatorluğunda Reâyâdan Alınan Vergi ve Resimler" DTCFD, V/S, Ankara 1947, s. 483-511

EMECEN, M.Feridun, XVI. Asırda Manisa Kazâsı, TTK, Ankara 1989

ERGENÇ, Özer, "Şehir Tarihi Araştırmaları Hakkında Bazı Düşünceler, Bellekten, 52'1990 s. 667.683

ERPOLAT, M.Salih, XVI. Yüzyılda Ergani Sancağı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1993

- XVI. Yüzyılın Başında Cermik Sancağı Çüngüs ve Hasaran Nâhiyeleri (Yayınlanmamış Doktora Semineri I.), Konya 1994

EVLİYA ÇELEBİ, Evlıya Çelebi Seyahatnâmesi, Sadeleştiren Mehmed Zillioğlu, Üçdal Neşriyat, İstanbul.

GÖDE, Kemal, Eratnalılar (1327-1381), TTK, Ankara 1994

GÖKBİLGİN, Tayyib, "Nâhiye" Mad. İ.A. C.IX, S.329-331

GÖYÜNÇ, Nejat, XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı, TTK, Ankara 1991

- "Hâne Deyimi Hakkında", Tarih Dergisi s. 331-348, İstanbul 1979

GÜÇER, Lütfi, XVI-XVII. Asırda Osmanlı İmparatorluğu'nda Hubûbat Meselesi ve Hubûbattan Alınan Vergiler, İstanbul 1964

HOCA Sâadettin. Efendi, Tâc'üt-Tevârih, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992

HUART, C.L, "Aksaray" Mad, İ.A. C.1. MEB, s. 274

İBN-İ BATUTA, İbn-i Batuta Seyahatnâmesi'nden Seçmeler, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, MEB, İstanbul-1971

İNALCIK, Halil, Hicri 835 Târihli Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid, Ankara-1987

- "Osmanlılarda Raiyyet Rûsûmu" Belleten, XXIII'92, s. 575-610, Ankara-1959

KONYALI, İ.Hakkı, Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde Aksaray Tarihi, C.I., İstanbul - 1974.

KÖPRÜLÜ, M.Fuad, Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri, İstanbul-1981.

KUNT, Metin, Sancaktan Eyâlete 1550-1560 Arasında Osmanlı Ümerâsı ve İdaresi, İstanbul, 1978

KURT, Yılmaz, "Sis Sancağı Mufassal Tahrir Defteri Tanıtımı ve Değerlendirilmesi, II. Ekonomik Yapı", OTAM, Sayı 2. Ankara-1991

MİROĞLU, İsmet, Kemah Sancağı ve Erzincan Kazâsı, TTK, Ankara-1990

NEDKOF, Boris Christoff, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Cizye" Türkçeye Çeviren Ç.Şinasi Altundağ, Belleten, C.VIII, Sayı 32, S.599-652, Ankara

NEŞRİ, Mehmed, Neşri Tarihi, Hz. Mehmet Altay Köymen, Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara-1983

NURİ Paşa, Mustafa, Netâyic-ül- Vukûat Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi, Sad. Neşet Çağatay, TTK, Ankara, 1987

ORUÇ Beğ, Oruç Beğ Tarihi, Haz. H.N. Atsız, Tercüman 1001 Temel Eser.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lûgat, Komisyon, TÜRDAV, İstanbul, 1992

SÂMİ, Şemsettin, Kâmus-ı Türki, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1989

SERTOĞLU, Midhat, Osmanlı Tarih Lûgatı, Enderun Kitabevi, İstanbul-1986

SEVİM, Ali-YÜCE, Yaşar, Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi, TTK, Ankara-1989

SOLAK-ZÂDE, Mehmed Hemdemi Çelebi, Solak-zâde Tarihi, Haz. Vahid Çabuk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara-1989

SÜMER, Faruk, "Kayı" Mad. İ.A., C.VI, s. 459-462

ŞAHİN, İlhan, "Aksaray" Mad. İ.A. C. VI, S.291-292, TDV, İstanbul, 1989.

- " Kuruluştan Fetret Devrine Kadar Osmanlı Siyasi Tarihi" DG.B.İ.T. s.161, C.10, Çağ Yayınları, İstanbul-1993.

TANOĞLU, Ali, Nüfus ve Yerleşme. Beşeri Coğrafya 1, İstanbul,1969

TOGAN, A.Zeki Velidi, Umûmi Türk Tarihine Giriş, Enderun Kitabevi, İstanbul,1981

TURAN, Osman, Selçuklular Zamanında Türkiye, Boğaziçi Yayınları, İstanbul,1983

TÜRKAY, Cevdet, Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiret, Oymak ve Cemaatler, İstanbul-1979.

Türkiye Mülkî İdare Bölümleri Belediyeler Köyler, 1 Kasım 1985 durumu, T.C. İçişleri Bakanlığı, TTK, Ankara-1986:

ULUÇAY, M.Çağatay, İlk Müslüman Türk Devletleri, MEB, Ankara-1975

UZUNÇARŞILI, İ.Hakkı, Osmanlı Tarihi, TTK; Ankara-1983

ÜNAL, M.Ali, XVI. Yüzyılda Harput Sancağı, TTK, ANkara-1989

EKLER

Tahrir Yapılması Hakkında Bir Ferman Sûreti ile

Mevlâna Vildan'ın Ref'ettiği Bid'atler ve Tertip

Ettiği Kânûnlar (BOA.TD.63, s. 1-2)

Hazret-i Hakk cellet 'azametühû ve 'ammet rahmetühû ve bereketühû mahzâ lütfundan ve ihsânından ben kuluna vaktâki Memâlik-i Mahrûse-i Osmâniyye'nin saltanatı (nı) lâyük ve erzani görüp tâc-i zillullah ile serfirâz itdi ber müceb-i eş-şükr vâcibün 'inde vusûl-in nîmeti edâen lişükr-illâh inâyet-i şâhâne idib havza-i hükûmetde ve kabza-i tasarrufda olan memleketin reâyâsı muntazâm-ül-hâl olmağičün mücedded yazılmak emreleyüp Vilâyet-i Karaman ki memâlik-i mezkûrenin mülhâkâtundan ve muzâfâtındandır ahvâl-i reâyâsı muhtell olduğu ecilden ana dahi ümenâ gönderip timarın ve evkâfın ve emlâkin yazub defter itmek emreylediğimden sonra sem'-i şerîfime söyle istimâ' olundu ki vilâyet-i mezbûrda şer'-î nebeviyyeye ve kânûn-i Osmâniyyeye muhâlif bid'atler olub anda olan reâyâyâ anvâ-i teaddfler ve zulümler vakı' olurmuş ol cihetten iftihâr-ül'ülemâ-il-kirâm Mevlânâ Muhyiddin dâmet fezâillühunun ki Mevlânâ Vildân demekle meşhurdur kemâl-i emânetine ve diyânetine itimad idüb emreyledim ki ol vilâyetin her yerine varub teftiş ve tefahhus idüp ne yerde ki şer'a ve kânûna muhâlif bid'at bula ref'idüb hüccet vire mezkûr Mevlânâ dahi emr-i şerîfim mûcibince ol vilâyete varub teftiş idüb ref'itdiği bida'i defter idüb gelüb dergâh-ı muallâma arz eyledi. Ben dahî kabul idüb mukarrer kıldım ve buyurdum ki müşârünileyh Mevlânâ ol vilâyete bir kânûn-nâme yazub memleket-i Osmâniyyede câri olan kavânin-i külliyye ve ref'itdiği bida'i ve mehâyifi bitemâmihâ derc oluna ve kânûn defter-i cedidle defter oluna (evveline) bile yazıldı ki min ba'd ol kânûnla amel oluna mezbûr Mevlânâ ma'rifetiyle yazılan kânûn Defter-i Cedid kânûniyle bile ketb olundu. Bunlardır ki mufassalan zikrolunur:

Bir dönüme sekizer akçe resm-i mîrâbi alınurmuş bid'at olmağın ref'olundu min ba'd taleb olunmaya ve Kazâ-i Konya'da ve nefsi Konya'da resm-i tahunhâne ve bezirhâne mukâtaa olması ref-olundu bundan evvel Sultan Bayezid Han'dan ref'ine hükm-i şerif dahi vârid olmuş ve kazâ-i Konya'da nâhiye-i Sahrâda bazı kurâlar varmış kadimden orçakçılar olup rüsûm-ı reâyâ virmezlermiş defter-i sâbıkta tohumları zâyi' olduğu sebebden ortaklıkları ref'olunub sülüs-i sülüsân kaydolunub rüsûm-i reâyâ ve avâriz virmezlermiş hâliyâ vilâyet-i mezbûre müceddeden yazılıb 'arz olundukta sülüs-ü sülüsân kaydı ref' olundu. Zemîni vakıf

olan köyler öşrün vakfa verdiklerinden sonra bâki ber vech-i hums virüb rüsûm-ı reâyâyı dahi virüb avâriz edâ ideler deyü emrolundu ol ecilden ol karyeler tahtında mufassal beyan olunmuştur. Ve kazâ-ı mezbûrda nefs-i Hatunsarayı dahi ber vech-i münâsafa virmesi ref' olunub anlar dahi öşrün vakfa virdikten sonra bâki ber vech-i hums üslûb-ı mezbur üzre vireler ve kazâ-i Lârende'de bazı kurâlar ortakçılar varmış anların dahi tohumları zâyi' olduğu sebebden anlar dahi ber vech-i hums virüb rüsûm-ı reâyâ ve avâriz vireler deyü emrolunduğu sebepten vech-i meşrûh üzre kaydolundu ve kazâ-i Ereğli'de Defter-i Atik'de resm-i sabunhâne deyü binikiyüz akçe resim kadolunmuş ammâ sabunhâne olmayıp hânedan hâneye ikişer akçe salarlanmış ol vilâyet ahâlisi tezallüm itdiği sebebden ref' olundu ve kazâ-i mezbûrda zemîni vakf-ı Medîne-i Münevvere olan kurâlardan resm-i mîrâbi deyü her çifteden onar akçe ve Karaman kilesiyle ikişer kile galle alınurmuş ol takdirce vakfa zarar ve ziyân oldu ecilden ref' olundu min ba'd taleb olunmaya ve livâ-i İç-il reâyâsı kışın sâhile inüb yazın yaylaklarına çıkarlanmış kadimden korunub otağı resmi alınugelmiş yaylaklar ki defter-i kadimde mestûrdur anlardan maada ki bâzı haymana yurddur ve bâzı aharin timarıdır anlardan 'ummâl ve sipâhi resm-i otlak deyü iki kapuya bir akçe alurlarmış hilâf-ı kânûn olmağın 'arz olunub ref' olundu.

1529 Tarihli Karaman Eyâleti Kânûn-nâmesi

(BA. TD. 387, s. 4-5)

Kazıyye-i Bâc maa Deştâni

Müslüman ve kâfir taşradan kebe ve kepenek ve gön ve bunlara benzer nesne getirse satılsa kırk akçeden bir akçe alına. Ve kumaş yükünde büber ve iplik ve çuka ve kemhâ ve ketân ve penbe ve kalay ve kurşun ve bunlara benzer ne var ise yükünde iki akçe alına. Ve turvanda yetmişde yüküne bir akçe alına, bol olıcak iki üç yüküne bir akçe alına. Ve çıra yükünde kırk-akçede bir akçe alına ve odun yükü ki kal'aya gire kapu bekleyen için yükde birer ağaç alına vesâir yüklerde Karaman'da kapu resmi deyü dört yüke bir akçe alınırmiş, minba'd nesne alınmaya. Ve bazarda sığır satılsa, sığır başına iki akçe alına, bir akçe alandan ve bir akçe satandan. Ve kabbânda tartılandan kantarda iki akçe alına bir akçe alandan ve bir akçe satandan. Ve taşradan koyun getüren boğazlasa satsa ve boğazlamasa satsa iki koyuna bir akçe alına. Yerlü kasab boğazlasa dört koyuna bir akçe alına ve sığır boğazlanub satılsa bir sığıra bir akçe alına. Karamanda bir sığır boğazlansa dört akçe bâc alınurmiş; yerlü kasab koyun boğazlasa satsa iki koyuna bir akçe alınurmiş; kânûna muhâlif olduğu sebebden ol bid'at ref'olundu; zikolunduğu gibi alalar. Mülk satılsa bâc yoktur yani bağ ve değirmen ve dükkân ve ev gibi. Ve köylerde her ne satılsa bâc yoktur.

Bir kişinin atı veya katırı veya öküzü ekine girse davar başına beş çomak ve beş akçe alına inek girse dört çomak ve dört akçe alına; koyun girse iki koyuna bir çomak ve bir akçe alına; buzağı girse bir çomak ve bir akçe alına; kara canavarda canavar başına iki çomak ve iki akçe alına. Ammâ evvel hüccet ideler hüccet itdüklerinden sonra eslemeyüb davarlarına timar eylemeyecek olurlar ise ki tahıla ve terekeye ziyân itmiş ola; bu vechile çomaklayup tahdîd ideler ve hem ziyânı dahi ödedeler tâ her kişi davarına timar idüb reâyânın tekeresine ziyân olmaya eğer köy yanında veyahud köyler arasında veya davar suvâdında ekilmiş galle olursa ki davar uğrağı ola ekine avlağı ideler.

Kaziyye: fi rüsûm-ir-reâyâ ve ahvâl-i iyşân

Bir çiftlik yer tasarruf iden raiyete Bursa müddiyle yılda dört müd tohum ekmek lazımdır. Ekmedüğü yılda elli akçe vire. Ammâ Karaman müddiyle bir müd ekse yiğirmibeş akçe vire ve 'alâhâza ve sâyir umûruna dahl olunmaz. Ve eğer bir raiyete âfet yetişüb bî-mecâl olub çiftin bıraksa sipâhisi ol yeri âhâra virüb andan resm-i bennâk alına resmi çift talep olunmaya. Ve resm-i gerdek a'lâsı altmış ve evsâtı kırk ve ednâsı yiğirmi akçe. Ve kurâda ev yeri tapusu a'lâsı elli ve evsâtı otuz ve ednâsı on akçe. Ve sipâhiler cebirle raiyetin kovsa girü yerine gelicek resm-i tapu alınmaya. Bir raiyet ki ihtiyârıyla damın ve yurdun terkidüb gitse sipâhinin olur. Ve sipâhi kendü hassa çiftliğinden gayri raiyet yerine dahl itmeye meğer mevkuf ola. Bir raiyet fevt olub oğlu ve kızı kalsa çiftliği oğluna değer, kıza hisse yoktur. Bir sipâhinin yazılı raiyeti çiftliğinin ba'zı âhar sipâhi yerinde vâkı' olsa resm-i çifti yazıldığı yerden virüb âhar sipâhiye heiman öşür ve salâri virir. Meğer çiftliğinden ziyâde yer tuta ki dönüm akçesin vire. Ve ba'zı reâyânın babalarından değmiş müşâ' çiftlikleri olsa bir karındaşı fevt oldukda hissesi yine sâyir karındaşlarına intikal ider sipâhi dahleylemez. Ve reâyâ öşürlerin yakın bazara iledeler. Ammâ ortakçılara teklif olunmaya; heman köy anbarına koyalar, raiyet sipâhiye köyde anbar yapıvire karâr-ı hâcette. Ve mîrablığa ve gayre müte'allik ba'zı bid'atler ref'olunmuş anlarun tafsili Mevlânâ Vildân kâunnâmesinde vardır. Bir sipâhi kabl-el-vakt raiyetinden resim alsa ammâ hâsıl sonra gelen sipâhiye müteveccih olsa sonrağı sipâhi evvelki sipâhiden talep idüb alâ raiyetden talep itmeye. Ve kadılar ba'd-el-azil sicillâtların gelen kadıya teslim ideler. Ve ortakçılar nisf hâsılın beyliğe verdikleri sebepten avârizdan muâflardır. Evvelâ rüsûm-ı örfiye vaz' olunan reâyâ defter-i'atük mücebince dört kısım-olub çift ve nim çift ve bennâk ve caba kaydolunmuştur. Çiftlik hususunda a'lâ ve evsât ve ednâ mu'teber olub bütün çiftlik a'lâ yerden altmış dönem ve evsât yerden seksen ve doksan dönüm ve ednâ yerden yüz ve yüzyirmi dönüm demişlerdir. Ammâ beyn-en-nâs meşhûr ve ma'rûf olan çiftlik oldur ki bir çiftlik nadasına ve ekinine vefâ ide ehâli-i kurâdan ekinciler dahi ana bir çiftlik dirler. Mikdarda Bursa müddile oniki müdlük yerdir. Konya müddile sekiz müdlük olur; bilfi'il ma'mûl olan kile ile altı müdlük yer olur. Resm-i çift müslümanlardan ve kâfirlerden bir çifte otuz altı akçe ve nim çifte onsekiz akçedir. Ve resm-i bennâk oniki akçe ve resm-i caba altı akçedir. Bennâk hiç yeri olmayana veya nim çiftten eksik yeri olana dirler. Caba mücerred olan fukarâ-i reâyâyâ ve babasile olub müstakil kisb iden mücerrede dirler; müstakil kisbi olmayana mücerred dirler; kat'a resim alınmaz. Ve bu rüsûm mart evvelinde alınır.

Resm-i ağnâm bilfi'il timar tasarruf iden sipâhilerden alınmaz ve şol muafılardan ki vâcib-ür-ri'âye olub men'i musarrah kaydolmuş ola ve eben-'an-ced virügelmiyeler girü virmezler. Koyun mayıs içinde tamam dölün döküntünden sonra kuzusile bile sayılıb ikisine bir akçe resim alına. Resm-i âsiyâb bir yılda altmış akçe ve altı ay yürüyende otuz akçe alına. Ve şol kimesneler ki defterde sipâhi-zâde ve zâviyedâr ve gayri yazılmışdır; anlar'avâriz virmezler. Bunlarda şol kimesneler evvelden resm-i çift ve gayrı eben-'an-ced virügelmiş olmaya girü virmezler. Ve şunlar ki virügelmiş olalar resm-i çift virüp hemen 'avâriz virmezler. Meğer ki defterde men'i musarrah kaydolmuş ola. Resm-i otlak kadimden otlak için korunugelüb resm-i otlak alınugelmiş yerlerden sürüden bir koyun alınır. Bir timara koyun gelüb kışlasa sürüden bir şişek resm-i kışlak alınur, alçak sürüden altı akçe alına. Resm-i bezirhâne yılda yiğirmibeş akçe alına. Ve hariç reâyâdan bir kimesne sipâhinin timarında yer dutsa rüsûmın ve öşrün ve salarlığın timar sâhibine virir; eğer yeri az olsa iki dönüme bir akçe virir ve ol raiyet eğer defterde âhar sipâhiye çift yazılıp raiyet ise sipâhisine hemen resm-i çift vire; kadimden öşür ve salâri yer sâhibine ve resm-i çift raiyet sahibine kaydolunmuşdır. Ve reâyânın üzerine kaydolunan çiftliklerinde kâbil-i ziraat olub hâsıl viren yerlerin sürmeyüb boz (yoz) koyub varub âhar yerinde ekerler ise sâhib-i 'arz öşrün ve salarlığın aldıktan sonra sâhib-i raiyet dahi bir öşür ala. Ve üç yıl mütevâliyen boz kalub sürülmeyen çiftlikleri raiyete sürmek teklif itdikten sonra müsâhele idüb sürmezse kadı ma'rifetile âhara virüb öşrün ve rüsûmun ala. Raiyetin azadlu kulu sipâhiye müteallikdir; 'âmil dah itmez. Ve reâyâdan fevt olanların çiftlikleri alesseviye oğullarına müteallikdir. Ba'zı defterde bennâk yazılsa dahi zarar itmez. Ve sipâhi timarlarında mevkûf olan çiftlikler sonra mü'mül olsa girü sipâhilerine müte'allikdir; hâric-i defterdür deyü 'âmil dahl itmez. Ve şol raiyet ki âhar yerde yazılı olmayub bir sipâhinin yerinde mütemekkin olsa rüsûmın ol yer sipâhisi alır; defterde mestûr değildir deyu nizâ' olunmaz.

HARİTADA NUMARALARLA GÖSTERİLEN**KÖYLERİN LİSTESİ**

1- Apsarı	26- Alayundlu	52- Hamid
2- Arabağıl	27- Bâli	53- Kal'a
3- Bayındır	28- Belisırma	54- Karaüyük
4- Çat	29- Çavuşlu	55- Kavşud Boğazı
5- Eksenus	30- Ebzaid	56- Kaya Boğazı
6- Gelesün	31- Gökteş	57- Kekrel
7- Gerveli	32- Göstük	58- Kemer
8- Hacib	33- Hırkatolu	59- Köstesün
9- Kayacık	34- İhlara	60- Lefkere
10- Kayıcık	35- İlisu	61- Mandasun
11- Koyun Halil	36- Kızılkaya	62- Marmasun
12- Köseli	37- Kuyusadı	63- Sağırkaraca
13- Köşk	38- Mamasun	64- Saruatlu
14- Oklağı	39- Mantama	65- Sınurkilisa
15- Oramanus	40- Selime	66- Sivashlı Susa
16- Rumdiğın	41- Senirin	67- Taşpınar
17- Senir	43- Viranşehir	68- Tohm-ı İbhis
18- Sipehsalar	44- Yaprakhisar	69- Tuz
19- Sofracık	45- Ağaçlu	70- Uzartık
20- Tâceddin	46- Anduk	71- Yakublar
21- Üreksün	47- Bektaş	72- Yakacık Alayudlu
22- Yağan	48- Borsak	73- Yalman
23- Yassıviran	49- Demircülü	74- Akhisar
24- Yassıviran	50- Dinek	75- Alâyi
25- Zâviye	51- Genetala	78- Gazıcık

79- Gelegüle	90- Sivrikilisa	101- Kara
80- Görmez	91- Tatlarini	102- Karadepe
81- Gücünkaya	92- Virancık	103- Oğuz
82- İncesu	93- Yaman Tahir	104- Salıma
83- Karataş	94- Yuva	105- Sultancık
84- Karaviran	95- Akharım	106- Yafsançuru
85- Kavak	96- Bağçuğuz	107- Yapılcan
86- Kenti	97- Çömlekçi	108- Yarımca
87- Kürtler	98- Deneş	109- Yılanlı
88- Mahmudlar	99- Dinek	110- Böğed
89- Musalar	100- İmâret	111- Yenice